*sau altul!* (Eminescu, *Poezii*, 282). *Şi dac'a fost peţităd es, e lucru tare cu 'nţeles* (Coşbuc, *Balade şi idile*, 16).

8⁰. obiecte: *Să vadă... daca acèle poame erà de mâncare sau ba* (Drăghici, *Robinzon Cruzoe*, 51). *Ne'ndoim dac'aşa oameni, întru adevăr au stat* (Alexandrescu, *Meditaţii*, 8). *Ia să te vedem, dacă mi-i gâcì tu cimilitura aceasta* (Creangă, *Pov.* 150). *Îl întrebă dacă este bine să o ia* (Ispirescu, *Leg.* 22).

9⁰. Subiectiv şi atributiv în acelaşi timp se poate interpretà exemplul: *şi [pricina] dacă mă vezi aşa de jigărit, este că n'are cine să mă hrănească* (Ispirescu, *Leg.* 15).

**N. Drăganu.**

# Traduceri şi imitaţiuni româneşti
## după literatura engleză.

*Soţiei mele.*

Dintre marile literaturi europene literatura engleză este una din cele de pe urmă ce au ajuns să fie cunoscute la Români. Nici nu este de mirare, dacă ţinem seamă de distanţa care ne desparte de Anglia şi de lipsa în trecut de relaţiuni, care nici până acum nu s'au înmulţit prea mult.

Astăzi chiar, dintre miile de Români, cari îşi fac studiile câte 5—6 ani dearândul la Paris, foarte puţini au curiozitatea de a trece, chiar şi pentru câteva săptămâni, Canalul Mânecii, mulţi de sigur din teama de necunoscut, neştiind limba. Totuşi din când în când, câte unul mai doritor de a cunoaşte lumea, se abăteà şi prin Anglia. Cel dintâiu care ne-a lăsat şi o însemnare a călătoriei sale prin acèle locuri a fost Petrache Poenaru, organizatorul şcoalelor din România, care a vizitat mai multe oraşe din Anglia pe la 1831 [1].

Mai multe descrieri de acest fel au lăsat Englezii care au călătorit prin Ţările Româneşti [2]. Vizitele Englezilor care au făcut ca poporul român să fie mai cunoscut în Anglia, n'au contribuit

[1] Insemnările lui, relative mai ales la industria şi instrucţia engleză, au fost publicate de dl. Iorga în „Histoire des relations Anglo-Roumaines", p. 114—130. Iaşi, 1917.

[2] Vezi Iorga, *op. cit.*; M. Beza, *English Travellers in Rumania*, în „Papers on the Rumanian People", London, 1920 şi I. Botez, *Scriitori engleji despre Români*, în „Studii şi observaţii", Bucureşti, 1920. La acestea se poate adăogà, cu toate că este opera unui american, ultima carte a lui Ch. U. Clark, *Greater Roumania*, New-York, 1921.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

însă mai de loc ca să facă mai cunoscuţi pe Englezi în România.

Dacă însă călătorii români în Anglia au fost rari, şi mai puţini, fireşte, au fost aceia cari şi-au dat osteneala să înveţe limba engleză. Pe la 1837, o notă adresată de guvernul englez Ministerului Afacerilor streine din Bucureşti a fost înapoiată cu cererea ca astfel de comunicări să fie însoţite de traducerea în limba franceză, deoarece nu erà nimeni în tot Ministerul care să înţeleagă limba engleză[1]. Chiar şi mai târziu limba engleză este foarte puţin cunoscută în România, până aproape de sfârşitul secolului trecut, când începe a fi învăţată şi în unele dintre liceele reale şi ajunge oarecum la modă în societatea înaltă după venirea în România a Reginei Maria. In timpul din urmă cunoaşterea ei s'a mai răspândit, mai ales în Ardeal, prin numeroşii Români cari au fost în America şi în genere prin înmulţirea relaţiunilor României atât cu Anglia, cât şi cu America.

Traduceri româneşti, direct din englezeşte, nu apar decât relativ târziu şi sporadic; cea dintâia de acest fel este traducerea lui „Manfred" al lui Byron, de C. A. Rossetti, la 1843. După aceasta mai apar din când în când altele, în special traducerile din Shakespeare ale lui P. Carp şi ale fraţilor Scarlat şi Dimitrie Ghica. Traduceri din literatura engleză, făcute însă din limba franceză sau germană, uneori şi din greceşte sau din alte limbi, începuseră să apară încă cu câteva decenii înainte şi după aceea, până astăzi chiar, cele mai multe din operele literaturii engleze sânt traduse din franţuzeşte sau nemţeşte.

Cele dintâi traduceri româneşti după scriitori englezi sânt cărţi religioase sau descrieri de călătorii, privitoare mai ales la ţările româneşti[2].

[1] Beza, *op. cit.*, p. 62.

[2] Cea dintâiu operă tradusă în româneşte după un scriitor englez, este o lucrare teologică scrisă în latineşte: Beveridge 1638—1708, *Synodicon, sive Pandectae canonum Apostolorum et conciliorum ab Ecclesia graeca receptorum* (1672), tradusă supt titlul: *Canoanele sfintelor Săboară*, tălmăcite şi scrise de Samuil Clain de la Sad, ieromonahul din mânăstiré Sfintei Troiţă din Blajiŭ, 1789. S'au tălmăcit din Bevereghie fiind eu Samoil Clain în Oradiia la Exţelenţia Sa episcopul Ignatie Darabant într'o iarnă în anul 1789. De acelaşi fel este o lucrare tipărită câteva decenii mai târziu, la 1831 în Iaşi, în volumul întitulat: *„Funie sau fringhie întreită*, tălmăcită din grecească în romano-dachicească sau moldovenească de smeritul kiriu kir. Veniamin Costachi, Mitropolit Suceviei şi Moldaviei", care cuprinde trei lucrări pe care „Arhiepis. Arstrahanului Evghenie Volgar le-au îngrecit". „Prin cea întâi, luminat se arată sfinţenia hristianismosului înlăuntru privindu-să osebit şi fără de proroceştile înainte spuneri şi de minunile ceale mai presus de fire săvârşite, scrisă de Soám Tenýnsiul (probabil Sam. Tennyson) Milord si clenul parlamentului celui ce e la Angheli".

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Primii poeţi englezi care ajung să fie cunoscuţi aici sânt acei cari erau pe atunci la modă în apusul Europei, poeţii pe cari îi citeau şi de la cari se inspirau scriitorii romantici, mai ales Young, Ossian şi Byron.

**Young** a fost foarte popular printre Români în prima jumătate a secolului trecut. Opera lui erà socotită de altfel ca o carte religioasă şi întâiul ei traducător o recomandă pentru „pilda frumoaselor obiceiuri şi a evlaviei".

*Nopţile lui Young* sânt prima operă a unui poet englez care ajunge a fi cunoscută printre Români şi exercită o influenţă puternică asupra unei întregi generaţii, ba încă şi azi unii bătrâni îşi aduc aminte de cartea aceasta ca de una dintre cele mai înălţătoare cărţi citite în tinereţea lor. Poezia ei, plină de melancolie faţă de nestatornicia vieţii pământeşti şi de mân-

---

Deşi nu aparţinând cu totul literaturii, dar mai aproape de ea sânt două descrieri de călătorie traduse în româneşte câţiva ani mai înainte. Prima e *„Călătoria lui Kox"*, Travels into Poland, Russia, Sweden and Denmark by W. *Coxe*, London, 1784, traducere românească de Ştefan Beldiman Vornic, făcută între 1824-25, cuprinzând numai „Călătorie în ţara leşească şi Rosiia", care interesau mai deaproape pe traducător, fiind vecini. Traducerea e făcută din franţuzeşte, după traducerea lui Mallet, publicată la Geneva, 1786. Se află în manuscris în două volume (Mss. 28, 29) la Academia Română, n'a fost publicată, este slabă şi n'are decât valoare istorică.

Mai interesantă pentru noi din punct de vedere al textului, deşi traducerea făcuta din franţuzeşte e foarte slabă, este cartea lui Thornton despre Turcia şi despre Principatele Române, al cărei titlu în traducere românească sună: *„Starea de acum din obladuirea gheograficească, orăşenească şi politicească a Prinţipaturilor Valahiei şi a Moldaviei* după îngrijirile făcute de o lăcuire de ani cincisprăzece, aiât în Ţarigrad cât şi în împărăţia turcească de Thomas Thornton Englezul, sol fiind la Ţarigrad, tipărită la Paris în anul 18 2, iar acum tălmăcită în limba românească şi dată la tipariu spre cunoştinţa neamurilor acestor doao Prinţipaturi de un Roman poftitoriu de îndreptarea neravurilor neamului romanesc şi a sa luminare, spre mărire şi buna fericire. La Buda în crăiasca typografie a Universităţei Ungariei), 1826". După cum se vede, traducătorul este anonim. Dl P. V. Haneş, în studiul său *Un călător englez despre Români*, dovedeşte că lucrarea de mai sus a fost tradusă de Const. Golescu, acel care a scris şi *Insemnare a călătoriei mele* (vezi şi darea de seamă făcute de scriitorul acestor rânduri în *Dacoromania*, vol. I, pag. 502 - 505). Este interesant de notat aici şi faptul că între multele proiecte de constituţii ce se făceau mai ales în Moldova după 1821, unul intitulat „Planul sau o formă de oblânduire republicană de Logofătul Dimitrie de Sturza" este de inspiraţie engleză; căci însuşi Logofătul mărturiseşte pentru unul din principiile sale esenţiale că este „întocmai cum se obişnueşte şi la Englitera, ţara slobodă, vrednică de a luà paradigmă de la dânsa". El este publicat în *Uricarul* lui Codreanu, vol. IV, p. 285. După cum observă D. V. Barnoschi (*Originile Democraţiei Române, Cărvunarii*, Iaşi, 1922), „planul", care nu poartă dată, nu poate fi decât din epoca Căimăcămiei, căci un proiect republican supt o domnie ocupată ar fi fost un act revoluţionar.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

gâietoare încredere în viaţa viitoare, vorbeà mult sufletelor acèlor oameni evlavioşi de acum o sută de ani, peste capetele cărora trecuseră atâtea nenorociri. Stilul declamator al acestor poezii li se părea tot ce poate fi mai desăvârşit, aşa încât, Alecu Beldiman, scriindu-şi *Jalnica Tragodie* şi văzând că nu poate spune, cum ar vrea, toate câte îi stăteau pe suflet, zice că ar trebui să lase pe Young să vorbească în locul lui; iar când, mai târziu, Simeon Marcovici îl traduce în româneşte, consiliul profesoral al Colegiului naţional Sf. Sava recomandă cartea „pentru deprinderea tinerimei la analisuri şi la compuneri".

Prima traducere a „Nopţilor" a fost făcută în 1819, la Iaşi, de Lazăr Asachi, tatăl lui Gheorghe Asachi. Ea n'a fost tipărită, se află în manuscris la Academia română[1]. Textul cuprinde întreagă opera, dar împărţirea pe capitole nu corespunde cu cel englez, ci cu traducerea franceză a lui Letourneur[2], el însă va fi făcut-o mai probabil după o traducere făcută după aceasta din urmă în ruseşte sau polonеşte, limbile pe care le ştià el, căci Lazăr Asachi, de origine român transilvănean, înainte de a se stabili ca protopop în Moldova, fusese „preot de polc în armata rusească" şi apoi capelan şi preot la spitalul din Lemberg[3]. O dovadă că a tradus din ruseşte ar puteà fi şi numele

[1] *Plângerea sau gândurile cele de noapte a lui Iunqu pentru Vieaţa, moarte şi pentru nemurire*, acuma, în zilele oblăduirii înălţimei sale Domnului Scarlat Alexandru Calimahi VVd. iară întru cele duhovniceşti întâiulul al ţării ocârmuitoriu prea osfinţie sa Kyriu Kyriu Veniamin Mitropolitul Moldaviei s'au tălmăcit de întâiul al Moldaviei protoiereu Lazar Asaki. La anul de la mântuirea lumii 1819.

Academia Română. Mss 1771 în volumul: Iosif Mitropolitul, Versuri şi Proză.

[2]

| *Tomul I.* | *Tomul al doile.* |
|---|---|
| Noaptea I. Ticăloşia firii omeneşti | Noaptea XIII. Măhniciunea şi nenorocirea |
| II. Prieteşugul | XIV. Mărimea sufletului |
| III. Vreme | XV. Lumea |
| IV. Narţisa | XVI Desfătare şi desineucidere |
| V. Doftoria împotriva temerii de moarte | XVII Iscusită pricepere |
| VI. Neţăneare de minte pentru moarte | XVIII. Mustrare cugetului ştiinţei |
| VII. Insuşime morţii | XIX. Imbunătăţirea |
| VIII. Nemurirea | XX. Ceriurile. Fiinţa lui Dumnezeu şi ale Duhurilor |
| IX. Nemurirea. Dovada firiască | XXI. Ceriurile. Mulţimea lumilor |
| X. Nemurirea. Moraliceşti dovezi luate din om | XXII. Obicinuită privirea ceriurilor |
| XI. Istoviciunea | XXIII. Cântarea celui prea înalt |
| XII. Folosinţele noapţii şi a singurătăţei | XXIV. Mângâere. |

[3] E. Lovinescu, *Gh. Asachi*, în *Conv. literare* XLVI, p. 268 şi urm.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

de persoane care se găsesc în biografia ce însoţeşte traducerea şi care au formă rusească, precum sânt: Edvard, Garvei în loc de Harvey (cu G în loc de H, ca în ruseşte) şi altele.

Traducerea aceasta, făcută în astfel de condiţiuni, deşi completă şi destul de bună pentru vremea ei, n'are totuşi decât interesul istoric de a fi prima traducere românească a unei opere poetice engleze şi nu s'ar puteà publicà astăzi, cu atât mai mult că avem o altă traducere a aceleiaşi opere, făcută puţin mai târziu şi care este una dintre cele mai frumoase traduceri ce avem în româneşte.

Aceasta este opera lui *Simion Marcovici,* profesor la Colegiul Sf. Sava, unul dintre colaboratorii lui Eliade şi a fost tipărită în tipografia acestuia. Traducerea aceasta nu este completă, ea cuprinde numai „o culegere din cele mai frumoase nopţi ale lui Jung“ [1], dar opera întreagă nici nu are interes de a fi tradusă în româneşte, căci autorul ei se repetă foarte mult şi este adesea monoton; însă bucăţile traduse aici merită să fie retipărite, în special unele dintre ele, care şi-au găsit loc de altfel în crestomaţii (ca acea de Pompiliu şi Paul). Traducerea lui Marcovici este făcută din franţuzeşte, după aceea a lui Letourneur şi ca atare, fireşte, nu redă nici ea absolut exact textul englez, cu atât mai mult că Letourneur, el însuşi, şi-a permis unele schimbări, mai ales în ce priveşte aranjarea textului, făcând prescurtări şi transpunând unele pasagii, fiind nemulţumit de »desordinea« originalului. Încolo traducerea franceză nu se depărtează prea mult, iar aceea a lui Marcovici, deşi este liberă şi se luptă cu unele greutăţi, limba nefiind încă destul de bogată, mai ales în cuvinte abstracte, pentru a redà toate nuanţele textului, este totuşi foarte frumoasă, făcută cu mult simţ pentru ritmul frazei, seamănă cu limba celor mai bune traduceri ale Bibliei, din care, în special din Cartea Înţelepciunii şi a Psalmilor, îşi are originea şi gândirea scriitorului englez. Ea ar puteà servì de model în această privinţă şi a fost de altfel folosită pentru cuvintele şi expresiile ce se află într'însa la lucrarea marelui Dicţionar al limbei române pe care-l publică Academia. Traducerea aceasta a fost una dintre cărţile cele mai citite, deoarece a avut două ediţii, ceea ce erà foarte rar pe vremea aceea. Prima ediţie n'am mai găsit-o nicăieri, ea trebuie

[1] Are numai opt „Nopţi“ şi anume: I, Ticăloşiile omenirei; II, Priesugul; III, Vremea; IV, Narcisa; V, Împotriva fricei de moarte; VI, Întristarea şi nenorocirea; VII, Mângâierea; VIII, A doa venire.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

să fi apărut pe la 1831 şi a fost publicată ca adaos literar la Curierul românesc (Partea III-a).

A doua ediţie „îndreptată şi adăogată cu un cuvânt al lui Jung asupra [celei] a doa veniri", a fost tipărită la 1835 [1].

Iată începutul Nopţii I după traducerea lui Asachi şi a lui Marcovici:

*Ticăloşia firii omeneşti.*

Somnule cel dulce a cărui putere de balsam întăreşte firea cea slăbită. O vaiu mie! Iată că mă părăseşte. Samănă cu lumea ce stricată, fuge de la cei nenorociţi şi să săleşte a fi de faţă acolo unde să linguşeşte norocul. Cu grabnică zburare încunjură lăcaşul în care aude gemere, şi iute să duce ca să să odihnească pe ochii ce nu sânt stropiţi cu lacrămi.

După oarecare minunte a cei neticnite odihne şi ca unul ce de multă vreme de alt somn n'am ştiut, mă trezesc. Norociţi sânt acei ce nu să mai trezesc! Numai acèle cumplite visuri de nu ar spăimântă şi pe morţii în mormânturile lor.

O cât de năsălnică grămădirea acèlor ciudate înbuimăciri au oboasăt gândurile mele în vremea adormitei minţii! O cum rătăciem din nenorocire în nenorocire! Am ispitit toată cumplirea daznădăjduirii din pricina nălucitelor întâmplări. După ce m'am trezit şi mi-am venit în fire, ce am câştigat? vaiu! Iată numai că am făcut schimb celor rele. Şi adevărul să face mie mai cumplit decât înşălăciunea visului. Zilele sânt pre scurte ca să ajungă pentru dororile mele, iar noapte, aşa este, noapte, când este mai posomorâtă fiind îmbrăcată cu cele mai groase întunearece, nu este aşa cumplită ca soarta me, mai puţin este mâhnită decât sufletul mieu [2].

*Ticăloşiile omeniriei.*

Dulce somn! Tu, al cărui balsam mântuitor uşurează natura suferitoare, unde fugi!... ah! El mă lasă. Asemenea cu fiinţele cele desfrânate, el se depărtează de nenorociţi! Statornic a fi faţă unde zâmbeşte norocul, fuge nemilostivul de lăcaşul suspinurilor, şi îşi alină aripile pe ochii cei fără de lacrămi...

După câteva minuturi de odihnă turburată de visuri obositoare (oh!... câtă vreme este de când liniştea nu s'a apropiat de mine!), mă deştept! Fericiţi cei ce nu se mai deşteaptă, daca însă visurile spăimântătoare nu turbură şi ţărâna mormânturilor.

Ce valuri înfocate de visuri sfâşâitoare au năvălit asupra simţirilor mele în adormirea duhului mieu! Cum mă rătăceam din nenorocire în nenorocire! Simţeam toată grozăvia desnădăjduiri pentru chinuri ce se zămislesc împreună cu noi, şi pe care o creştere temeinică ne-ar face să nu băgăm în seamă. Viindu-mi în simţire, ce am câştigat?... Schimbare de amărăciuni, căci adevărul mă chinueşte mai mult decât înşălăciunea. Of! ce viaţă amară! Zilele sânt prea scurte şi nu ajung la durerile mele, şi noaptea... da... noaptea cea mai grozavă, în minutul în care se înfăşură cu cel mai adânc întunerec, este mai puţin tristă de cât soarta mea, şi mai puţin melancolică de cât sufletul mieu.

---

[1] După această traducere s'au mai tipărit o a III-a ediţie la 1871 (de I. Ulmeanu, la Focşani) şi o a IV-a (din greşală însemnată ca a treia) de Ciurcu, la Braşov.

[2] In câteva pagini în traducerea lui Asachi (cea de pe coloana I-a) sânt îndreptări făcute de o altă mână, probabil aceea a fiului traducătorului, a lui Gheorghe Asachi, care înlocueşte unele cuvinte de origine slavă, sau pe care le crede el astfel, cu altele de origine latină. Aşa înlocueşte: o vaiu mie! prin amar mie! şi în alt loc prin: aleu!; apoi în loc de: *vreme, odihnă, pricină, ceasul, glasul, ibovnicul,* pune *timp, răpaos, cauză, oara, viersul, amantul;* chiar *înger* îl înlocueşte prin *anghel, firea* prin *natura, desfătare* prin *plăcere.* Uneori îndreptarea propusă strică textul cu totul, ca atunci când în loc de: *tăcerea vecinicului haos* scrie: *seculozului haos,* sau *mândră roază* în loc de *trandafir frumos.*

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Traducerea lui Marcovici a servit şi drept carte de şcoală pentru elevii colegiului Sf. Sava, singura şcoală înaltă românească pe vremea aceea, în care au învăţat toţi oamenii de seamă de atunci, între alţii *Cesar Boliac* şi *Grigore Alexandrescu*, cari au fost amândoi influenţaţi de ea. Cel dintâiu în special, abiă eşit din şcoală, a publicat în 1835, în tipografia lui Eliad, un volum de *Meditaţii*, care nu sânt în cea mai mare parte decât imitaţiuni ale Nopţilor lui Young, apărute în a doua ediţie chiar în acelaşi an. Iată, de pildă, Meditaţia II-a, întitulată: *Ceasul al treilea după miezul nopţii:*

Lină tăcere! Balsam vindicător al turburatelor suflete! . . . Tu al cărei plăcut nectar, favorit inimilor simţitoare, deşteaptă ţinerea de minte, ne bucură repetându-ne mulţumirile ce în tre-

---

neur şi într'o traducere aproape literală, făcută de mine după textul englez, în versuri albe ca în original:

*Des misères de l'humanité.*

Doux sommeil, toi dont le baume répare la nature épuisée . . . Hélas! il m'abandonne. Semblable au monde corrompu, il fuit les malheureux. Exact à se rendre aux lieux où sourit la fortune, il évite d'un oeil rapide la demeure où il entend gémir, et va se reposer sur des yeux qui ne sont point trempés de larmes.

Après quelque moments d'un repos agité, et depuis longtemps je n'en connais plus de tranquille, je me réveille! . . heureux ceux qui ne se réveillent plus! . . .

Pourvu toutefois que les songes effrayans n'épouvantent pas les morts dans le fond des tombeaux.

Quels flots tumultueux de rêves insensés ont battu mes sens pendant le sommeil de ma raison! Comme j'errais de malheurs en malheurs! J'éprouvais toutes les horreurs du désespoir pour des infortunes imaginaires. Rendu à moi-même et retrouvant ma raison, qu'ai-je gagné à me réveiller? Hélas! je n'ai fait que changer de maux, et je trouve la vérité plus cruelle encore que le mensonge. Les journées sont trop courtes pour suffire à ma douleur. Et la nuit, oui, la nuit la plus noire, au moment même où elle s'enveloppe des ténèbres les plus profondes, est encore moins triste que ma destinée, moins sombre que mon âme.

O somnule îmbălsămat şi dulce
Întăritor al Firii obosite!
Ca lumea şi el vine doar în treacăt
La cei căror norocul le zâmbeşte,
De cei nenorociţi se 'ndepărtează;
Cu aripa-i de puf el zboară iute
Departe de durere şi se lasă
Pe genele de lacrămi ne'ncărcate.
Dup'o odihnă scurtă, turburată
(Ca'n totdeauna), mă deştept acum.
Ah, cât de fericiţi mai sânt aceia
Ce nu se mai deşteaptă niciodată!
Zadarnic ar fi totuşi, dacă vise
Ne-or chinuì'n morminte. — Mă deştept,
Ieşind ca dintr'o mare zbuciumată
De vise, 'n care gândul mieu pierdut
Şi desperat din val în val aleargă,
Tot prin nenorociri închipuite,
Pierzându-şi cârma minţii, la 'ntâmplare.
Amarnică schimbare! Tot mai rău.
Prea scurtă este ziua pentru chinu-mi,
Şi noaptea 'n culmea stăpânirii ei
Întunecate, este ca lumina
De soare faţă de amara-mi soartă.

(Chiar această traducere, mai scurtă decât cea franceză, are şapte versuri mai mult decât în original, aceasta din cauză că cuvintele româneşti sânt mai lungi decât cele englezeşti).

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

cut am gustat şi arătându-ne viitorul ca un veac aurit, ne făgăduește într'însul dobândirea celor mai mari fericiri! . . . Toată suflarea tace! Toată făptura visează în pace plăcerile ce au a le gustà mâne! . . . Nimic nu turbură somnul cel după urmă al norocitului . . .[1].

În acelaşi fel sânt şi celelalte meditaţii, întitulate: Înşălăciunea nădejdii, Neîncredinţarea în prieteni, Sinucidul (*sic*), Nălucul sau peste un an, Înserarea, Moartea, Schimbarea Soartii, etc.

Un alt scriitor, mai puţin însemnat, din acel timp, *Dr. Vasici*, publică, în *Foaia pentru minte* de la Braşov, cugetări în felul acelora ale lui Young. Chiar în poeziile lui Grigore Alexandrescu s'ar puteà observà influenţa lui Young, care de altfel merge de multe ori paralel cu a lui Lamartine, el însuşi foarte influenţat de scriitorul englez şi mai aproape în spirit de acesta, decât de contemporanul său Byron, pentru care avea mare admiraţie[2].

Cel din urmă care traduce din Young este *Andreiu Muresianu*, care şi-a petrecut ultimii ani amărîţi ai vieţii sale căutându-şi mângâiere în cartea poetului englez. Traducerea lui este în cea mai mare parte pierdută, numai câteva pasagii din Noaptea din urmă, întitulată Mângâierea, au fost publicate după moartea lui în *Foaia pentru minte* din Braşov în anul 1864. Traducerea lui este în versuri albe şi a fost făcută de sigur din limba germană, ea însă n'ar mai puteà fi citită astăzi, fiind scrisă în limba, pusă la modă de Cipariu şi Eliade, plină de la-

[1] Compară pentru aceasta, pe lângă pasagiul din Young, citat mai sus, şi următoarele rânduri, tot după traducerea lui Marcovici: Ce tăcere nesupărată! . . . Ce întunerec adânc! . . . Toată zidirea doarme! . . . Parcă s'ar fi precurmat mişcarea ce dă viaţă Universului şi natura ar fi făcut o stare! . . . Tăcere! . . . Întunerec! . . . pereche măreaţă, fii ai veşnicii nopţi! Voi, a cărora înfăţoşare întăreşte sufletul . . .

[2] Un volum de versuri, tipărit în Buc. 1855 întitulat: *Momente câmpeneşti, culegere din poeziile unui sătean*, anonim, arată de asemenea influenţa lui Young în unele poezii ca: Întristarea şi Cimeteriul; autorul pune chiar ca motto de mai multe ori versuri de ale poetului englez, în englezeşte, ca de ex: My song but echoes what great nature speaks, tradus în versuri româneşti astfel:

Cântarea mea e numai o simplă resunare
Din cele ce vorbeşte această fire mare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

tinisme ca: eschisatoare, macru, medinoptiară, vultul, culpa, etc[1].

Traducerea franceză a „Nopţilor" era însoţită de „Elegia scrisă în cimitirul unui sat" de *Thomas Gray*, un contimporan al lui Young, vestit de altfel mai ales pentru această bucată, desăvârşită ca formă şi înduioşătoare prin sentimentele umanitare, exprimate în ea. Aceste sentimente l-au îndemnat de bună seamă şi pe *Gheorghe Asachi* să o imite în româneşte, în „Elegia scrisă pe ţintirimea unui sat", publicată în volumul său de *Poezii*, apărut la Iaşi în 1836, dar făcând parte dintre bucăţile scrise între 1812—1827, cum spune în prefaţă; aşa încât aceasta este prima poezie engleză imitată în versuri româneşti. El a avut probabil înainte traducerea franceză în proză, făcută de Letourneur, pe lângă acea în versuri a lui Marie-Joseph Chénier (fratele lui André Chénier) şi tipărită în acelaşi volum[2].

Poezia lui Asachi are stângăcii, datorite în parte faptului că limba literară nu era încă formată, şi pe alocuri sânt inversiuni greoaie, câteodată întrebuinţează greşit unele cuvinte, ca *jerbi* în loc de snopi, traducând pe franţuzescul *gerbes*, sau câte un cuvânt grecesc ca: evghenis, clironom, care sunau probabil mai puţin ciudat în vremea în care au fost scrise.

Sânt în această poezie totuşi unele versuri frumoase, care însă nu sânt nici pe departe la înălţimea originalului, ce se distinge, cum am spus, printr'o formă desăvârşită, dar versurile lui Asachi au un farmec deosebit în limba aceea bătrânească şi sânt scrise cu simţire:

Dulce boarea dimineţei, buciumarea de păstor,
A cocoşului cântare, nici plăcerea de amor
N'or trezi pe adormiţii din întunecul mormânt . . .
Sara de-acum n'or să vie la duioasele soţii,
Nici primi-vor sărutare de la tinerei copii;

[1] Iată aici câteva versuri dintre cele mai bune (cu ortografia modernizată):

Ce-i pompa vieţii noastre cu toate-a ei măriri
Mai mult ca-o moştenire florinte ce primirăm?
Căci macrul nostru agru s'au îmbunătăţit
În creşterea cea grasă de secături deşerte
Prin pulberea de prieteni ce'n sine a primit . . .
Nu-i pulbere în lume ce viaţă n'ar fi avut,
Aratrul ca şi sapa prefac în praf străbunii,
Din huma omenească e pânea cea de zi . . .

Un mic pasagiu din Young destul de frumos tradus, se află în volumul de „Traduceri" de Gr. Lazu (Iaşi, 1896).

[2] Va fi citit-o poate şi în traducerea rusească a lui Jukovski, care era vestită, căci el ştia şi ruseşte, dar cum poezia lui Asachi datează din vremea prieteniei lui cu Bianca Milesi, care a făcut traduceri din engleză[illegible]

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

N'or să guste împreună simpla cină sănătoasă,
Ce se face mai dereasă de voroava cea duioasă.
O voi carii n'aveţi stimă pentru omul umelit,
Nobili plin de fantazie, mândrii'n titlul rugenit,
De ce 'n ură-aveţi săteanul, când a frunţii lui sudoare
Au născut mărirea voastră ş'avuţiilor odoare ? . . .
Poate că supt astă ţărnă este-o inimă 'ngropată,
Care-aveà în cursul vieţii îndrăzneală înfocată,
Suflet bun, cu direptate, de prin sfatul înţelept
Patriei-ar fi fost un razim prin cuvinte şi cu piept. .
Poate-aicea dormitează a cotunului Franklin,
Ce a patriei şi-a ştiinţei purtă dragoste în sin;
Cufundat în astă groapă poate zace vr'un Milton,
Poate 'n mai puţine-ambiţii vreun alt Napoleon!. . .
Induratul ceriu nu vrură ca modestele lor nume,
După moartea lor să fie spaimă au mirare 'n lume!
Căci virtutea ca şi răul cumpenite-s la sătean,
El nu surpă, nici rădică tronul crunt unui tiran . . .

Această poezie nu este o traducere, ci o imitaţie, cum spune el însuşi, fără să arate izvorul. El înlocueşte, de pildă, pe Hampden cu Franklin, care erà mai cunoscut la noi, şi pe Cromwell cu contemporanul său Napoleon, poate şi pentru rimă. In genere el urmează foarte liber ideile textului, parcă mai mult după traducerea lui Chénier[1].

Poezia lui Gray a fost tradusă mai târziu în proză, probabil de *Gr. Grandea*, şi publicată, supt titlul «Cimitirul satului» în «Albina Pindului» din 1875. Traducerea e tot din franţuzeşte şi nu e deosebit de bună.

Intre primele traduceri în versuri româneşti după un poet englez trebuesc puse, după limba în care sânt scrise, cele două făcute de *Costache Conachi* după *Alex. Pope*, un repre-

[1] Iată, pentru comparaţie, câteva versuri din aceasta:

Rien ne peut les troubler dans leur couche dernière,
Ni le clairon du coq annonçant la lumière,
Ni du cor matinal l'appel accoutumé,
Ni la voix du printemps au souffle parfumé.
Des enfants, réunis dans les bras de leur mère,
Ne partageront plus, sur les genoux d'un père,
Le baiser de retour, objet de leur désir,
Et le soir au banquet la coupe du plaisir
N'ira plus à la ronde égayer la famille . . .
Là peut-être sommeille un Hampden du village,
Qui brava le tyran de son humble héritage;
Quelque Milton sans gloire, un Cromwell ignoré,
Qu' un pouvoir criminel n'a point deshonoré.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

zentant al raţionalismului sec. XVIII, a cărui operă principală este poema filosofică *„Essay on Man"*. Ideea ei fundamentală „Whatever is, is right" (Tot ce este e bine) e luată din filosofia contemporanului său Leibniz. Conachi o traduce pe aceasta, precum şi o poemă lirică a aceluiaşi, intitulată, *„Scrisoarea Eloizei către Abélard"*. El le-a tradus pe amândouă din franţuzeşte, şi anume pe cea de-a doua după traducerea lui Colardeau, *Oeuvres choisies*, tipărită la Paris în 1833, iar pe cea dintâiu după Fontanes şi Delille, tipărită la 1821. După data tipăririi traducerii lui Colardeau putem fixă aproximativ epoca în care s'a făcut traducerea românească, în orice caz timpul înainte de care nu se poate să se fi făcut una din ele. In ce priveşte ceealaltă, întitulată de el în manuscriptul original[1], *Precepturile moralului, sau voroava pentru om"*, deşi ar fi putut s'o facă mai înainte, ea este, cred, posterioară celeilalte, pentrucă este neisprăvită, neconţinând decât trei cântece din patru, câte sânt în original, şi nu este probabil să se fi apucat să facă pe a doua, înainte de a fi isprăvit pe cea dintâiu, deşi aceasta nu ar fi absolut imposibil. Cred că nu greşim prea mult stabilind pentru amândouă epoca de la 1835—1840, poate chiar şi ceva mai târziu. Ele n'au fost publicate însă decât mult mai târziu, la 1856, în Iaşi, în volumul întitulat: *Poezii, Alcătuiri şi Tălmăciri de Logofătul K. Konaki*[2], supt titlurile: *Eloiza către Abeliard şi Cercare de Voroavă asupra omului.* Sânt scrise, amândouă, într'o limbă bătrânească, lipsită de neologisme, dar uneori atât de naivă, încât produce un efect comic. Aşa de exemplu, în scrisoarea Eloizei:

Am simţit, Abeliar dragă, că mă aprind de isnoavă . . .
Ah Abeliar! ce durere! ce necaz, ce junghiu de moarte
A iubi pân' într'atâta şi a petrece departe! . . .
Te iubiiu, cunoscui gustul, de hazul tău mă'mbătasem . . .

Au însă şi versuri care nu sânt urâte, ca de exemplu începutul scrisorii Eloizei:

Intr'acest pustiu şi tainic loc de nevinovăţie,
Unde pacea cu tăcerea au a lor împărăţie,
Şi sufletele supuse la pravili măcar şi grele
Urmează faptelor bune, cu plăcute ostenele,

[1] Manuscriptul se află în posesiunea lui Papadopol-Calimah, care a publicat despre el un studiu în *Convorbiri literare*, XIX, p. 938-957.

[2] Republicat în Colecţia Şaraga, la Iaşi, fără dată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Ce furtună tulburată şi odihnei surpătoare,
Se ridică în simţirea unei biete muritoare![1]

„Cercarea de voroavă asupra omului" este în genere mai reuşită, ceea ce e încă o dovadă mai puternică că este posterioară celeilalte; în ea găsim versuri chiar frumoase, deşi nu sânt la înălţimea originalului, care se distinge printr'o formă desăvârşită. Iată spre exemplu începutului cântului al II lea:

Omule! nu undi marea lui Dumnezeu adâncime,
Ci în inimă-ţi te'ntoarce şi vezi a ta însuşime!
Pentru om este iar omul adâncă învăţătură:
Ce ciudată întrebare! ce ciudată 'ncurcătură!
Câtă lumină într'însul ş'apoi şi 'ntunerecime!
Ce fire 'naltă măreaţa! ş'apoi cu câtă iosime!
Îl vezi plin de luminare căzând în mari îndoiele,
Îl vezi plin de slăbăciune suferind cele mai grele!...
Haos de patimi urâte şi de zădarnice gânduri,
Primite şi lepădate într'un ceas în mii de rânduri...
De o potrivă puternic şi slăbănog într'a sale,
Tot cade şi se rădică, şi iar cade în greşale...[2]

Această poemă, care a fost cunoscută mult mai târziu, n'a avut asupra contemporanilor aceeaşi influenţă ca *Nopţile lui Young*, care de altfel erau şi mai mult în nota timpului prin melancolia lor[3].

✱ Desperarea lui Young a pregătit sufletele pentru desperarea şi revolta lui Byron. In tot apusul „youngismul a precedat byronismul şi a preparat spiritele pentru acesta"[4].

[1] Iată pentru comparaţie şi traducerea lui Colardeau, pe care a folosit-o:

Dans ces lieux habités par la simple innocence,
Où règne, avec la paix, un éternel silence,
Où les coeurs, asservis a de sévères lois,
Vertueux par devoir, le sont aussi par choix;
Quelle tempête affreuse, à mon repos fatale,
S'élève dans les sens d'une faible Vestale!...

[2] Cântul acesta a fost reprodus în 1864 în *Lepturariul rumânesc* al lui Arune Pumnul, care-i găsea meritul de a fi scris „într'un stil rumânesc adevărat poetic. În comun şcia Conachi alcătuì din limba cronicarilor vechi şi a poeţilor necunoscuţi ai poporului Rumân, uă limbă melodioasă şi respicativă cum nici visează cei mai mulţi din poeţii noştri moderni".

Cântul I a fost republicat în întregime în *Cartea de citire* de Pompiliu şi Paul, pentru frumuseţea limbei sale arhaice.

[3] Din *Pope* nu s'a mai tradus în româneşte decât un pasagiu din „Essay on Criticism", supt titlul *Armonia imitativă*, în *Literatorul*, 1880, p. 273-4. Traducerea a fost făcută în proză, din franţuzeşte, de profesorul *Bonifaciu Florescu* şi este destul de bine reuşită.

[4] E. Estève, *Byron et le romantisme fraçais*, Paris, 1907, p. 35.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

**Byron** apare la noi însoţind pe Lamartine, asupra căruia Young avusese de asemenea o mare influenţă[1]. Lamartine avea pentru Byron o foarte mare admiraţie, deşi nu-i aprobă felul lui de a gândi, şi i-a dedicat chiar Meditaţia sa „Omul", din care şi romantacii români au învăţat de sigur să admire pe acest „înger sau demon, geniu bun sau fatal" cu „sălbatica armonie a concertelor sale".

Byron a fost pomenit mai întâiu în România încă de acum o sută de ani, când şi-o încheiat furtunoasa-i viaţă luptând pentru liberarea Grecilor, pentru care şi cu versurile-i înflăcărase sufletele atât el cât şi prietenul său Shelley, care-şi dedică chiar drama sa lirică „Hellas" „Excelenţei Sale Prinţului Alexandru Mavrocordat, fost Secretar pentru afacerile streine al hospodarului Valahiei". Grecii din Ţările româneşti au vorbit de bună seamă despre tragica moarte, pentru cauza lor, a acestui poet care era admirat pe atunci de toată Europa[2]. Cauza Grecilor nu era însă simpatică Românilor: nu trecuse decât puţin timp de când, amărît tocmai din cauza întrigilor acestora, plecase din ţară Gheorghe Lazăr, dascălul lui Eliade, care, între altele, avea să traducă în româneşte cea mai mare parte din opera lui Byron. Câţiva ani mai târziu însă, când începuse să apară gazeta lui Eliade, *Curierul românesc*, găsim, în foiletonul numărului de la 30 Martie 1830, duiosul „Adio adio al lui Lord Byron la soţia sa" tradus în proză din franţuzeşte de C. F., probabil col. Const. Filipescul, un elev al lui Eliade, şi şi prieten al lui Boliac, cu care întemeiază mai târziu revista „Curiosul", în care publică chiar o naraţiune din englezeşte[3]. Aceasta este prima traducere în româneşte din Byron.

Traducerea este însoţită de un motto din poema „Cristabel" a lui Coleridge, care se potriveşte la soarta poetului, pe care rudele soţiei şi întrigile l-au despărţit de aceea pe care o iubia şi de fiica sa, pe care nu avea s'o mai vadă niciodată „S'au iubit în tinereţele lor, dar gurile rele ştiu să învenineze şi ade-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] W. Thomas, *Le poète Edward Young*, Paris, 1901, Partea II, cap. IX, Les nuits d'Young en France.

[2] Moartea lui Byron a fost anunţată şi la Bucureşti (Hurmuzachi, *Documente*, v. XVI, p. 1145). Vezi pentru cele ce urmează şi *Istoria literaturii române* de G. B. Duică, p. 287 şi aiurea. Bunăvoinţei d-lui Duică am să-i mulţumesc pentru mai multe însemnări pe care nu le-aşi fi găsit fără ajutorul d-sale.

[3] G. B. Duică. *Ist. lit. rom. mod.*, pag. 293.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

vărul, şi statornicia nu se află decât în ceruri. Cărările vieţii sânt semănate de spini, tinereţea este o deşertăciune şi mânia asupra ceea ce iubeşte cineva, o smintire..." Cu acelaşi sentiment începe şi Byron poezia sa: „Adio! şi dacă este pentru totdeauna, încă odată adio! Nu vrei să mă ierţi! niciodată inima mea nu se va răsvrăti asupra ta... Cu toate ale mele greşale nu puteà nemilostivii să aleagă alte mâni ca să-mi deschiză acest fel de rană crudă, decât mânile acelea care mă îmbrăţişau odată?... Vom trăi despărţiţi şi fieştecare zi ne va aflà pe un pat văduv şi singuratic. Când vei voi să te mângâi cu fiica ta, când sunetul glasului ei cel dintâiu va lovì urechile tale, vei învăţà-o'oare a zice tată? Cu toate că niciodată nu va fi mângâiată de dânsul... Despărţit de orice mi-e drag, inima-mi se arde. Sânt singur, amărît şi desnădăjduirea cea mai amară e că nu pociu murì". Traducerea aceasta a lui Filipescu, deşì pe alocuri cam greoaie, nu se depărtează prea mult de text.

O lună mai târziu apare tot în „Curierul românesc" o altă poezie scurtă a lui Byron, tradusă de astă dată în versuri de I. St. Voinescul (Maiorul Ion Voinescul II, prietenul lui Gr. Alexandrescu şi al lui Boilac, căruia fiecare din aceştia i-au dedicat câte una din epistolele lor în versuri). Traducerea, deşì are unele stângăcii, este destul de bună faţă de cele ce se făceau pe atunci.

*Grigore Alexandrescu* traduce şi el din nou, în versuri, acel „Adio" şi-l publică la 1832, în primul său volum de versuri „Eliezer şi Nephtali" şi mai târziu îl reproduce în toate ediţiile *Meditaţiilor* sale. El este tradus din franţuzeşte după Amédée Pichot.

Traducerea aceasta este lăsată afară în ediţiile mai nouă ale operilor lui Alexandrescu, ca aceea a lui E. Gârleanu, de bună seamă pentru că n'a fost socotită la înălţimea celorlalte poezii. Ea este de sigur una dintre primele sale încercări poetice şi ca atare are defecte, mai ales pe acela de a lungì uneori prea mult textul. Aşa, de pildă, versul:

Still must mine (heart) though bleeding beat
(Inima mea, deşì sângerândă, trebue încă să bată)

Este tradus prin:

A mea e sângerândă, dar însă pentru tine
Bate, s'asvârle, arde, şi arde ne'ncetat.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Sânt însă şi unele versuri frumoase ca:

Lovirea ce-mi dai mie de oameni se slăveşte
Când rana-mi sângerează, plăceri ei afl'atunci!
Dar vezi că astă lume amar te necinsteşte
Intemeindu-ţi slava pe ale mele munci.
Cu toate că 'n credinţă greşala-mi este mare,
Cu toate că în faptă după a mea purtare,
Destule am eu singur asupra-mi a 'mputà:
Dar cruzii, nu putură un alt braţ să găsească,
Atât să mă sfâşie ş'adânc să mă rănească,
Decât braţul ce-odată cu drag mă 'mbrăţişà?

Cel care traduce din Byron mai mult decât oricine dintre Români a fost acel care a tradus şi mai multe din poeziile lui Lamartine, anume *Eliade*. El spune: „mi-am pus înainte a traduce ceva din autorii cei mai vestiţi noi; *mi-am ales după a mea aplecare pe de Lamartine şi Byron*". Dintre cei doi, Lamartine erà de sigur cel mai aproape de sufletul lui credincios, dar spiritul de revoltă al lui Byron erà atât de potrivit cu împrejurările în care trăià Eliade, încât opera lui erà firesc să-l atragă. Incă din 1833 Eliade anunţă[1] că se află supt tipar: *Luarea Corintului*, *Ghiaurul şi Oscar d'Alva*. Acestea apar în 1834 odată cu *Logodnica d'Abidos*, a căreia „traducţie slobodă" e publicată întâiu în foiletonul *Curierului românesc*[2]. In acelaşi an mai apar *Strigoiul*, *Prizonierul de Chillon* (scris Şilon), *Lamentaţiile lui Tasso*, *Parisina*, *Beppo* şi *Mazeppa*, deci aproape toate poemele mai scurte ale lui Byron, mai întâiu supt formă de broşuri şi apoi strânse la un loc în două volume formând „Partea I şi II din operele lui Lord Byron". Incepe după aceasta să publice traducerea operelor mai mari: în 1836 apar *Profeţiile lui Dante* şi *Ambi Foscari*[3], în 1837 apar *Corsarul şi Lara*[4], formând No 2 şi 3 din colecţia autorilor clasici, din care aveà să iasă „la fieştecare două săptămâni câte o broşură", şi în care, alături de Byron, se publicà din Alfieri, Homer etc. In 1839 apar *Cerul şi Pământul* şi *Marino Faliero*[5]. Urmează după acestea o pauză de câţiva ani, iar în 1844, publică o serie de traduceri de poezii mai scurte: *Melodii ebraice*[6] şi *Elegii* (la Tyrza), *Prometeu*, *Eutha-*

[1] In *Curierul românesc* 6 Iulie.
[2] 1834, 7 Iulie, No. 17.
[3] Anunţate ca fiind supt tipar încă din 1834.
[4] Supt tipar încă din 1835 şi anunţat ca tipărit în *Curierul românesc* 22 Ian. No. 93 şi 26 Martie 1837.
[5] Cel din urmă anunţat încă din 1834, dar pus supt tipar abia în 1837.
[6] In *Curierul de ambe sexe*, Periodul V, între 1844—47.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

*nasia* şi alte bucăţi mai mici[1]. Cel din urmă apare *Don Juan* (1847) numai primele două cânturi, din 16 câte conţine opera întreagă a lui Byron[2].

In 1839, la începutul tomului al II-lea, în care este tipărit Marino Faliero, traducătorul cere iertare cititorilor pentru că a păstrat „în această traducţie încă ortografia veche ѫ şi ѣ şi altele", pentrucă începuse a o tipări cu doi ani înainte şi „nici traducătorul, nici tipografia n'a putut a schimbà ortografia, în vreme ce se începuse odată altfel". Ceea ce-l nemulţumeà însă erà de fapt mai mult decât aceasta: nu-i mai plăceà limba în care-şi făcuse traducerile şi în acelaşi an, 1839, el publică din nou cea mai mare parte din ele, schimbând cu totul limba, înlocuind cuvintele de origine slavă, prin altele de origine latină şi făcând ici şi colo şi mici îndreptări, unde înţelesese greşit la început. Face schimbări chiar şi în titlul bucăţilor, aşa de exemplu: Oscar d'Alva, care la început erà intitulat *noutate*, acum este *nuvellă*, *Logodnica* d'Abidos este acum *Mireasa* d'Abidos, *Luarea* Corintului devine *Assediul* Corintului.

In 1848[3] el publică un anunţ în care spune că „din operile lui Lord Byron publicându-se prin broşure, fiecare amator a ajuns să le aibă necomplete" şi de aceea „fiind lipsă de unele s'au tipărit de-al doilea şi compun trei mari volume în 8°". De fapt unele dintre ele s'au tipărit acum a treia oară, ele poartă însă tot data ediţiei întâia, făcută înainte de a-şi fi schimbat limba, aşa încât găsim aceeaşi bucată, în două ediţii care poartă aceeaşi dată, dar complet deosebite una de alta. Schimbarea în limbă s'a petrecut mai întâiu, după cum se vede din cele arătate mai sus, între 1837—1839. Pentru a da o idee despre schimbarea

[1] In foiletonul *Curierului românesc* din 1847.

[2] Este ciudat că Eliade n'a tradus şi pe „Cain" şi nici nu este măcar influenţat de el în poema sa originală „Anatolida" (vezi mai jos), în care, în cântul al V-lea, este vorba despre uciderea lui Abel; ne-am aşteptà la aceasta având în vedere admiraţia lui Eliade pentru Byron. Că nu l-a cunoscut, nu putem presupune, deoarece se află în traducerea franceză pe care a folosit-o, chiar în volumul care conţineà pe „Cei doi Foscari", piesă pe care a tradus-o. Explicaţia mai probabilă este că lui Eliade, care, cum spune, traduce „după a sa aplecare", nu i-a plăcut această piesă care, cu revolta ei împotriva providenţei chiar, mergeà mai departe decât puteà el să admită, cu sufletul său credincios.

[3] In *Curierul românesc*. Four 23

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

aceasta, dăm aici următorul pasagiu din Lara, după cele două texte, care poartă amândouă data 1837:

Omul asta în juneţea sa erà numai neastâmpăr şi viaţă! *Indrăgit* în plăceri, iubind luptele, când în deliciile amorului când în ale câmpului de *cinste* când în *ale* oceanului, în tot ce-i *făgăduià* o desfătare sau *primejdie*; el toate le gustase şi *sleise* toate *isvoarele* fericirei şi durerii; *vrăjmaş* al greţoasei moderaţii şi vrând să *treacă* prin focul simtimentelor către însuşi cugetările *sale! Stâmpetele* inimii *sale*, *înfruntà* cu dispreţ vijeliile elementelor, şi *strămutările* sufletului său întrebà cerul dăca are niscaiva *hrapiri* care să se poată asemănà cu dânsele.

*Rob* al tutulor *patimilor covârşitoare*, cum se deşteptà el din *ciudatele sale* visuri? Vai! el nu se *făleà* pentru aceasta, ci fără îndoială îşi blestemà vejtejita inimă ce nu vrea încă să se sfărâme.

Omul asta în juneţea sa erà numai neastâmpăr şi viaţă! *Inamorat* în plăceri, iubind luptele, când în deliciile amorului când în alle câmpului de *onoare* când în *alle* oceanului în tot ce-i *promiteà* o desfătare sau *pericol;* el toate le gustasse şi *desecasse* toate *sorgenţile* fericirii şi durerii; *inemic* al greţoasei moderaţii şi vrând să *scape* prin ardoarea simtimentelor de cugetările *salle! tempestele* inimei *salle*, *sfidà* cu dispreţ vijeliile elementelor, şi *transporturile salle* întrebà cerul daca are niscai va *răpiri* care să se poată asemănà cu dânsele.

*Sclav* al tutulor *passiunilor estreme*, cum se deşteptà el din *straniile salle* visuri? Vai! el nu se *làudà* pentru aceasta, ci fară îndoială îşi blestemà vejtejita inimă ce nu vrea încă să se sfărâme.

In traducerile acestea ale lui Eliade vedem mai ales silinţa ce şi-o da el de a redà o poezie bogată într'o limbă care nu erà încă deplin formată, dar care aveà mult mai multe posibilităţi decât bănuià el chiar, de multe ori tocmai în cuvintele pe cari voià să le elimine sau să le înlocuiască. Sforţările sale n'au fost însă inutile, şi multe cuvinte pe care el le întrebuinţà atunci pentru întâiaşi dată au rămas în limbă, după cum a arătat d-l P. V. Haneş, într'o lucrare a sa[1]. Tocmai aceste traduceri ne arată însă că multe din neologismele întrebuinţate de el nu sânt luate din italieneşte, ci din franţuzeşte şi că tendinţa italianizantă este mai mult superficială. Cercetarea aceasta nu intră în cadrul lucrării de faţă, atragem numai atenţia asupra faptului că unele din cuvintele întrebuinţate aici nici nu există în italieneşte (ca picant, contratimp etc.), şi nu pot fi date ca probă pentru influenţa italiană asupra lui Eliade, cum face d-l Haneş, de asemenea de multe ori el întrebuinţează expresii greşite, copiate

[1] *Desvoltarea limbei literare române în prima jumătate a sec. XIX*, (Buc. 1904). La pag. 136 se dau alte câteva exemple de felul cum şi-a

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

din franţuzeşte, ca „seamănă că“ în loc de „pare că“ [1] etc., şi de sigur multe din cele ce se găsesc şi în italieneşte, nu sânt luate din această limbă, ci din textul traducerii franceze pe care a folosit-o.

Traducerile lui Eliade sânt făcute după traducerea în proză franceză a lui A. Pichot şi E. de Salle, şi anume după a doua ediţie publicată în 1820-22. Probă pentru aceasta este că poema apocrifă „Strigoiul“ (Le vampire), pe care Eliade o traduce, nu se află decât în cele două ediţii dintâiu, iar „Cei doi Foscari“, pe care deasemenea i-a tradus, apar mai întâiu în ediţia II-a. Nici chiar această a doua ediţie n'a fost completă ; ea nu conţineà din „Don Juan“ decât cântul I şi II, şi atât a tradus şi Eliade. Despre această traducere franceză, Byron însuşi spuneà că erà „foarte inferioară“ alteia publicată câţiva ani mai înainte în „Bibliothèque universelle“ de la Geneva şi exclamă într'o scrisoare către un prieten „Traducerea mea în franţuzeşte!!! Vai mie! Vai mie!“ („The French translation of us!!! Oime! Oime!“ To Murray, Ravenna, Oct. 1820). Ea totuşi erà socotită de cea mai mare parte dintre criticii timpului, mai preocupaţi de fond decât de formă şi poate puţin competenţi, ca fiind scrisă „cu talent, uşurinţă, avânt şi eleganţă [2].

Traducerile lui Eliade, făcute în aceste condiţii, nu sânt de republicat, ele sânt interesante însă mai ales din punctul de vedere al istoriei limbei româneşti precum şi din acela al istoriei culturale în genere.

Încă înainte de a fi dat Eliade ultimele sale traduceri, *Costache Negruzzi* publică la Iaşi, în 1841, în *Spicuitorul Moldo-Român* al lui Asachi, o nouă traducere a lui *Oscar d'Alva,* o poemă din tinereţe a lui Byron, tot după Amédée Pichot, în versuri însă. Această traducere nu se găseşte în ediţiile complete ale operelor lui Negruzzi; ea nu este însă mai prejos decât alte lucrări ale sale. El o publică cu noua ortografie a lui Eliade, care i se pare „cea mai potrivită cu limba noastră“, şi influenţa acestuia se resimte pe alocurea şi în limba pe care o întrebuinţează, deşi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Alteori încearcă, tot după model franţuzesc, să creeze cuvinte nouă ca: *survieţui, supratrăi, supravieţui,* pe care le întrebuinţează pe rând pentru *survivre,* şi din care numai cel din urmă a supravieţuit, fără să ne ptem explică pentru ce.

[2] E. Estève, *Byron et le Romantisme français,* Paris, 1907, pag. 81. Au mai apărut din Byron şi alte traduceri franceze mai bune; aceea a lui Paulin Paris, *Oevres complètes,* Paris, 1827; aceea a lui Benjamin Laroche, cuprinzând iarăşi operele complete după ultima ediţie din Londra şi publicată în 1836—37, când Eliade făcea traducerile sale. De acestea însă

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

nu prea mult. Ritmul versurilor lasă uneori de dorit, traducerea însă în genere e frumoasă. Iată, de pildă, începutul (în ortografie modernă):

Cerul e senin. Pe dânsul străluceşte cu 'ntristare
Paliada nopţii candelă, răspândind lumina sa
Peste-a Lorii pustii ţărmuri. Acolo cu îngâmfare
Vechile turnuri de Alva oarecând se înălţà
Şi cu-a lor ruginit creştet loc prin nouri îşi făceà;
Iar azi al armelor zgomot în ele nu s'auzeà.
Câte ori a lunei raze au căzut cu mulţumire
Pe coifurile-argintoase bravilor nebiruiţi.
Când în scrile senine înaintà cu mărire
Ieşind din castelul mândru d'arme grele coperiţi...
Ochii lor pierzând nădejdea de a mai vedeà vr'odată
Strălucita stea a zilei ce'n războaie-i luminà,
Se întorn cu întristare din câmpia sângerată
Ca să vad'a lunei luce pân'a nu se 'ntunecà...
Neamul domnilor de Alva s'a stins cu desăvârşire.
Numai a cetăţii turnuri se mai văd încă 'n picioare.
Îmbrăcate ca c'un giulgiu d'a anilor mucezire,
Iar eroii nu mai umblă gonind cerbi şi căprioare
Sau învingând pe vrăşmaşii ce veneau asupra lor!...[1]

Cum se poate vedeà chiar numai din aceste versuri, traducerea aceasta este superioară celor făcute înaintea ei, ba şi multora din cele făcute mai în urmă[2].

Se mai publicase şi în revista „Pământeanul", (la 1839) o traducere în proză a lui „Bonivard la Şilon, de M. C. (Moroiu Costache, cum presupune d-l Duică), fără valoare însă.

Decât toate aceste traduceri aceea a poemului dramatic *Manfred*, făcută de *C. A. Rosetti*, şi tipărită în 1843, este mai interesantă atât prin faptul că este prima traducere românească făcută direct după textul original englez, cât şi prin aceea că poema această este cea mai filosofică operă a lui Byron. Auto-

[1] Iată pentru comparaţie câteva rânduri din traducerea lui Pichot, pe care de altfel o publică el însuşi, alături de a sa: Le flambeau des nuits brille au milieu des cieux d'azur, et répand une douce lumière sur le rivage de Lora. Les vieilles tours d'Alva élèvent jusqu'aux nues leurs créneaux grisâtres. Le bruit der armes ne retentit plus dans le chateau solitaire. Combien de fois les pâles rayons de la lune sont tombés sur les casques d'argent des guerriers d'Alva, lorsqu'au milieu de la nuit silencieuse ils s'avançaient converts d'une armure étincelante!....

[2] Ea nu se află în volumele operelor complete ale lui Negruzzi, şi ar trebui introdusă.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

rul ne povesteşte în prefaţă cum a învăţat el englezeşte[1], aproape numai de dragul lui Byron, pe care promite să-l traducă în întregime, făgăduială pe care n'a ţinut-o însă, căci afară de poema aceasta nu mai avem tradus de el, din Byron, decât o scurtă poezie, publicată, ca şi poema, în volumul *Ceasuri de mulţumire*, al cărui titlu aminteşte oarecum „Hours of idleness" al lui Byron.

Traducerea lui Rosetti este făcută cu o cunoştinţă nu prea temeinică a limbii engleze, într'o limbă românească lipsită aproape de neologisme, însă cam greoaie uneori, întebuinţând prea des expresii ca: dar însă, şi însuşi şi chiar tu, aşa ca când; forme necorecte ca: aţip pentru aţipesc, lângesc, poftoresc; sau vulgare ca: datără, fostără etc; sau câteodată fraze ca: „sânt gânduri şi pe care tu n'o să poţi gonì", etc. Câteodată crează cuvinte inuite ca: ochi răzoşi (p. 58) în loc de strălucitori (dazzling eyes), feţe rujate (ibid.) în loc de colori trandafirii (rose tints), frângios vlăstar (p. 112) în loc de plăpând, fragil (frail twig), strerupt în loc de întrerupt (p. 76) etc.

Traducerea, făcută cu oarecare grijă, are totuşi greşeli ca: *bucium* în loc de *fluer*, *stejari* (pe culmile Alpilor!) în loc de

[1] *Prefaţa* (la traducerea lui Manfred, de C. A. Rosetti).

Socrat a zis sau dacă n'o fi zis aveà de gând să zică că tot omul e dator să facă ceva bun pentru patria sa. Mie mi-a plăcut mult ăst cuvânt, şi aşi dorì să-l şì puiu în lucrare (pentru că n'aşi vrea să mor pe căpătâiul mieu). Neiertându-mă însă deocamdată împrejurările ca să-mi împlinesc această dorinţă, am hotărît ca cel puţin să învăţ limba engleză şi se fac pe Români să cunoască un autor aşa de mare ca Lord Biron, de care îndrăznesc a zice că nu au decât o foarte slabă idee.

Am hotărît dar şi iată că spre dovadă înfăţişez aci una din poemele sale.

M'am silit precât m'a iertat, nu limba, ci puterea mea, a traduce bine. Nu ştiu dacă am izbutit, dar ştiu că am întrebat, m'am sfătuit şi adesea am asudat săptămâni întregi pentru un singur vers: am şi marturi, Domni miei! şi cu toată această muncă, nefiind încă în stare să înţeleg pe acest mare autor, nu aşi fi izbutit să fac nici atât, dacă nu aşi fi fost mult ajutat de Domnu Doctoru Bernhard Stolţ (profesoru mieu): carele, cu toate că este un om foarte literat, un om carele pociŭ să zic că este o adevărată fericire pentru Români de a-l aveà în mijlocu lor (deşì, mai nimeni nu profită de asemenea comori) dar însă şi el însuşi s'a gândit adesea şi mult ca să pătrunză bine un singur vers d'al lui Biron.

Primiţi-mi dar, Domni miei vă rog, cu blândeţe osteneala mea, iertaţi-mi nişte greşeli care vin nu din voinţă, ci din neştiinţă, şi eu spre resplătire făgăduiesc aci Românilor (deşì sânt fripţi sărmani de făgădueli bune) că mă voiu silì neîncetat a învăţà şi, cu toate că de a traduce este o lucrare ingrată, o muncă prea mare care nu este cunoscută şi preţuită decât de cei ce o încearcă, tot făgăduesc însă că cât mai curând mă vor iertà împrejurările îi voiu face să aibă toate scrierile acestui autor traduse bine, şi în versuri bune.

— Românii au rămas însă fripţi şi de astă dată!

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

*brazi, căprioare* în loc de *capre*, sau altele ca, într'o apostrofă către un vultur care trece: *„A ! zburător ministru ce norii îi atingi*, în loc de: *Tu sol înaripat, despicător de nori*, în care poate că a vrut să introducă un neologism inutil şi care n'a prins în acel înţeles. Face confuziuni ca aceea între *desèrt*-merit şi *dèsert*-pustiu (p. 142), sau alege greşit între înţelesurile unui cuvânt, ca atunci când traduce: this man is forfeited, prin *ăst om e confiscat* (p. 139), în loc de *pierdut*, *baffled fiends* prin *vrăjmaşi batjocuriţi* (p. 143) în loc de *învinşi;* interpretează rău prin *cântări de veselie* în loc de *cântările întrerupte* ale sentinelelor (p. 130), *rumours strange* prin *ciudate turburări*, în loc de *zvonuri* (p. 105) etc.

Acest fel de greşeli sânt cu atât mai regretabile, cu cât într'o notă, la începutul traducerii, citează cazul unui traducător italian al lui Byron, căruia acesta, revoltat de felul cum i-a maltratat textul, i-a oferit 200 franci, cu condiţia de a renunţă pentru totdeauna de a mai traduce ceva din operele lui, ceea ce ce s'a şi întâmplat. La aceasta Rosetti mai adaogă, o înţepătură desigur pentru Eliade: „Adevărată nenorocire că nu trăieşte Lord Byron; ce mai negoţătorie s'ar fi făcut cu dânsu pe la noi!".

Traducerea este făcută în versuri albe, ca şi originalul, o inovaţie pe atunci; versurile sale însă sânt mai lungi decât cele din original, ceea ce n'ar fi un defect, cu atât mai mult că nimeni nu încercase încă să traducă în româneşte în pentametru iambic, versul clasic al dramei engleze. Hexametrul iambic pe care-l foloseşte el, ca şi Alexandrescu, Eliade şi alţi, i se părea mai potrivit cu firea limbei româneşti, cu atât mai mult că avea nevoe de mai multe silabe în fiecare vers, deoarece cuvintele româneşti sânt mai lungi (de multeori chiar mult mai lungi) decât cele englezeşti, aşa încât pentru astfel de traduceri nu este decât alterativa de a lungi versul sau de a înmulţi numărul versurilor. Defectul lui Rosetti este că le întrebuinţează pe amândouă deodată şi astfel textul se lungeşte prea mult şi devine greoiu, adăogându-se prea multe cuvinte de umplutură. Unele pasagii, care în original sânt rimate, sânt tot aşa şi la Rosetti, dar au prea des, în loc de rime, simple asonanţe ca: dat-salt, născut-ascult; sau repetiţii de rime prea banale de participii şi infinitive:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Cu toate că se poate
Să poți a aromi,
Dar duhu-ți niciodată
Nu va puteà dormì.
Sânt umbre pentru tine
Ce'n veci nu vor perì . . .

Dar însă tu cu ochiu-ți
Că sânt mă vei simți,
Intocmai ca s'un lucru,
Deși nu-l poți zărì,
Dar însă lângă tine
S'a fost și poate fi . . .

Sânt însă și pasagii destul de frumos redate, ca acest monolog al lui Manfred:

. . . De tânăr duhul mieu
N'a mers într'o unire cu sufletu de om,
Nici n'a privit pământul cu ochi tot omenești;
N'aveam eu tot o sete d'ambiții ca și ei,
N'aveam eu tot o țintă cu dânșii pentru traiu;
Dorința, pătimirea, puterea, truda mea
Făcură ca'ntre dânșii să fiu de tot strein . . .
Dar însă'n loc de astea, plăcerea mea erà
În locuri pustiite să umblu, răsuflând
Un aer greu din vârfu al muntelui cu sloi,
Pe unde păsărica se teme a cuibà,
Și aripa insectei nu poate fâlfâì
Pe marmura pleșuvă; sau să m'afund în râu
Și să rotesc d'a lungu, în dulcile rotiri
Al valului ce vine spărgându-se din nou . . .
Sau scăpărându-l fulger pândindu-l până când
Mi se stingeà vederea; sau să ascult privind
La frunzele uscate căzute 'n răspândiri
Când vânturile toamnei cântări de seară cânt.
Acestea-mi fu petreceri, și singur de a fi . . .
În peșterile morții, cătând a dovedì
Cuvântu-i chiar în fapta-i; și desvăleam, scoteam
Din oasele uscate, din goale căpățini,
Din pulbere grămadă, oprite încheieri.
Apoi treceam eu toate a anilor miei nopți
În tainice științe, ce nu se învățà
Decât în vremi bătrâne . . . [1].

Din toate operele lui Byron, poema aceasta a avut parte de mai mulți traducători în românește, după cum se va vedeà mai jos. Fiind o poemă dramatică, ea a fost reprezentată pe scenă în Teatrul național din Iași, în 1844—45, supt titlul „Manfred cel blestemat", alături de o altă piesă intitulată „Biron la Veneția" [2].

Nu e de mirare că Rosetti, care cum se vede din notele

[1] Vezi și G. B. Duică, *Istoria literaturii române moderne*, p. 273 și urm. unde este reprodus alt pasagiu mai lung din această traducere.
[2] Burada, *Istoria Teatrului în Moldova*, p. 274.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

„Ziarului“ său[1], era o fire zbuciumată, şi-a ales să traducă tocmai această poemă în care e înfăţişat sufletul modern frământat de îndoieli şi veşnic nemulţumit; şi tot prin aceasta se explică de sigur şi popularitatea sa de mai târziu.

Cu traducerea lui Manfred de Rosetti în 1843 şi aceea a lui Don Juan de Eliade, în 1847 putem zice că s'a încheiat marea serie a traducerilor din Byron; nici o alta dintre operele sale mai mari nu s'a mai tradus de atunci până astăzi, doar unele lucrări mai mici au să mai apară de acum înainte şi, mai târziu, unele din operele mai mari, care au mai fost traduse, vor fi traduse a doua, chiar şi a treia oară.

Dintre bucăţile mai scurte a tradus din franţuzeşte, G. A. Baronzi şi a publicat în 1852 (în volumaşul intitulat *Potpuri literar*) poezia: *Astăzi am împlinit al 36-lea an al vieţii mele*, din care în ultimele strofe se vede hotărîrea eroică, ce avea să-i aducă sfârşitul lui Byron:

Dac' a vieţii mulţumire pentru tine e 'ntreruptă
Ce mai porţi tu greutatea-i? Lasă lutu-i dureros,
Iată câmpul de onoare. Du-te, caută în luptă
Un mormânt prea glorios.

Poţi s'aspiri la moartea dulce celor ce şi-o dau prin armă,
Aci fără vre o frică ea se poate căpătà;
Vezi ş'alegeţi locul unde vrei cenuşa ta să doarmă,
Ş'apoi te vei reposà.

Mai importantă este traducerea bucăţii întitulată de Byron *Darkness (Întunerecul)*, care va mai fi tradusă încă de cinci ori după aceasta, şi pe care o dă mai întâiu G. Sion, tot din franţuzeşte, supt titlul *Visul*, în Foiletonul ziarului „Zimbrul“ din Iaşi, în 1855. Ceea ce l-a îndemnat s'o facă este că, după cum spune el, visul lui Lord Byron, se asemănà foarte mult cu unul pe care l-a avut el însuşi.

Iată începutul acestei traduceri:

Eu avuiu un vis odată, însă nu un vis curat:
Soarele cu-ale lui raze erà stâns şi 'ntunecat;
Stelele 'n eternul spaţiu fără raze rătăceau
Şi pe calea 'ntunecată rânduială nu ţineau.
Pământul, ca glob de ghiaţă, orb şi negru flutură
Prin văzduhurile 'n care luna nu mai luminà.
Veneau, se duceau şi iarăşi se 'ntorceau bietele zori
Fără să aducă ziua pentru bieţii muritori.

[1] Publicat de revista „Democraţia“, în volumul jubilar „C. A. Rosetti“.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

În această grozăvie oamenii de pe pământ
Își uitase-ale lor patimi și nici nu știau ce sânt . . .[1]

Deși câtăva vreme nu se traduce mult din Byron, influența lui se resimte asupra câtorva scriitori din epoca aceasta de la jumătatea secolului trecut, ca, de exemplu, Const. Bălăcescu, care-și publică poeziile în „Curierul românesc" și în „Biblioteca portativă" a lui Eliade si care e și el un byronian, cum arată d. Iorga[2], „dispreţuind viaţa înainte de a o fi gustat, batjocurind soarta fără să fi încercat a o creà, înlăturând cu desgust pe oameni, fără să se fi coborît în mijlocul lor".

Și la Al Sihleanu în „Armonii intime" (Buc. 1857) întâlnim „strigătul de desnădejde al lui Byron[3]" și poezia *Strigoiul* (în care găsim și nume byroniene ca Roland, Oscar, Emma), are și un motto din poema, apocrifă, „Vampirul". Este interesant de notat că, printr'o ironie a soartei, popularitatea lui Byron în Franța începuse tocmai prin această poemă, îngrozitoare și absurdă, care nici nu este a lui, și care dă acolo naștere, după 1820, unei serii de imitaţiuni în versuri și în proză, o întreagă literatură care a și fost botezată cu numele de „Vampirism[4]", și al cărui ecou târziu la noi este și poezia lui Sihleanu.

G. Creţeanu are în „Melodii intime" (Buc. 1855) o poezie intitulată „Byron" în care compară pe „bardul disperării", cum îl numește el, cu Napoleon și ridică „dulcea harpă de aur" deasupra „braţului de fier". In alt loc el scrie:

Vedeam mii de stele pe cer semănate
Si ale lor raze parcă-mi surâdeà . . .
Eu eram Byron:
Goneam din Grecia oștile barbare
Sau scriam *Corsarul* lângă Panteon.

Mai interesant decât aceștia este Dim. Bolintineanu a cărui poemă *Conrad* (Buc. 1867) arată și în numele eroului influența lui Byron. In această poemă, el înfățișează un exilat pentru libertate, cum a fost el însuși, plin de ideile lui Rousseau

[1] Versul a 6-lea este în textul lui Sion: Între vânturile care luna nu le lumină. L-am schimbat pentru a nu strica efectul celorlalte versuri care, cum se vede, sânt destul de frumoase. Traducerea aceasta nu se găsește în volumul care conține operele complete ale lui G. Sion (ediția Minerva, Buc.) și ar trebui introdusă într'o ediție viitoare a lor, fiind la înălțimea celorlalte.

[2] *Istoria literaturii românești în veacul XIX*, vol. II, pag. 80.

[3] *Ibid*, vol. III, pag. 213.

[4] E. Estève, *op. cit.*, pag. 76 ș. u.



BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

şi având oarecare asemănare în firea lui cu Byron, căci acest om este, cum spune el, „sceptic, ucis de patimile societăţii, dar nu încă corupt"; nu sfârşeşte însă ca un erou byronian, ci mai curând în felul lui Lamartine, „o femeie pură, sublimă, îl ridică, îl împacă cu cerul, când înţelege Providenţa el înţelege tot, devine fericit, viaţa lui însă se curmă". Ca şi *Childe Harold* al lui Byron, exilatul acesta străbate mările şi ţările lumii vechi şi acolo văzând ruinele măreţiei vechi, se gândeşte „la mizeriile sclăviei moderne şi la ţara sa". Ca şi în poema lui Byron, pe care-l imită, Bolintineanu ne dă descrieri, unele frumoase, mai puţin însă, ce e drept, decât acelea ale poetului englez, şi în legătură cu aceste descrieri, întâlnim meditaţii, ca de altfel în toată poezia romantică a epocei: Cum spune el „a căutat poezia în istorie, în patimile omeneşti, în spectacolul naturii şi în contemplarea infinitului".

Influenţa lui Byron se resimte în planul general al poemei cu toate că a fost înrâurit şi de opera altora scriitori, mai ales de ruinele lui Volney.

Poetul Gr. Grandea imită de asemenea pe Byron în poema sa orientală *Emirii*, publicată în revista pe care o conducea el, Albina Pindului, în 1868, în care a mai dat şi traducerea unor bucăţi mai scurte din Byron, în special *Elegiile la Thyrza*, precum şi o biografie mai amănunţită a poetului englez, pe care de altfel a găsit loc să o publice chiar şi în câteva numere din *Monitorul Oficial*[1], al cărui director era el pe atunci şi care publică din când în când şi foiletoane literare.

Primele traduceri mai însemnate din Byron care încep să apară de acum înainte sânt acelea ale unor poeme care mai fuseseră traduse de Eliade şi pe care le publică în *Convorbiri literare* mai ales St. G. Vârgolici, care mai târziu a fost profesor de literaturile romanice la Universitatea din Iaşi. El a publicat în 1871 *Osânditul din Chillon*, în 1876 *Parisina* şi în

[1] 1869, 28 Sept. reprodusă apoi în „Albina Pindului" din 1871. Dragostea lui Gr. Grandea pentru Byron îşi are o explicaţie, specială în faptul că el se socoteă chiar nepot al poetului englez. El povesteşte, în numărul citat din Monitorul Oficial, cum pe vremea când Byron se află în Albania, acesta a făcut cunoştinţa unei „frumoase Voscopolence", Ianta, care eră măritată cu bunicul lui Grandea, şi cum din relaţiile lor s'a născut un fiu care eră chiar tatăl poetului român. *Elegiile la Tyrza*, spune el în Albina Pindului, unde le publică, au fost dedicate chiar acestei frumoase Voscopolence.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

1877 *Împresurarea Corintului*[1]. Traducerile acestea, deşi libere, fiind făcute în versuri rimate, sânt mai bune decât toate cele anterioare şi chiar decât multe din cele de mai târziu, atât în privinţa formei în cari se înfăţişează în româneşte, cât şi în ce priveşte exactitatea redării textului original. Vârgoliciu le va fi făcut, probabil, folosind traducerea franceză a lui Benjamin Laroche, mai bună decât a lui Pichot, pe care o folosise Eliade, şi-mi închipuesc chiar că a învăţat şi englezeşte şi a folosit şi textul original, deoarece chiar confruntate cu acesta traducerile sale sânt corecte. Ritmul hexametrilor săi, în locul pentametrilor din original, cam lasă de dorit, dar limba e frumoasă.

Dau ca exemplu poezia *Împresurarea Corintului.*

Ani fără de număr şi vremi numeroase,
Givorniţi cumplite, lupte sângeroase
Văzut-a Corintul, dar el tot stă încă
O cetate 'n mâna dulcii libertăţi.
Vijelii, cutremur de atâte dăţi
Lăsară neatinsă albita ei stâncă,
Cheia ţării care, deşi azi căzută,
De pe-această culme măreţ e văzută,
Graniţă 'ntre două mări ce par'că vor,
De-oparte şi de-alta curgând purpurii,
Să'ncingă 'ntre ele crude bătălii.
Insă la picioare-i cade ura lor.
De-ar fi c'acel sânge ce în Corint curs-au
Din multele lupte ce a susţinut
Să iasă din ţărna care l-a băut,
De când Timoleon pe-un frate ucis-au
Sau Craiul Persiei înşelat fugi,
Un ocean de sânge s'ar rostogoli,
Şi istmul din cale-i nu l-ar mai opri;
Sau oasele celor ce-au perit aice
De ar fi cu putinţă a le adună,
Ar putè la ceruri fruntea să-şi ridice
Piramida nouă ce-atunci s'ar forma,
Mai sus de Acropola în turnuri bogată
Ce pare de nouri a fi sărutată.

Tot în Convorbiri a mai publicat traducerea câtorva poezii mai scurte N. Xenopol (fratele istoricului), între altele o nouă traducere a bucăţii: *Astăzi împlinesc 36 de ani*, din care dăm pentru comparaţie, strofele citate mai sus în traducerea lui Baronzi:

De regretezi junia ce mai voeşti tu viaţă
Când în această ţară cu cinste poţi muri.
Te scoală, mergi la luptă cu inima măreaţă
Suflarea a-ţi opri.
Şi 'n urmă cercetează în zarea depărtată
O moarte ostăşească şi 'n cuget liniştit,
In jurul tău priveşte, al tău repaos cată
Şi 'n veci fii fericit[2].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

În *Convorbiri*, vol. XVIII (1889), a apărut şi poezia „*Umpleţi-mi paharul*“, tradusă de X. Din scrisorile lui Maiorescu către I. Negruzzi (publicate în *Cugetul românesc*, II, 1923, p. 762—3) reiese că această poezie este tradusă chiar de Titu Maiorescu, care cerea să ise facă unele îndreptări. Ne-am fi aşteptat de la el

[1] *Convorbiri literare*, anii V, IX şi X.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

mai curând la o poezie filosofică dar aceasta e de sigur o încercare din tinereţă, reuşită de altfel.

Umpleţi-mi paharul! Simt astăzi cum [creşte
Văpaia ce inima-mi întinereşte:
Să bem dar! — şi cine nu bea? — când în lume
Sânt toate iluzii ca a vinului spume.

Idealuri [illegible]
Am fost şi de valul plăcerii scăldat;
Iubeam! — nu iubeşte ori-cine? — Năluce!
Când patima vine, norocul se duce ...

La Convorbiri Byron erà numai un oaspe întâmplător; Junimiştii nu erau prea romantici în spiritul lor, deşi unii aveau simpatii pentru acea şcoală literară şi ne-am fi putut aşteptà, în special la Eminescu, la oareşicare simpatie pentru Byron, având în vedere felul lui de a gândì, înrudit până la un punct cu acesta. In „Epigonii“ el aseamănă chiar pe întâiul nostru poet romantic cu poetul englez:

Şi ca Byron, treaz de vântul cel sălbatec al durerii
Palid stinge-Alexandrescu sfânta candelă-a sperării . . .

Faptul că nu s'a simţit atras către el s'ar puteà explicà, poate, şi prin aceea că el citeà mai ales literatura germană, care a fost mai puţin influenţată de Byron decât cea franceză, afară de Heine, pentru care el însă nu aveà o predilecţie deosebită.

Byron este mai admirat în cercul de la *Literatorul* lui Al. Macedonski, pe atunci rivalul lui Eminescu. Macedonski, admirator şi imitator al lui Musset, care dintre toţi romanticii francezi a fost mai mult decât oricare influenţat de Byron[1], se simte şi el atras către acesta şi traduce din opera lui mai multe bucăţi. Intre acestea sânt două mai lungi: *Parisina*, publ. în 1878 şi în 1881, *Lara*[2], o bucată mai caracteristică, în care Byron introduce mai multe elemente autobiografice decât în alte opere ale sale, care de altfel conţin aproape toate astfel de elemente, Byron fiind poate cel mai subiectiv poet ce a fost vreodată.

Traducerile lui Macedonski sânt făcute din franţuzeşte, în versuri de multe ori frumoase, în genere superioare celor ale lui Vârgoliciu, sânt însă inferioare acestora în ce priveşte redarea textului, fiind de multe ori prea libere. Dau aici ca exemplu pasagiul citat mai sus în traducerea lui Eliade, în care Byron se descrie pe sine însuşi:

[1] E. Estève, *op. citat*, p. 406 ş. u.
[2] *Literatorul*, 1881, p. 282 s. u.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

E straniu!... In juneţea lui toată, — aşa se spune,
Se îmbulzeau în pieptu-i teribile furtune!
Setos de acţiune trei patime aveà:
Femeile, Războiul şi Oceanul. — Vrea
Nimic să nu-şi refuze din tot ce simţul cere:
S'afrunte-orice pericol, să soarbă-orice plăcere!...
Iubind pân'la excese simţirile extreme,
Plăcerile sălbatici îl atrăgeau, iubeà
Durerea'n voluptate, şi fără a se teme
De drojdii — să sleiască a vieţii cupă vrea!
Acum din ea nu poate nici drojdii să mai pice,
Iar inima-i în două n'a vrut să se despice!

Afară de bucăţile de mai sus a tradus un fragment din *Childe Harold*, şi anume *Adio* de la început, tot în versuri [1] şi *Intunerecul*, în proză [2].

Această din urmă bucată, care, cum am văzut, a mai fost tradusă în versuri de G. Sion, este tradusă a treia oară, tot în versuri, de T. Stoenescu, un poet care făceà parte tot din cercul lui Macedonski şi care, după întreruperea apariţiei Literatorului, scoate el însuşi *Revista literară*, în care a publicat mai multe traduceri din Byron. El a început prin traduceri slabe, făcute din franţuzeşte, în proză, după bucăţi mai scurte din Byron, publicate în *Literatorul* [3], şi mai târziu traduce în proză pe *Mazeppa* [4], apoi în versuri *Intunerecul* [5] şi două poeme mai lungi: *Manfred* [6] şi *Corsarul* [7].

Traducerile lui T. Stoenescu, făcute din franţuzeşte, în versuri rimate, sânt foarte libere [8]. Ele mai au şi defectul de a lungì uneori prea mult textul, căci, pe lângă că versurile sânt mai

[1] *Literatorul*, 1882, p. 607.
[2] *Ibid.* 1882, p. 649.
[3] *Ibid.* 188 , p. 130, 679, 681.
[4] *Ibid.* 1883.
[5] *Revista literară*, 1886.
[6] *Literatorul* 1884—5 şi apoi împreună cu alte traduceri în volumul „Teatru", 1896.
[7] *Revista literară* 1896—7.
[8] Câteodată textul e greşit redat, pe dos chiar, ca în versurile de la început din *Corsarul*, în care se descrie viaţa marinarilor:

Traiul nostru *pacinic*, dar şi turburat,
Trece de-o potrivă vesel şi 'ntristat,
De la muncă aspră la odihnă bună
Şi de la plăcere iarăşi la furtună.

In textul original este: Traiul nostru *sălbatic*, în zbucium neîncetat. De la muncă la odihnă, cu bucurie în fiecare schimbare.

Mai jos în loc de „sclav desfrânat" (luxurious slave) el pune „sclav cu ochii falşi ca de pisică", pentruca să rimeze cu *frică* din versul următor.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

lungi decât în original (hexametri în loc de pentametri), ele sânt, şi mai multe decât trebue, având adesea cuvinte de umplutură, din cauză că traduce în versuri rimate, ceea ce, pentru Manfred cel puţin, n'ar fi fost nevoie, acesta fiind scris în textul original în versuri albe. Totuşi versurile lui sânt în genere frumoase şi se citesc cu plăcere [1].

Din aceeaşi vreme este şi traducerea poemei *Mezappa*, făcută de G. Coşbuc care pe atunci aveà numai 18 ani şi erà încă student la Universitatea din Cluj, în anul 1884 [2]. Traducerea este în versuri rimate, în hexametri iambici, ca în original, şi a fost făcută probabil din nemţeşte. Ea este prima lui lucrare mai mare, este deci opera unui începător, dar talentul lui se vă-

[1] Dau aici, pentru comparaţie, monologul de la începutul lui Manfred în traducerea lui Stoenescu şi aceea făcută mai târziu de C. Popescu despre care vezi mai jos), în pentametri iambici, ca în original şi care este aproape literală.

Va trebuì ca lampa s'o umplu înc'odată,
Şi totuşi, nu va arde o vreme 'ndelungată,
Încât să lumineze de-ajuns vegherea mea.
A! Cel puţin la moarte să dorm dac'aşi puteà!...
Dar somnul mieu de astăzi e-o lungă cugetare
Cu care nici un geniu să lupte nu e'n stare.
Şi inima-mi veghează mereu, iar ochii miei
Când se închid, în mine privesc şi-atunci cu ei.
Trăiesc cu toate astea ca orice om pe lume
Şi am aceeaşi formă şi port acelaşi nume.
Durerea însă face pe om a fi înţelept.
A suferi 'nsemnează să fii în veci deştept.
Acela care ştie mai mult a vieţii carte
E tocmai dânsul care de viaţa n'are parte
Am disecat misterul adâncilor simţiri,
Ştiinţa-mi datorează atâtea 'nnavuţiri;
Din spiritele negre nici unul nu-mi rezistă
Şi filosof mai mare un altul nu există.
Zădarnic însă...

Va trebuì să umplu iarăşi lampa
Deşì atât cât e ca să veghez
Tot nu va arde: Somnul mieu — de dorm —
Nu-i somn, dar o prelungă cugetare
Ce-mi stăpâneşte mintea; căci în piept
O veghe-mi stă, şi ochii mi se'nchid
Ca să privească 'n mine; totuşi sânt
Şi port înfăţişare omenească.
Dar şcoala celui înţelept e Chinul;
Mâhnirea e ştiinţa: cu cât ştii
Cu-atât mai mult simţi tristul adevăr
Că Pomul Cunoştinţei nu-i şi-al Vieţii.
Filosofie şi ştiinţă, taina
Minunilor şi 'nţelepciunea lumii
Am încercat şi 'n mintea mea se află
Puterea să i le supun pe toate —
Zadarnic...

[2] A fost tipărită întâiu în „Tribuna" din Sibiiu, în 1888, şi reprodusă apoi, fără schimbări, în broşură, în No. 1 din Biblioteca Nouă, Craiova, 1886 Traducerea lui Coşbuc este a treia, după acelaşi poem (vezi Eliade şi Stoenescu) şi este superioară celorlalte, pe cari nu le-a cunoscut.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

deşte încă de pe atunci, versul e viou, curgător, limba bogată şi limpede şi traducerea, deşi liberă, redă destul de bine textul. E ceva mai lungă decât originalul — la Byron 900 de versuri, la Coşbuc vreo 200 mai mult — ceea ce nu e prea mult, dacă ţinem seamă de faptul că, cu toată lungimea cuvintelor româneşti, faţă de scurtimea celor englezeşti, versul său nu este mai lung decât al lui Byron. Dintre cele mai reuşite pasagii sânt acelea în care se descrie cum Mazeppa e legat pe un cal sălbatic, care este apoi lăsat în libertate să alerge cu el în stepele Rusiei:

. . . Pe loc
Un roib s'aduce, plin de foc,
Frumos şi 'nalt şi larg la coamă,
Uşor în salt ca o fantomă,
Sălbatic în mişcarea lui,
Şi plin de spaimă precum nu-i
În munţi nici cerbul mai sălbatic;
Un armăsar adevărat,
Ucrainic, liber şi turbat,
D'un neastâmpăr furtunatic,
Copil al stepelor, şoim sprinten
Ce nu ştiă de frâu şi pinten.
El sforăiă sufiând pe nări,
Se ridica 'n două picioare
Şi s'asvârleà, spumând sudoare,
Ca valul viforoasei mări.
De spaimă tremură 'n turbare
Şi de mânii turbà mai tare.
Pe cal, culcându-mă pe spate
Cu funii servii m'au legat,
Şi liber drum apoi i-au dat
Fugarului! În libertate
De-abia ce s'a simţit, ca semn
Plecării lui primind îndemn
Din biciul contelui, ca valul
Izbindu-se 'ntr'o parte calul,
S'aruncă 'n fugă, fără frâu,
Ca'n primăveri umflatul râu,
Şi fulgeră nebun la vale
Pe câmpul lung şi fără cale . . .
Mereu, mereu! Şi tot mereu
Zburà, turbà fugarul mieu;
Dar, orişicât zburà fugarul,
Eu nu zăriam deloc hotarul
Acestei stepe! Am lăsat
De mult în urmă câmp şi sat.
Aşa de repede alergă
De sigur numai focul roş
De fulgere prin nori umbroşi!
Nici sat, nici case 'n zarea largă,
Nici câmp arat, dar am zărit
Departe 'n fund la răsărit
Pădurea ca un nor întinsă . . .
Dar vai, atunci în codrul des
Văzuiu că lungi şireaguri ies
De lupi flămânzi . . .
. . . şi cu fior
Eu auzeam răsuflul lor,
De-aproape le-auzeam tot pasul;
Un veac întreg îmi părea ceasul,
Şi noaptea, ah, nu se sfârşeà . . .

Câteva mici fragmente din *Don Juan* şi *Întunericul* au fost traduse de G. Lazu, în versuri (în vol. *Traduceri*, Ed. Şaraga, Iaşi, 1894). Traducerile acestea sânt făcute din nemţeşte şi nu se disting prin nimic deosebit.

Cel din urmă care a tradus ceva mai mult şi mai bine din Byron este Dr. Constantin Popescu (Azuga), care a dat cea mai bună traducere românească a lui *Manfred* (publicată în

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

1903, Buc.). Traducerea sa este făcută în pentametri iambici, ca şi originalul, direct din original, cu o bună cunoştinţă a limbei engleze, într'o formă foarte concisă şi într'o românească frumoasă. Această traducere ar trebuì să fie republicată, pentru care scop însă ar trebuì să fie revăzută ici şi colo, având unele greşeli, ca de pildă când traduce versurile:

We are the fools of time and terror: Days
Steal on us and from us (Act. II, sc. 2, monologul ultim)

prin

Sântem nebunii Timpului şi Groazei:
Zile răpesc din noi şi de la noi.

In versul al doilea a ales greşit între înţelesurile cuvântului *steal*. Rosetti a tradus aici mai exact:

Furiş a noastre zile ne vin, furiş se duc.

Aceasta e greşala cea mai mare ce am întâlnit-o în această traducere, şi e de mirare chiar cum a făcut-o, având în vedere restul; încolo ar fi de revăzut mai ales mici asperităţi de stil. Un pasagiu din această traducere am citat mai sus în comparaţie cu aceea a lui T. Stoenescu.

O a patra traducere a lui Manfred a fost făcută de un tânăr, Achille I. Teodoride şi publicată în 1905, după moartea autorului. Este făcută în proză, din franţuzeşte, şi o citez aici numai pentru a fi complet.

Afară de Manfred, Dr. Popescu a mai tradus *Întunerecul*, tot în pentametri iambici, şi l-a publicat mai întâiu în „Semănătorul" (1905) şi apoi revăzut şi îndreptat în volumul: *Traduceri din Byron şi Heine*, Buc., 1908. In acest volum mai dă bucăţile: *O schiţă*, *Visul* şi *Beppo*, din aceasta din urmă numai un fragment, însă în strofe, în forma în care, afară de acest poem, este scris şi *Don Juan* al lui Byron, şi care formă este foarte greu de imitat. Strofele d-lui Popescu sânt în genere foarte reuşite, ele redau vioiciunea originalului şi stilul glumeţ al lui Byron:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se ştie, cel puţin s'ar cuveni,
Că 'n ţări ce au catolică 'nchinare,
Atât cât Marţia grasă-o 'ngăduì,
S'avântă lumea către desfătare —
Plătind iertarea până s'o sfinţì —
Oricât de sus ca rang, sau jos ca stare,
Cu măsci, cântând, jucând, mâncând şi bând,

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Serbarea-aceasta Carnaval se cheamă,
Şi prin „adio-carne"-l tălmăcesc;
De-aceea s'a numit aşa, bag seamă,
Căci dânşii 'n post cu peşte se hrănesc;
De ce 'ncep postul bucuros, mi-e teamă
Că nu pot să vă spun, dar bănuesc,
Ei fac ca noi când un pahar golim,
Ca bun rămas şi-apoi la drum pornim . . .

E păcat că dl Popescu n'a mai continuat cu aceste traduceri. Intre ultimele traduceri din Byron trebue citată aceea a poeziei „Către Inez" (din Childe Harold, Cântul I), făcută de P. Cerna şi publicată în volumul său de „Poezii". Deşi ceva mai lungă decât în original, ea este foarte reuşită, în special strofa din urmă:

Dar care mi-e restriştea, mă 'ntrebi? Ah, nu 'ntrebà!
Mai bine sfântul zâmbet pe chipul tău readu-l . . .
O, suflete, zâmbeşte mereu şi nu cătà
Să rupi un văl, supt care găsi-vei numai iadul

Traducerea în versuri a unui mic pasagiu *„Gladiatorul murind"* (din Childe Harold), a dat-o I. Broşu, în Floarea Darurilor, II. Ea e însă slabă, nu urmăreşte nici textul, nici nu imită strofa lui Byron. Aceasta este de sigur foarte greu de făcut şi poate de aceea a rămas netradus în româneşte Childe Harold, această operă a lui Byron, care i-a făcut faima înaintea tuturor celorlalte şi e poate cea mai fermecătoare şi va fi citită şi admirată chiar atunci când multe din operele sale vor fi date uitării.

Afară de traducerile de care am vorbit aici, se vor mai fi găsind poate câte una sau alta a unor bucăţi mici, rătăcite prin reviste uitate sau în locuri unde nu te-ai aşteptă să le găseşti, ca de pildă două strofe întitulate *„Praeterita"*, frumos traduse de O. Densusianu, şi publicate în Revista Critică-literară, din 1893, printre articole de filologie şi pe care poate chiar d-sa le-a uitat; sau o altă traducere frumoasă după *Întunerecul* (a şasea pe care o cunosc) de A. Iacobescu, publicată în foaia „Drum nou" din T. Măgurele, 1923, Anul I, n. 11 şi 12.

In timpul din urmă însă s'a tradus foarte puţin din Byron, admiraţiunea pentru el a scăzut şi la noi ca în tot apusul; ea a durat numai ceva mai mult la noi decât acolo, după cum a şi început mai târziu[1].

[1] E. Estève, în *Byron et le Romantisme français* arată că admiraţiunea pentru poetul englez ajunsese la declin între 1835—1850, adică tocmai în epoca când se începe la noi traducerile din opera sa. Poate că centenarul morţii sale să-l mai facă şi pe el, ca şi pe alţii, să trăiască din nou. În curând va apare în româneşte traducerea lui *Cain*, în forma originală, de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Afară de traduceri şi imitaţiuni admiraţia pentru Byron se mai vede şi în poezii ca aceea, imitată după „L'homme" al lui Lamartine, de Vasile Păun (în revista Vatra, 1893):

Byron! Să fii tu demon? Să fii tu dintre îngeri?
În cer şi 'n iaduri însă tu n'ai al tău izvor;
Ca marea ai adâncuri, vârtejuri ai şi plângeri,
Şi 'n matca ta s'ascunde-un monstru 'ngrozitor.

Sfârşeşte însă foarte banal:

O Lord Byron! de tine atât abia se ştie:
Ca fenomen, prin lume trecuşi nepriceput.

Studii asupra lui Byron nu s'au publicat aproape de loc; este interesant însă unul întitulat „Lord Byron ca educator", publicat în foiletonul ziarului „România Junâ" din Aug. 1900 şi datorit poate poetului Şt. Petică, care pe vremea aceea a mai publicat şi alte studii bune despre literatura engleză în foiletoanele aceluiaşi ziar. In acest studiu se spune că „înaintea lui Don Juan Anglia trebuiă să tremure şi în poezia din el să se vadă, ca într'o oglindă, faţa ei neruşinată". Deşi exagerat întru câtva studiul acesta este totuşi bine făcut.

*Melodiile irlandeze* ale lui **Thomas Moore,** prietenul lui Byron, prin melancolia lor, descriind starea de mizerie a prezentului faţă de gloria trecutului, se potriveau şi ele foarte bine cu starea sufletească din ţările româneşti în prima jumătate a secolului trecut. Ele au şi fost traduse de *Costache Negruzzi,* probabil prin anii 1838—9, pe când acesta fusese surghiunit de Mihail Sturdza, pentru ideile sale patriotice, care nu erau pe placul Domnului şi al Ruşilor, pe atunci stăpânii de fapt în aceste ţări. Traducerea aceasta se păstrează în manuscris la Academia Română[1], şi n'a fost publicată decât mai târziu, pro-

[1] Catalogat supt titlul „Diverse", No. 409. Pe manuscris e scrisă data 8 Mai, 1839, însă într'o notiţă în „Conv. lit.", vol. II, p. 269, scrisă probabil de I. Negruzzi, se spune că manuscrisul nu poartă nici o dată, dar autorul notiţei presupune că au fost traduse pe la sfârşitul iernei 1838, pe când Costache Negruzzi fusese surghiunit, deoarece în acelaşi caiet pe una din pagini sânt scrise următoarele versuri originale:

Primăvara vine — Dar nu bucurie,
Aducând cu sine — Ci durere vie
Un timp fericit, — Dă la surgunitu...

Este foarte probabil că poetul român se va fi mângâiat în nenorocirea lui făcând această traducere. De altfel manuscrisul, care este cu slovă cirilică, are totuşi la sfârşit patru bucăţi scrise cu litere latine, în ortografia lui Eliade; el trebue să fie deci din vremea când a început a se scrie

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

babil de fiul traducătorului, Iacob Negruzzi, în „Convorbiri literare“ din 1868, şi anume doar nouă din cele 60 de melodii care formează opera completă; restul a fost publicat de Eugenia Carcalechi, abia în 1905, tot în „Convorbiri“. Traducerea e făcută din franţuzeşte, după Louise Swinton-Belloc: *Les amours des anges et les mélodies irlandaises* (Paris, 1823). Deşi traducerea e în proză, pe când textul original e în versuri, ea e scrisă într'o limbă poetică şi e destul de exactă chiar comparată cu originalul. Ea ar trebui să fie republicată, în volum, schimbând însă unele cuvinte ca: rev (vis), amoreza, etc. care de altfel nu se întâlnesc prea des. Dăm aici ca exemplu una din cele mai populare dintre aceste bucăţi:

*Junele Menestrel* (*Melodia V*).

Junele Menestrel purcese la războiu. El se află în rangurile morţii; sabia părintelui său înarmă mâna sa, iar arpa lui cu acoardele sălbatice, stă spânzurată dinapoia sa.

„Ţară a cânturilor! zise bardul ostaş, când lumea toată te trădează, măcar un paloş îţi va apăra drepturile şi o arpă credincioasă te va serbà!“ Menestrelul căzù, dar lanţul vrăjmaşului nu putù încujbà falnica lui frunte. Arpa, [pe] care [o] iubeà, nu mai răsunà căci îi rupse coardele.

„Niciun lanţ nu te va pângări, strigă el. O tu nemuritoare cântăreaţă [a] Amorului şi Vitejiei! Acoardele tale au fost făcute pentru inimi libere şi curate; în veci nu vor răsunà în robie!“

Dl. Iorga spune că a mai tradus din Th. Moore şi Eliade[1] şi Stamati[2]; n'am putut găsì nici una din aceste traduceri.

In timpul din urmă nu s'a mai publicat din el în româneşte decât o singură poezie tradusă de dl Iorga[3].

Un alt poet care a plăcut foarte mult romanticilor, tot prin melancolia sa şi în acelaşi timp prin spiritul războinic, care caută să reînvieze gloria trecută, e **Ossian,** acel închipuit bard celtic, care ar fi trăit în Britania înainte de introducerea creştinismului, Homer al nordului, ale cărui poeme pretindeà a le fi tradus *Macpherson*, un poet englez din veacul al XVIII-lea, dar de fapt, cum s'a dovedit mai târziu, ele au fost compuse de acesta din urmă, inspirându-se din balade populare celtice.

*Eliade* îşi propusese de mult să dea ceva din opera lui în

[1] *Istoria lit. rom. în veacul al XIX-lea*, vol. I. p. 123.

[2] *Ibid.*, vol. II, p. 3

[3] În *Floarea Darurilor*, vol. I. Afară de aceasta a mai fost tradusă foarte frumos în versuri vestita bucată „Cea de pe urmă roză“, dar n'a fost publicată. Ea va apare în volumul de traduceri al D-lui T. A. Naum.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

„Colecţia de autori clasici“ şi anunţă în „Curierul românesc“ din 1837[1], între cărţile „traduse şi aşteptând teascuri vacante“: o poemă din Ossian, tradusă de el însuşi. Traducerea aceasta n'a apărut atunci, e însă probabil că cuprindeà poema *Fingal*, pe care a publicat-o mai târziu, refăcând-o complet, în „Cursu integru de Poezie generale“ (vol. III, Buc. 1870). Într'o dedicaţie către fiica sa Maria, la începutul volumului, el spune că a isprăvit această lucrare pe când se află la băile de la Pistyán, împreună cu fiica sa bolnavă, adică în vara anului 1866[2]. Traducerea este însoţită de un studiu introductiv asupra Celţilor, instituţiunilor şi religiei lor, despre barzi şi despre poezie în general. El credeà încă în autenticitatea lui Ossian. Studiul se încheie cu vorbele următoare: „S'a văzut în cursul acestei introducţiuni că originalul poemelor lui Ossian s'a conservat prin tradiţiune în limba gaelică, după care Mac Pherson îşi publică traducţiunile sale. Europa întreagă nu posede originalul, după cum posede pe Homer, Virgiliu . . . Prin urmare poema următoare Fingal nu poate fi o traducţiune ca a Aeneidei şi altele, ci o elaborare în propria noastră limbă. De aceea nici nu se poate da în numele lui Ossian, ci în numele nostru propriu ca producţiune română şi originală, supt titlu nu de Ossian, ci de *Ossianice*“. De fapt, după cum se poate constată comparând-o cu originalul, este o traducere liberă în versuri albe, probabil după traducerea franceză a lui Letourneur; textul original englez este în proză ritmată.

Traducerea aceasta cuprinde întreaga poemă a lui Fingal, în şase cânturi, şi deşi e scrisă în limba latinizantă din a doua perioadă a lui Eliade şi tipărită cu o ortografie la fel, s'ar mai puteà citì cu plăcere, dacă s'ar înlocuì unele cuvinte şi s'ar modernizà ortografia, unele pasagii fiind frumos redate, ca de pildă următorul, din cântul I:

Eternă pace fie cu sufletele mari
Eroilor din seculi ce nu se mlădiară
Vr'odată în pericol! strigat-o Cuchullin.
Veniţi toate 'mprejuru-mi, o umbre glo-
[rioase,
Prin norii ce vă poartă! l'apropierea
[voastră
Al mieu suflet simţi-va cum creşte-a lui
[putere,
Şi braţul mieu mai sigur va repezì mai
Şi fulgerul şi moartea. [tare.
Iar tu, o Morna, vino, apare-mi legănată
P'a lunei dulce rază. Vino să-mi mângâi
[somnul

[1] No. 4, de la 26 Martie.
[2] G. B. Duică. *op. cit.*, pag. 209.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Când voiu uità războiul și voiu [aveà 'nainte
Repaosele păcii.
În sus, clanuri cu toții, la inimic 'nainte!
Veniți cu toții 'n urma carului mieu de [luptă;
Amestece-se 'n cursu-i și imnul bătaliei...
Precum torentul curge impetuos la vale
Din vârful de la Cromla, săltând din [piatră 'n piatră
Cu uetul de tunet ce sfâșie, despică
Pădurea răsturnată de fulgere 'nmulțite,
Asemenea, și încă mai iute, mai teribil,
S'avântă 'n număr mare toți fiii Erin-ei
În cap e al lor duce, asemenea balenei
Ce undelor precede și valurilor toate,
Sau unui umflat fluviu ce-și varsă-a [sale ape
Pe țărmuri inundate și 'nneacă pomi și [iarbă.

(Cuvintele tipărite mai rar s'au pus în locul altora din traducerea originală și anume: forte, resbellul, guerră, cimele filii).

Inainte de a-și fi isprăvit Eliade această traducere, Cesar Boliac publică în volumul „Poesii nouă" din 1847 traducerea altei poeme mai scurte de Ossian „*Oina*". Traducerea aceasta e făcută întocmai în același fel cu aceea a lui Eliade, îi este însă inferioară.

O altă poemă „*Selma*" a fost tradusă de Goethe și introdusă în romanul său „Werther", și pe această cale a ajuns și Ossian mai cunoscut la noi, acest roman fiind tradus în românește de vr'o patru ori, pentru prima oară de profesorul ardelean Gavril Munteanu (Buc. 1842) și mai în urmă de Dim. Stăncescu (Bibl. p. toți, Buc.).

Incă o poemă în două cânturi „*Dargo*" a fost tradusă de G. Mavrodollu (Buc 1886); traducerea aceasta n'are nici o valoare.

Destul de rău e însă că ultima traducere aproape a tuturor poemelor lui Ossian, făcută în 1915, de Kostya Rovine și publicată în biblioteca populară a „Minervei", e atât de slabă, neîndemânatecă și departe de text, încât nici nu merită să fie luată în seamă.

Singura traducere mai serioasă din Ossian rămâne tot aceea a lui *Eliade*, dar nici aceasta nu s'ar puteà republică decât în parte și cu multe modificări.

Tot de pe vremea când Eliade își tipăreà traducerea sa este și o frumoasă „Dedicațiune lui Ossian" de poetul moldovean *N. Schelitti*, (în *Convorbiri literare*, 1869, vol. III, p. 71):

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Glas puternic ce vuește pe-a strămbunilor mormânturi,
Ossian! suspin eroic unui suflet întristat,
Voacea ta străbate stânca, glasul tău purtat de vânturi
Până 'n cer s'a înălțat.
Când furtuna prin munți urlă și natura 'n resculare
Pare că deplânge-eroii, care 'n lupte au perit,
Tu te plimbi cu a ta liră, împletind a ta cântare

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Poeţii despre ale căror traduceri am vorbit până aici erau toţi (afară de Pope) ori romantici, ori precursori ai romantismului.

Eliade erà încă de pe la 1828 preocupat de planul unei biblioteci universale, pe care-l publică în acel an în „Curierul românesc", în ziua de Buna Vestire, şi-l reproduce apoi în „Curierul de ambe sexe" V, p. 238—247. El îşi propuse să dea în româneşte, pe lângă Young, Ossian, Byron şi Moore, pe Milton şi pe Shakespeare, dintre poeţii englezi, iar dintre prozatori pe Walter Scott şi pe Bulwer Lytton.

**Milton,** prin măreţia stilului său, dar mai ales prin subiectul operei sale, a făcut o profundă impresie asupra spiritului religios al lui *Eliade.*

Inainte chiar de a se fi tradus ceva din Milton în româneşte, el se inspirà din *Paradisul pierdut* pentru a compune o lucrare originală. El publică în „Curierul de ambe sexe (vol. III, 1840—42), o poemă intitulată *„Căderea Dracilor",* pe care o republică în 1870 în „Curs întreg de poesie generală" vol. II, supt titlul de *Empyreul şi Tohu-Bobu,* ca fiind primul cânt al unei poeme în douăzeci de Cânturi, intitulată *Anatolida* sau *Omul şi Forţele,* din care însă n'a publicat decât 4 Cânturi, celelalte trei fiind intitulate: II *Hymnul Creaţiunii;* III *Viaţa sau Androgynul;* IV *Arborul Ştiinţei* şi *Moartea* sau *Fraţii*[1]. La sfârşitul cântului întâiu se vede data 1838, de sigur anul când l-a terminat, doi ani înainte de a-l fi publicat în „Curierul de ambe sexe". In prefaţa *Cursului de poesie generală,* în care tratează despre epopee, vorbeşte şi despre Milton, spunând că *Paradisul pierdut* este un „model de epopea chrestiană şi în specie engleză, ieşită din împregiurările în quare s'a aflat Milton"; iar despre Anatolida spune (pag. 64): „Incepem cu poema noastră originală intitulată *Anatolida,* a quăreia programmă erà trasă încă din anul 1836; şi din quare ca o încercare am publicat Cântul I, aşa cum erà limba din aquea epocă. Restul, al quăruia cuprins se sue până la cincispredece cânturi (ce s'or fi făcut celelalte zece?) s'a elaborat în annul aquesta. N'am pré attins limba din Cântul I înadins, pentru quŏ descriind o rebelliune óre-quare din starea chaotică, par'quŏ şi limba ar symbolisà epocha aqueea in starea ei rudimentară de pe attunci". De fapt a schimbat limba, întocmai cum a făcut cu toate lucrările pe care le-a re-

[1] Vezi rezumatul poemei la G. B. Duică, *op. cit.* p. 144 ş. u.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

publicat, latinizând-o şi făcând din ceva care se puteà citì cu plăcere, ceva care nu se mai poate citì decât din interes de istorie literară. Prin această poemă Eliade voià să dea poporului său poema creştină, după cum prin Mihaida, neisprăvită ca şi aceasta, voise să dea poema eroică. După cum modelul pentru cea din urmă erà Homer şi Tasso pentru cea dintâiu el erà Dante şi Milton. *Căderea Dracilor* este inspirată din Cântul I şi II din „Paradisul pierdut", din care ia ideea că Satan s'a răzvrătit în clipa când află că Dumnezeu a pus pe fiul său deasupra tuturor celorlalţi îngeri, precum şi aceea că »în cugetu-i ce prin ură concepe şi s'apprinde ... născù *Păcătuirea frumósă*«. Şi la Eliade ca şi la Milton »se 'ncântă d'a sa filie întêiul Duh spergiur, se inamoră«, însă din această dragoste nelegiuită nu se mai naşte *Moartea* hidoasă, ca la Milton. Cum vedem, Eliade ia de la Milton unele din ideile principale, nu ia însă şi forma, ci doar câte un mic detaliu ca acela că dracii cad nouă zile. Numai singure două versuri ar puteà fi considerate ca o traducere liberă a unui vers al lui Milton, când spune:

Cât este din centru al centrelor tăriei
Şi până peste polul şi quel mai depărtat,
De şapte ori atâta Principul Fericirii
A'mpins Reul din Ceruri damnării reservat (pag. 83)[1]

S'ar puteà spune că Eliade s'a inspirat încă mai mult din gravurile lui Gustave Doré, atât din cele făcute pentru *Paradisul pierdut,* cât şi din unele care însoţesc „Paradisul" lui Dante, sau chiar Biblia ilustrată de acelaşi, din care dă alături de textul său foarte reuşite reproduceri în heliogravură. In Cântul III, *Viaţa sau Androgynul,* se inspiră la început din Cântul VIII al Paradisului pierdut, când descrie deşteptarea la viaţă a lui Adam, desvoltă însă tema foarte liber, adăogând de la sine, într'un pasagiu, care ar fi frumos, dacă n'ar fi desfigurat prin limba pe care o întrebuinţează, cum Adam „începe a distinge între aqui ş'acolo, între sujet ş'obiecte, pe sinele său propriu din tot ce nu e sine ..." (pag. 102-3).

Intr'o ediţie populară de opere alese ale lui Eliade, tipărită

[1] La Milton:
As far removed from God and light of heaven,
As from the centre thrice to the utmost pole (P. lost. I, 73–74).
Adică:
Atât de depărtat de Dumnezeu şi lumina cerului
Cât de trei ori de la centru până la polul cel mai depărtat.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

după moartea lui, acest cânt se încheie cu următoarele versuri, care lipsesc din ediţia de la 1870:

In corul astor îngeri, o bard al Albionei
O Milton, treci la rându-ţi. De ai perdut vederea
Ţi-e inima 'n lumină şi geniul în ceruri;
Cu harpa ta de aur celebră Himeneul,
Saluţă ca un vate amorul conjugal,
Cu care numai omul a fost dotat din ceruri[1].

Cea dintâiu traducere în româneşte a lui *Milton* este aceea făcută de Cerchez G. Ciomac, din Botoşani, în 1839, şi rămasă în manuscris.[2] Este de sigur făcută din greceşte, după cum se poate vedeà din forma grecească a multor nume proprii: Pilades-Pilatis, Ovidiu-Ovitios. Traducerea cuprinde întreagă opera „*Paradisul pierdut*", este însă scrisă într'o limbă naivă şi de multe ori confuză[3].

Intâia traducere tipărită din Milton este fragmentul pubiicat în 1851 de Gh. Sion, în ziarul „Zimbrul" din Iaşi şi care s'a retipărit apoi, cu modificări, în volumul de Poezii al traducătorului (mai în urmă în ed. Minerva). Fragmentul acesta cuprinde Cântul al VII, în care arhanghelul Rafael povesteşte lui Adam şi Evei creaţiunea lumei. Traducerea e în versuri destul de bune, dar cu rime cam banale, şi e făcută din franţuzeşte, anume, cum singur spune, după o traducere în proză a lui Chateaubriand, folosind însă şi traducerea lui Delille, de la care împrumută forma versului alexandrin. N'a tradus mai mult pentru că, zice el „sânt mai mult ca sigur că nu voiu fi niciodată un Delille. de aceea scap condeiul din mână!". Mai spune el însuşi că Milton nu poate fi bine tradus decât în proză, ceea ce s'a dovedit prin traducerea lui Chateaubriand. De ce nu s'o fi

[1] Pag. 25. Ed. Bibl. populară Bucureşti, 1889.

[2] Mss. No. 697–699 ale Acad. Române, trei volume, cuprinzând „Milton în Paradisul pierdut" E în scrisoare cirilică şi însoţit de „Viaţa lui Ioan Milton Anglianul".

[3] Iată un pasagiu ceva mai clar: [Spune-mi muză] pricina carile în starea nepăcătuită şi atâta ocrotită de Dumnezeu au îndemnat pe strămoşii noştri a să depărta de făcătoriul lor şi a nu să supune unui poroncă. Bălaurul adâncurilor, a cărui drăcie abătându-să cu zavistie şi căutare de răsplătire, au înşelat pe maica neamului omenesc, atuncea când fudulia sa l-au aruncat din ceruri împreună cu legheoanele sale a îngerilor lepădaţi, cu a cărora agiutorinţă au fost pus în gând a veni la o cumpănă cu Inălţatul spre a i să împrotivi.

Traducerea e însoţită de note explicative. La cuvântul *muză* se lămureşte că este cuvântul grecesc μοῦσα sau μῶσα şi însemnează: *dumnezeoaică a iscodirilor.*

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

gândit şi el să facă la fel?. „Eu dacă am făcut câteva versuri după traducerea lui Chateaubriand, nu pot zice decât că am redus în versuri o curată traducere; un sacrificiu în memoria muzei lui Milton! De nu dau Românilor Paradisul lui Milton, le dau cel mult o poezie".

De fapt traducerea este destul de fidelă, chiar comparată cu originalul, şi e într'o limbă ce şi astăzi se citeşte cu plăcere:

Cerul porţile-şi deschise şi se auzi sunând
Ale lor zăvoare de-aur; atunci se văzù trecând
Al măririi ceresc rege cu-al său spirit şi cuvânt,
Ce veneà ca să creeze lumea şi acest pământ.
Pe ale cerului margini, el oprindu-se a stat
Şi-a privit de sus abisul cel adânc nemăsurat,
Furtunatec ca o mare şi sălbatec, furios
Răscolit de orice vânturi până'n fundu-i neguros,
Umflând valuri mari cât munţii, gata a se avântà
Pân'la ceruri, ca să poată pol şi centru-a cufundà.
„Tăceţi, valuri turburate! pace ţie, larg abis!
„Incetaţi orice discordii!" Dumnezeu cuvântu-a zis.
El aici nu se opreşte; ci, cu aripile lor
Heruvimii susţinându-l, plin de glorie, în zbor,
El intră în acel haos şi în lumea ce erà
Până-atunci ne 'nfiinţată; de departe îl urmà
Un cortegiù măreţ de îngeri, meniţi şi ei a vedeà
Lumea asta minunată ce-atunci Dumnezeu făceà.
Roţile cele-arzătoare el atunci a zis de-au stat:
Ia în mâna sa compasul ce fusese preparat
În eternul său tezaur, şi cu dânsul demarcă
Mărgini lumii şi la toate câte le înfiinţă;
Un vârf de compas el pune centrul lumii însemnând,
Şi, în adâncimea 'ntinsă celălalt vârf întorcând,
Zice: „Pân'acolo 'ntinde tu circomferinţa ta,
„Lume, şi aceste mărgini să aibi cât vei existà[1].

Opera întreagă este tradusă în româneşte şi publicată abia la 1889 de B. Lăzurreanu, Buc. Traducerea este făcută în proză după textul englez (cum ne spune autorul). Este fidelă, prea fidelă şi într'o proză prea prozaică, într'o limbă care faţă de traducerea lui Sion ar aveà să fie un progres, dar este un regres,

[1] Cât de neîngrijit sânt făcute unele din ediţiile moderne ale scriitorilor vechi se poate vedeà din aceea că primul vers începe în ediţia Minerva cu cuvintele; „Cerul nopţile-mi deschise", din cauză că s'au citit rău literele cirilice: порцнле-ши.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

deoarece se apropie prea mult de limba lui Eliade în perioada a doua. Aşa cum este, nu merită să fie retipărită[1].

Un alt fragment, din Cântul al IV-lea, a fost tradus în versuri de Gr. Lazu (în volumul *Traduceri*, ed. Şaraga, 1894). Traducerea e făcută din limba germană şi, în genere, e destul de bună, deşi nu se distinge prin calităţi deosebite[2].

**Shakespeare** a ajuns destul de târziu să fie cunoscut între Români. Unele dintre subiectele pieselor lui devin cunoscute mai întâiu aici, însoţite de muzica lui Bellini ori Rossini, în opere jucate de trupe italiene, nemţeşti sau franceze, niciodată engleze, căci dacă vreun Englez se rătăceà şi pe la Iaşi sau Bucureşti, în drumul lui spre Constantinopol, acesta nu erà decât vreun scamator sau vreun „artist gimnastic", ca acel Master Chapman, care în 1850 fu angajat de directorii teatrului românesc din Iaşi „să facă între acte producţiuni de forţă, de echilibru şi măiastră gimnastică"[3]. In stagiunea din iarna 1834-35, o trupă de operă nemţească joacă între altele Othello şi Montecchi et Capuletti (adică Romeo şi Iulia) la Teatrul Naţional din Bucureşti[4]; aceleaşi opere sânt jucate în Moldova la teatrul francez în 1842[5] şi în 1843 o trupă de operă italiană jucă în Bucureşti Romeo e Giulia[6]. Abia în 1843 începe şi teatrul român, cu Millo, să dea în Bucureşti Romeo şi Julieta[7], căci în acest timp începuseră să se traducă şi în româneşte unele dintre piesele lui Shakespeare. In „Curierul de Ambe Sexe" al lui Eliad, în 1839,

[1] Iată, spre pildă, traducerea unei părţi din pasagiul dat şi în pag. 322 la nota 3: Spune-mi [muză] întâiu care cauză a scos pe strămoşii noştri din acea fericită stare favorizată de cer atât de mult, spre a cădeà atât de departe de la creatorul lor şi a se opune voinţei lui printr'o restricţiune; ei care cu toate acestea erau suveranii lumii . . .

[2] Iată, de ex., cum se adresează Eva către Adam:

Iar Eva-i spune astfel:- O! da, tu, pentru care,
Din care 's zămislită cu trup din trupul tău;
Şi fără care viaţa-mi, stăpâne, scop nu-şi are,
Da, tot ce spui, aşa e conducătorul mieu.

Da, Lui sântem datornici a noastră mulţumire
Şi-a mea recunoştinţă de-a fi etern a ta;
Tu care peste firea-mi domneşti în strălucire,
Căci nicăieri pe-un altul ca tine n'aş aflà.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[3] Ollănescu, *Teatrul la Români* II, 145.
[4] Ollănescu, *ibid.* pag. 24.
[5] Burada, *Ist. Teatrului în Moldova*, pag. 256.
[6] Ollănescu, II, pag. 104.
[7] Ollănescu, *ibid.*, pag. 154, notă.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

se publică o traducere din Conversaţiile lui Goethe cu Eckerman (luată şi aceasta din Revue du Nord) despre Shakespeare şi Byron, şi aceasta e reprodusă şi în „Foaia pentru Minte“ din Braşov, în acelaşi an. Bariţiu se întreabă acolo: „Oare ajuns-am noi în vârsta în care să avem trebuinţă a citi pe Shakespeare, pe acest dascăl al Impăraţilor şi al cerşetorilor, al naţiunilor şi al indivizilor?“ In planul de traduceri al lui Eliade, Shakespeare erà, cum am văzut, cuprins între scriitorii ale căror opere să fie publicate în româneşte. Totuşi Eliade însuşi nu pare a-l fi cunoscut prea de aproape, deoarece în traducerea lui Don Juan al lui Byron, publicată în 1847, el traduce un vers din c. I, str. 2-a, astfel: „pe fiecare din ei, pe rând unul câte unul, îi văzurăm trecând ca pe *regii de Banco*“. Aceasta mi se pare o dovadă că el credeà că Banco a fost o ţară, nu un om, ceea ce înseamnă că până atunci nu citise încă una din cele mai de seamă piese ale lui Shakespeare, pe Macbeth. Fireşte că argumentul nu se poate întinde prea departe, cu atât mai mult cu cât încă de la 1844 apăruse, chiar în tipografia lui Eliade, *Iuliu Cesare*, tradus de căpitanul S. Stoica, prima piesă a lui Shakespeare tipărită în româneşte [1]. Traducerea e făcută din franţuzeşte. Traducătorul acesta se sileşte de multe ori să găsească expresiuni româneşti şi nu se grăbeşte a întrebuinţà neologisme care nu erau încă introduse în limbă. El spune de pildă „Cesar erà poftitor de a stăpâni sau doreà să stăpânească“, nu ambiţios, „l-am îmbiat cu o coroană“ şi nu „i-am oferit coroana“ cum traduc alţii; pare însă totuşi a voi să se ferească de slavonisme, ca şi Eliade, şi în acelaşi pasagiu zice şi: „amor“ şi „amator de a stăpâni“; „pentru amorul mieu“, în loc să spuie „de dragul mieu“; nu zice „onorabil“ dar zice „respectabil“, nu „cinstit“, poate că aşa va fi găsit în textul după care a tradus.

Poate că mai veche chiar decât această traducere, în orice caz din punct de vedere al limbii, deşi nu i se poate stabilì data, este aceea făcută de Ion Barac după *Hamlet* şi rà-

[1] E caracteristic faptul că aceasta e prima traducere din Shakespeare apărută în româneşte şi e publicată tot cam pe vremea când Eliade publică traducerile din „Marino Faliero“ şi „Cei doi Foscari“, şi că în toate e vorba de conspiraţiuni. Erà doar în preajma revoluţiei.

Imitaţia făcută de Voltaire în după această piesă se reprezentase cu 30 de ani mai înainte, la 1814, în Iaşi, de către fiii de boieri, în franţuzeşte. (Burada, *Ist. teatr. în Mold.*, p. 96).

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

masă numai în manuscris la Academia Română[1]. Traducerea este făcută din nemţeşte şi nu s'ar puteà publicà din ea decât unele pasagii care au oarecare frumuseţe pentru limba bătrânească în care sânt scrise, ca, de exemplu, vestitul monolog:

*A zeacea arătare* (scenă).

*Hamlet* (grăind singur): A fi, sau nu a fi, aceaia este dară întrebarea. Mai nobil este sufletul celui ce rabdă săgeata sorţii? Sau al celui ce se pune împotriva tuturor taberilor ticăloşiei şi aşa se săvârşeşte? — A murì — a dormì; mai mult nimica, şi cu somnul acesta să săvârşim scârba sufletului nostru, şi patimile firii ceale nenumărate, care sânt aici partea moştenirii noastre, şi va fi împlinirea, care ar fi să o dorim — să murim, să dormim — Ce să dormim? Ba poate că să şi visăm. Iată, iată aici este! Că ce fealiŭ de visuri ale morţii ne-ar putea veni, dacă am trecut numai preste zgomotul lor, aceasta este [o întrebare] vreadnică de a o pomeni. Acesta este temeiul din care ne supunem patimilor vieţii. Că cine şi-ar suferi ocara, răutatea asupritoriului, urgia mândrilor sumeţi, chinurile dragostei cei lepădate, dreptatea cea prelungită, sumeţia mai marilor, batjocura vredniciei pătimaşe de la cei nevreadnici, când ar putea scăpa de aceastea cu un cuţitaş, cine mai ar asuda şi s'ar văeta supt greutatea unei vieţi necăjite? Dar aducerea aminte de oareşi ce după moarte, ne sileaşte ca mai bine să răbdăm răul care îl cunoaştem, decât să alergăm la altcevaşi ce nu-l cunoaştem. Aşa ne învaţă pre noi cunoştinţa sufletului; aşa desface numai un cuget putearea unei urâciuni fireşti de dureare şi de necaz şi unele ca aceastea împiedecă toate lucrurile în curgerile sale, şi le spăimântează a se săvârşì. Dar stăi — frumoasa Ofelia? Nimfă, pomeneaşte-mă şi pe mine la rugăciunile tale . . . (p. 271).

In alte părţi traducerea este mult mai slabă mai ales atunci când este făcută în versuri naive, ca acelea din poemul său popular Arghir şi Elena[2].

După acestea urmează *Romeo şi Iulieta* şi *Otello*, traduse de Toma Al. Bagdat, Buc. 1848, cu biografia lui W.

[1] *Amlet, Prinţul dela Dania*, o traqodie în cinci perdeale după Sakeşpeer s'au producăluit în K. crăescul teatru al curţii. Trad. de Ioan Barac, maghistratul translator de la Braşov. Mss. Acad. Rom. No. 209, pag. 242—297. (55 pagini) (Alt. Mss. din aceeaşi colecţie poartă data 1845, deci şi această traducere poate fi cam de pe aceeaşi vreme). Persoanele: Craiul de la Dania; Crăiasa, maica lui Amlet; Amlet, nepotul craiului; Duhul tatălui lui Amlet; Odenholm, marele vistieriu; Ofelia, fie-sa; Laertie, fiul lui; Guldenştern, un curtean; Gustav şi Bernfeld, offiţiri; Elrih şi Franţos, soldaţi de la straja trupească; teatralisti; curteani; straja

[2] Aşa este monologul în care Hamlet şovăeşte dacă trebue sau nu să omoare pe unchiul său:

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Perdeaŭa a treia (a şaptea arătare).*

*Amlet (singur).*

Acuma sânt numai eu
Să-mi mai vărs amarul mieu.
Aha tu curvariu de casă,
Spărgătoriu de bună masă!
Un vânzătoriu preste fire
Şi fără milostivire,
Mai mult ca un ciumăgaş
Amestecătoriu de sânge!
Nu te temi că te vor strânge
Pentru tâlhăria ta?
Om rău şi fără simţire
Făr'de lege preste fire,
Care grea seamă vei da!
Oh ce de nimic răbdare

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Şekspir, după Letourneur. Traducerea fiind făcută „slobod", cum zice autorul, după o traducere franceză din sec. XVIII, care, ca toate traducerile din acel timp, e şi ea foarte liberă, nu are decât importanţă istorică, nedistingându-se prin nici o calitate deosebită. Această traducere erà folosită de Millo, în 1851, şi de Dimitriad, care jucà pe Othello în „Maurul Veneţiei", la 1863[1]. Vine apoi *Macbeth*, „tradusă din franţozeşte de St. Băgescu", Buc. 1850, pe care o pomenesc aici numai pentru a fi complet.

In 1851, M. Millo, director al Teatrului Naţional „face cunoscut onor. public că prin ajutorul d-lui V. Alecsandri şi a altor persoane care binevoesc a conlucrà la înflorirea literaturei dramatice în Moldova, repertoriul românesc s'au îmbogăţit de un număr însemnat de piese nouă". Intre acestea se află *Şetloc sau Zarafu l de Veneţia*, 5 acte. Traducerea aceasta a făcut-o probabil una din acèle „alte persoane" şi nu Alecsandri, căci în acest caz cred că n'ar fi dispărut, cum s'a întâmplat cu aceasta.

Traducerea lui *Hamlet* de D. P. Economu, apărută în Bucureşti, în 1855, a mai avut alte două ediţii în, 1857 şi 1859, ceea ce dovedeşte că a fost mult citită. E importantă întru cât a fost folosită multă vreme pentru reprezentaţiile date de compania dramatică din Bucureşti, unde s'a jucat pentru prima dată în 1884 şi chiar mai târziu, în 1886[2].

---

[1] Ollănescu. *op. cit.*, pag. 69. E interesantă pentru felul de a judecà din acea vreme „consequenţa morală" care urmează după fiecare piesă. Despre Othello spune:

„Această tragedie cuprinde în sine moralul: înfăţişându-ne primejdiile amorului peste măsură, ale ambiţiei din care ies mai multe şi mari răutăţi şi ale descrederii ce trebue să avem în femei. Ale amorului, întâiu pentrucă dacă Desdemona erà mai păzită şi se lăsà după alegerea părinţilor săi, nu pătimeà astfel de nenorocire, şi al doilea că dacă Roderigo n'ar fi fost atât de uimit după Desdemona, n'ar fi îndemnat pe Jago, spurcatul, să surpe amorul Maurului cu Veneţianca ce iubeà el. Din ambiţie, pentrucă Jago însuflat de Roderigo că generalul nu-l înalţă ca pe Cassio, pe care îl favorizează mult, să mijlocească să-l surpe, ajunse până în minutul cel mai după urmă al înfiinţării planului său. Din descrederea ce trebue să avem în femei, pentrucă Jago, încredinţând taina soţiei sale, fu descoperit de dânsa, care dimpreună cu stăpâna sa şi cu stăpânul său fu prada ambiţiosului, nelegiuitului, cruntului şi prea spurcatului acestuia, care rămase a se munci în veci pe lumea aceasta şi pe cealaltă.

„... Dintr'aceste puteţi luà o bună şi frumoasă lecţie de moral în care poetul englez scrie cu atâta foc pentru binele omenirii."

Titu Maiorescu, care o pomeneşte în „Critice", vol. II, încheie astfel: „Consequenţa morală" a D-lui Bagdat ne scuteşte a mai adăogà ceva în contra unor asemenea consecinţe.

[2] Ollănescu, *Teatrul la Români*, pag. 79.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Ea este făcută desigur din franţuzeşte[1], în limba pe care o întrebuinţa Eliade în faza a doua a activităţii lui, şi are deci mai puţină valoare literară chiar decât traducerea lui Barac[2].

In 1864 apare *Macbeth* tradus „d'in englisêsce" de P. P. Carp, publicaţie a societăţii „Junimea" din Iaşi, iar în 1868 apare *Othello,* de acelaşi. Acestea sânt primele traduceri româneşti din Shakespeare, făcute după textul original; totuşi nu putem zice că numai acest text a fost folosit. Traducătorul, care şi-a făcut cultura mai ales în Germania, a folosit foarte mult şi traducerea clasică germană a lui Schlegel şi Tieck, interpretând textul englez mai ales după aceasta. Aşa în Actul I, sc. VII, versurile:

> But here, upon this bank and shoal of time,
> We'ld jump the life to come.
>
> (Insă aici, pe acest mal şi ţărm al timpului,
> Noi am risca vieaţa viitoare)

Cuvintele bank şi shoal sânt sinonime, cuvântul shoal este însă o emendaţie a unui comentator al lui Shakespeare, Theobald; textul din Folio de la 1623[3] conţine „schoole" care este o altă ortografie veche a aceluiaşi cuvânt. Viaţa omenească e comparată aici cu o fâşie de pământ într'un ocean. Tieck, înţelegând cuvântul „schoole" ca şcoală, şi luând pe „bank" drept „bench" adică bancă de clasă, presupune că Macbeth compară viaţa

[1] Dl I. Botez Intr'un articol asupra traducerilor din Shakespeare (vezi mai jos) spune că este făcută după Letourneur şi Benjamin Laroche. Nu este făcută după nici una din aceste două, ci după alta mai puţin bună, dar nu ştiu care.

[2] Pentru comparaţie iată, de pildă, începutul monologului:

A esistà sau a nu mai esistă, iacă cestiunea. Ce trebue dar să admirăm? Resignaţiunea care primeşte cercând fortuna ultragioasă, sau sforţa ce se luptă pe o mare înfuriată şi cere pace de la tempeste? O inimă curagioasă trebue oare să suffere isbirile fatale ale crudei soarte sau să se înarmeze contra unui deluviu de dureri...

[3] Aceasta este prima ediţie completă a pieselor lui Shakespeare, publicată abia şapte ani după moartea poetului de doi actori prieteni, după manuscrisele ce se aflau în proprietatea teatrului *Globe*, la care jucà Shakespeare, şi care au dispărut în incendiul acelui teatru. Această ediţie *in-folio* este pentru multe din piesele lui singura pe care ne putem întemeià, deoarece Shakespeare n'a publicat el însuşi nici una dintre piesele sale, pentru ca să nu poată fi jucate şi de alte trupe rivale din vremea sa. Unele dintre piese au fost însă publicate, pe când trăià încă poetul, în ediţii *in-quarto;* dar acestea sânt foarte nesigure, fiind făcute după însemnări luate la reprezentaţiile pieselor de acei cari aveu interes să se folosească de lucrările poetului, în acèle vremuri când proprietatea literară nu erà apărată; ele sânt aşa numite ediţii furate. De multeori ele pot servi la îndreptarea greşelilor din ediţa *in-folio*, care din cauza condiţiilor în care a fost publicată e nesigură.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

aceasta cu aceea a unui şcolar, care este numai o pregătire pentru viaţa viitoare şi traduce:

Auf dieser Schülerbank der Gegenwart — hier —
So setzt ich weg mich übers künft'ge Leben.

Iar Carp traduce după el:

Pe banca de şcolar a greului prezent,
Aş pune lesne 'n joc cerescul viitor.

Tot aşa în versul care în Folio este:

As thick as tale came post with post (Act. I, sc. III)
(repede ca povestea veneà sol după sol)

şi în care cuvântul *tale* este socotit o greşală de tipar şi corectat de cei mai mulţi comentatori în *hail*, care este mai potrivit ca comparaţie: „repede ca grindina". Tieck se ţine de prima formă şi întrebuinţează o perifrază în traducere:

Wie Wort auf Wort
In schneller Rede, so kam Bot auf Bote.

Carp lungeşte şi mai mult perifraza, urmând pe Tieck:

Precum într'un discurs, ce repede se spune
Cuvintele s'alung, aşà se alungau
Trimişii pe trimişi.

Aşa şi în versurile din Act. IV, sc. III, când Macduff, văzând că nu poate să convingă pe Malcolm, fiul regelui ucis, să lupte împotriva lui Macbeth, exclamă:

Bleed, bleed, poor country
Great tyranny! Lay thou thy basis sure,
For goodness dare not check thee: wear thy wrongs;
The title is affeer'd.

Cele două versuri din urmă au un înţeles cu totul diferit, după cum citim ultimul cuvânt: affear'd (înfricoşat) ca în Folio sau dacă, cu cei mai mulţi comentatori, cari socotesc că cu acest înţeles nu se poate ajunge la o interpretare satisfăcătoare a contextului, admitem aici o greşită ortografie pentru affeer'd (afirmat, întărit). Tieck arată într'o notă de ce nu se învoieşte cu această interpretare, explicând cuvântul „*title*" ca „der rechtmässige Anspruch, die Legitimität", socotindu-l sinonim cu „goodness" din versul precedent şi raportându-se la dreptul lui Malcolm de a urmà la tronul tatălui său şi traduce astfel aceste versuri:

Blute, blute,
Du armes Vaterland!
So lege festen Grund denn, Tyrannei,
Rechtmässigkeit wagt nicht, dich auzugreifen!
Trage dein Leid, dein echter Herrscher zittert.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Iar Carp îl urmează întocmai:

Perde dar, biatê ţérê
Perde sângele tău! Aşadâte statornic
Cumplitê tyranie, bunul dreptu nu cutédâ
A se lupta cu tine! Pórtâ cu tacere
Nefericira ta, legiuitul teu domn
Te lassâ tremurând! [1]

Astfel în cele mai multe pasagii dubioase Carp urmează interpretarea lui Tieck, deşi câteodată, mai rar, se deosebeşte de el ca în Act. V, sc. II, în versurile:

.... for their dear causes
Would to the bleeding and the grim alarm
Excite the mortified man...

pe care Carp le traduce după alţi comentatori:

.... Căci grozava lor soartă ar îndemnà pe *un pusnic,*
Ce prin chinuri a stins orice simţire 'n sine,
Să întreprind'o crudă şi încruntată luptă...

pe când Tieck interpretase pe *mortified man* numai prin *den abgestorbnen Greis.*

S'ar puteà obiectà, după aceste exemple, şi că a interpretat întâmplător la fel cu Tieck, folosind mai ales textul din Folio. Aceasta însă nu e probabil, dacă ţinem seamă mai ales de educaţia germană a traducătorului, iar prea desele potriviri nu numai în interpretare, ci chiar în cuvinte, cu traducerea germană, sânt o dovadă sigură că a folosit-o de aproape.

Traducerea a fost făcută de astfel conştiincios, însă, în prima ei formă, deşi publicată de Junimea, care a luptat contra curentului latinist, este plină de cuvinte şi de forme latinizante şi ciudate ca ortografie, de pildă: hóspii (oaspeţii), hostaşul, mê ciamê (mă chiamă), gnelu (miel), aratara (arătarea).

În aceleaşi condiţiuni a fost făcută traducerea lui *Othello,* însă, fiind tipărită câţiva ani mai târziu, ortografia este mai acceptabilă.

---

[1] Ceilalţi traducători români urmează interpretarea comentatorilor englezi şi dând în acelaşi timp un înţeles diferit cuvintelor *goodness, wear thy wrongs, title,* traduc:

Tiranie, puternică, întăreşte-te pe temelia ta, căci bunătatea nu îndrăzneşte să te înfrâneze! dă-ţi strâmbătăţile în vileag, dreptul tău e netăgăduit. (Trad. C A. Ştefănescu).

Aşează-ţi temelia, tiranie!
Virtutea nu cutează-a te opri!
Şi poartă-ţi jaful, căci hrisovul tău
Ţi-e întărit. (*Stern*).

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Limba este par'că şi mai greoaie decât în Macbeht şi n'a plăcut nici chiar în vremea când a fost făcută[1].

Traducerile acestea sânt făcute în versuri albe, însă autorul lor nu a întrebuinţat pentametrul iambic, ca în Shakespeare, ci tot hexametrul pe care l-au folosit şi alţi traducători în versuri mai înainte; aceasta pentrucă cuvintele româneşti fiind mai lungi decât cele engleze puteà mai uşor să redeà un vers englez prin unul românesc, care aveà 3—4 silabe mai mult. Ritmul versurilor este însă foarte neregulat.

In clipele de răgaz pe care i le lăsà din când în când politica, la care a luat parte foarte activă în anii următori, el a îndreptat mereu lucrările sale, şi în 1887 dă la lumină o a doua ediţie corectată, care este superioară cu mult celei dintâiu ca limbă; versurile sânt însă totuşi foarte neregulate. In special în Macbeth găsim pasagii frumos redate, ca, de pildă, acela în care Macbeth halucinat vede pumnalul cu care omoară pe Duncan:

E un pumnal ce văd
Pe dinaintea mea cu mănunchiul spre mine?
Vino să te apuc. — Necontenit te văd
Şi tot nu te pot prinde. Făptură infernală
De ce nu te simţeşte şi mâna ca şi ochiul?
Sau este-o nălucire netrebnică, ieşită
Din creerii-mi munciţi? Şi totuşi eu te văd
Aşa de lămurit cum văd şi pe acesta
Ce-l scot acum din teacă.
Tu calea îmi deschizi pe care vreau să merg,
Căci tocmai de-aşa armă voiam să mă servesc.
Nebun mi-e ochiul ori el este
Mai înţelept ca toate simţurile? Eu te văd,
Şi picături de sânge, ce pân' acum lipseau
S'arată pe mănunchiu. Nu, toate-s năluciri . . .

Această traducere nu merită să fie uitată, chiar şi după celelalte două traduceri ale aceleiaşi piese, despre care se va vorbì mai jos. Ea reprezentà, în vremea în care a fost făcută, un real progres faţă de tot ce se făcuse mai nainte.

Inainte încă de a fi publicat Carp ediţia a II-a a traducerilor sale, dl Ad. Stern publică în Iaşi traducerea operelor: *Hamlet*

[1] In *Amintirile de la Junimea*, G. Panu, (vol. I, p. 269) spune că Dl Negruţi fiind întrebat de ce a publicat traducerea aceasta în Conv. lit., când singur recunoşteà că nu e bună, ar fi răspuns că a făcut aceasta

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

(1877), *Iuliu Cesar* (1879) şi *Regele Lear* (1881). Traducerile acestea au meritul că, pentru primaoară, sânt făcute în versul alb al originalului, pentametru iambic, mânuit însă cu puţină îndemânare. Sânt redate după textul original şi mai ales după traducerile germane ale lui Schlegel şi Tieck, cu o cunoştinţă încă imperfectă a limbei engleze şi într'o românească plină de greşeli. Au fost destul de criticate de A. D. Xenopol (în *Convorbiri Literare* XI, 1877), care-i imputà cu dreptate „modul prea mecanic" al traducerii şi-i observà că puteà să fie mai puţin exact în cuvinte şi mai mult în idei. Intru cât autorul lor le-a republicat mai târziu, în ediţii nouă, complet refăcute, şi mai are şi altele pe cale de publicare, se va vorbì despre ele mai departe.

In revista „Literatorul" din 1881 apare *Romeo şi Iulieta,* traducere în versuri de Al. Macedonski. El însuşi declară că s'a condus de „prescurtările adoptate în repertoriul dramatic al lui Ernesto Rossi". De altfel şi italianizarea numelor personagiilor (Tibaldo pentru Tybalt, Paride pentru Paris, Montecchio pentru Montague etc.) arată că s'a servit de o traducere italiană, cred însă şi de una franceză, căci el nu ştià prea bine italieneşte, în nici un caz de textul englez. Aşa fiind, nici nu poate fi vorba de fidelitate, cu atât mai mult că însuşi declară că a făcut prescurtări. Traducerea aceasta are totuşi un merit faţă de cele anterioare, acela de a fi prima traducere poetică din Shakespeare. Ea nu respectă însă formă de vers a originalului, nici amestecul de proză şi versuri, ci este toată în versuri alexandrine rimate, care de multe ori sânt frumoase, dar se depărtează în conţinutul lor de textul original[1].

Pentru Teatrul Naţional din Bucureşti, care în 1884 reprezintă întâia oară pe Hamlet, actorul Grigore Manolescu, nemulţumit de traducerile anterioare, face el însuşi o traducere din limba franceză, care însă nu s'a publicat şi se află în manu-

[1] Iată un pasagiu din vestita scenă a balconului:

*Romeo*: Apari, apari, că luna pe cer, de gelozie
A'ngălbenit şi locul e gata să-ţi dea ţie!
O da! Erà chiar dânsa... De-ar şti cât sufer eu!...
Ea tace... Şi-a ei voace loveşte-auzul meu...
O vorbă nu pronunţă... Şi'n inimă îmi cântă
Mulţimi de şoapte tainici c'o melodie sfântă!
De-ar şti... de-ar şti .. să ştie? Dar iată... s'o privesc,
Şi ochii mei privind-o să-i spuie c'o iubesc!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

scris, în biblioteca teatrului, ca şi alte traduceri din Shakespeare, făcute mai târziu de diferiţi scriitori. Dintre acestea unele ar merită poate să fie publicate. Traducerea lui Manolescu, în proză, nu este fidelă, este însă scrisă într'o românească bună.

Pentru reprezentaţiile Teatrului Naţional, care după Războiul Independenţei şi Proclamarea Regatului, intrase într'o nouă perioadă de înflorire, au început o serie de traduceri din Shakespeare fraţii Scarlat şi Dimitrie Ion Ghica, fii marelui Ion Ghica, care a fost primul trimis al României independente la Londra şi îşi trimisese copiii să studieze la Universitatea din Oxford, de unde au venit, firește, cu o cunoştinţă perfectă a limbei engleze.

Ei au tradus şi publicat:

| | | | |
|---|---|---|---|
| *Romeo şi Iulieta* . . . . . | (Dimitrie Ghica) | Buc., | 1882. |
| *Ricard III* . . . . . | (Scarlat Ghica) | „ | 1884. |
| *Neguţătorul din Veneţia* . . . . | „ „ | „ | 1885. |
| *Regele Ioan* (publicat împreună cu cele două de mai sus într'o a II-a ediţie revăzută) | „ „ | „ | 1892. |
| *Antoniu şi Cleopatra* . . . . . | „ „ | „ | 1893. |
| *Iuliu Cesar* . . . . . | „ „ | „ | 1896. |

Aceste traduceri sânt făcute conştiincios, sânt superioare tuturor celor anterioare, în ce priveşte redarea textului, pe care traducătorii l-au studiat de aproape în textele comentate şi cu dicţionare speciale pentru limba lui Shakespeare. Greşeli de traducere, deşi foarte rare, se întâlnesc totuşi câteodată, ca de exemplu când redă pe:

O judgment, thou art fled to brutish beasts
And men have lost their reason!
(In Iuliu Cesar, discursul lui Antoniu, Act. III, sc. II.)

prin: Azi, e încredinţată justiţia cea sfântă
Chiar fiarelor sălbatici, şi-şi pierd bărbaţii mintea
Cea sănătoasă în Roma!

La Shakespeare *judgment* şi *reason* sânt aici sinonime şi trebuiă să traducă pe cel dintâiu prin „judecată", nu prin „justiţie". Greşelile ce se întâlnesc sânt însă mai ales de românește, probabil pentru că, făcându-şi educaţia în Anglia, au pierdut simţul nuanţelor limbei româneşti. Aşa, de pildă, când în Ricard III, traduce cuvintele principelui moştenitor (Act. III, sc. I):

I'll win our ancient right în France again
Voi cuceri cu spada *dreptăţile* din Franţa (pag. 215. Ed. II),

în loc de *drepturile* noastre; sau când regina Margareta vorbeşte

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

de o „mânie drăcoasă“ în loc de „drăcească“ (în textul original „cloudy wrath“ (înnorată, întunecată mânie) Act. I, sc. III.

Intrebuinţează de multe ori cuvinte şi forme neexistente în româneşte ca „răutăţie“ în loc de „răutate“ (ed. II, pag. 157) sau ca „predează“ pentru „pradă“ (vrabia predează când aquila nu poate); „fumà“ pentru „fumegà“ (când spada-ţi ucigaşă cu sângele-i fumà); „întunecează“ pentru „întunecă“ sau „făcând bun pentru răul“ în loc de „făcând bine pentru rău“.

Intrebuinţarea greşită a formelor articulate, ca în acest caz, e destul de deasă: braţu-i de iadul cârmuit; ajuns-a'n cer blestemul prin norii străbătând. Alte dăţi traduce prea verbal ca: „he would labour my delivery“ prin „îmi va lucrà scăparea“, în loc de „va munci pentru scăparea mea“.

Foarte puţine greşeli, doar vreo două, trei, din cele notate mai sus, au fost îndreptate în ediţia revăzută, tipărită însă cu foarte multe greşeli de tipar, în 1892.

Unele „indreptări“ sânt tot atât de puţin bune sau chiar mai rele decât greşelile din textul prim:

Pe spada-ţi ucigaşă fumând sângele lui (Ricard, III, ed. I)
Când spada-ţi ucigaşă cu sângele-i fumà (ibid. ed. II).
sau Iar bucuria voastră mi se cuvine mie (ibid. ed. I)
Iar bucuria voastră e mie cuvenită (ibid. ed. II).

Câteodată expresia e prea vulgară, ca de pildă când traduce cuvintele spuse de prinicipele de York, un copil încă, despre Ricard:

He could gnaw a crust at two years old
(El puteà să roadă o coajă când erà de doi ani)
prin D'abia că se născuse şi coaja o rodeà (Ed. I, pag 57)
D'abia-l făcuse mă-sa şi coaja o rodeà (Ed. II, p. 207)

Şi aceşti traducători, ca mulţi alţii, nu-şi dau seama că un neologism de origină latină, chiar când se află şi în româneşte şi în englezeşte, are altă valoare, dacă nu de înţeles, cel puţin din punct de vedere poetic, datorită faptului că acest cuvânt este intrat în limba engleză de mai multă vreme, că are întrebuinţare curentă, pe când în româneşte el este prea nou şi n'a căpătat încă acea nuanţă de sentiment care-i dă valoarea poetică. Aşà de pildă când, în discursul lui Antoniu către popor, traduce cuvintele acestuia:

For Brutus is an honourable man
prin: Căci Brutus e de sigur om foarte onorabil

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

în loc de „cinstit“, sau mai bine, cum traduce Borcia (vezi mai jos): „om de omenie“. Tot aşa „compassion“ tradus prin „compasiune“, în loc de „compătimire, milă“; „indifferent“ tradus prin „indiferent“, în loc de „nepăsător“; „vile“ — „vil“, în loc de „josnic“, apoi expresiuni ca: „de moarte sânt pasibili; să aibă confienţă; aţi conversat etc., se întâlnesc la tot pasul.

Toate aceste traduceri sânt făcute în versuri albe, nu însă în pentametri iambici din originalul lui Shakespeare, ci în aceleaşi versuri alexandrine ca şi traducerile lui Carp, ceva mai corecte nsă, iar în Romeo şi Julieta sânt de multe ori, ca şi în original, versuri rimate; cu toate acestea, defectul lor principal este că sânt în genere într'un stil prozaic, ceea ce se resimte şi ma mult în Romeo şi Julieta, în care găsim şi versuri ca acestea:

Iar noaptea, şovăeşte nescind cum să evite
Scânteele 'nfocate ce soarele emite...

sau: Nu este creatură în lume cât de vilă
Ce nu e destinată să fie şi utilă...

sau când Romeo zice Julietei:

Adio! N'o să-mi scape occasia cea mai mică
Ca să-ţi transmit iubită uă dulce îmbrăţişare...

iar Julietă exclamă:

O fortună! Te şciu, eşti inconstantă...

Calitatea principală a acestor traduceri este fidelitatea verbală faţă de text, aceasta însă nu compensează în deajuns lipsurile.

Cele mai bune dintre ele sânt traducerile Neguţătorului din Veneţia şi a lui Iuliu Cesar.

În anul 1893, cu ocazia căsătoriei principelui Ferdinand şi a principesei Maria, se reprezentă pentru prima dată pe scena Teatrului Naţional *Un vis în noaptea de Sânziene* (Midsummer Night's dream), „comedie-feerie“, care prin subiectul ei se potriveà tocmai bine pentru acest prilej. Traducerea a fost făcută de G. P. Sterian, de sigur din franţuzeşte; e în proză şi în versuri, nu însă ca în textul original, căci ea nu are decât versuri rimate şi anume numai acolo unde şi Shakespeare le are tot astfel, iar pasagiile care la acesta sânt în pentametri iambici sânt traduse în proză, ca şi pasagiile comice, care sânt în proză şi în textul original. Versurile traducătorului sânt destul de fru-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

moase[1], dar traducerea lui este foarte liberă, chiar în părţile traduse în proză, are multe prescurtări şi chiar aranjamentul e câteodată deosebit. Fiind făcută în aceste condiţii ea nu mai are decât un interes istoric, cu atât mai mult că s'a făcut mai târziu o traducere bună a aceleiaşi piese.

In anul 1896, când Scarlat Ghica publică ultima traducere a sa, poetul Haralamb G. Lecca, cunoscut prin mai multe lucrări de teatru originale, a publicat în Convorbiri literare, vol. XXX, *„Femeia îndărătnică,* tradusă în versuri şi refăcută pentru teatru", şi a republicat-o apoi în „Biblioteca de popularizare" din Craiova şi în „Biblioteca pentru toţi". Această lucrare este făcută după piesa lui Shakespeare intitulată „The taming of the strew", al cărei titlu s'ar fi putut traduce mai exact prin *„Scorpia îmblânzită".* Traducerea românească este făcută după cea franceză, în versuri, a lui Raoul Jeudi „La Mégère apprivoisée" şi aceasta este mai mult o prelucrare decât o traducere; chiar în pasagiile unde urmează textul lui Shakespeare mai de aproape, traducerea este foarte liberă şi afară de aceasta are adoase şi omisiuni mai multe decât acelea provenite din faptul că traducerea este făcută în versuri rimate, pe când originalul e în versuri albe; pasagii întregi sânt lăsate afară sau prescurtate şi alte ori se adaogă mai multe versuri, desvoltând o idee care la Shakespeare este exprimată în câteva cuvinte. E omis în întregime prologul cu bădăranul pe care un nobil, venind cu suita lui şi găsindu-l beat mort, îl duce în palatul său, unde porunceşte servitorilor să-l trateze ca pe un lord, punând chiar la urmă pe nişte actori să joace înaintea lui piesa de teatru (Scorpia îmblânzită). Acest prolog, care este foarte comic şi un fel de cadru pentru piesa care se joacă, formând un teatru în teatru, nu este, ce e drept, necesar pentru înţelegerea acţiunii din Comedia ce începe aici şi puteă fi uşor lăsat la o parte. Traducerea românească fiind o traducere în versuri rimate, după altă traducere tot în versuri, se depărtează uneori foarte mult de original şi nu redă aproape de fel stilul poetului englez, ci numai

[1] Iată de pildă cum cântă una dintre zâne:

Peste văi şi peste dealuri
Prin tufiş, din loc în loc,
Prin răzoare şi prin crânguri
Trec prin apă şi prin foc!
Ca o rază'n lin avânt
Liberă zbor pe pământ!

Stăpână-mi este Crăiasa Zână
Prin iarbă pasul i-l urmăresc
Şi roua dulce o răspândesc
Din flori pe calea-i de farmec plină.
Brânduşi frumoase şi viorele
Fost-au deapururi suratele mele....

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

ideea în general, şi încă şi aceasta de foarte multe ori schimbată. Versurile lui Lecca sânt însă frumoase[1].

[1] Dau aici un pasagiu în traducere exactă în proză şi în traducerea lui Lecca, pentru comparaţie.

*Petruchio*

Bună dimineaţa, Kati, căci acesta ţi-e numele, după cum am auzit.

*Caterina.*

Aşa vei fi auzit, dar eşti cam surd. Mă chiamă Caterina cei ce vorbesc despre mine.

*Petruchio*

Minţi, pe legea mea, căci te chiamă curat Kati, drăguţa Kati şi câteodată Kati cea blestemată: dar Kati, cea mai drăgălaşă Kati din toată creştinătatea, Kati de la Kate Hall, prea delicata mea Kati, căci oricare Kati delicată-i (aici în original e un joc de cuvinte între numele Kate şi cuvântul cates, lucruri delicate); şi de aceea Kati, primeşte aceasta din parte-mi. Kati mângâierea mea, că auzind blândeţea ta lăudată 'n lumea toată, virtuţile şi frumuseţea ta preamărite, dar totuşi nu atâta pe cât ţi se cuvine, mă simt transportat ca să te cer de nevastă.

*Caterina*

Transportat! Ai nemerit-o. Spune celui care te-a transportat aici să te ia de aici. Te-am cunoscut eu de la început că eşti o fiinţă mobilă.

*Petruchio*

Ce, ce e aia mobilă?

*Caterina*

Un scăunel.

*Petruchio*

Atunci ai nemerit-o; vino de şezi pe mine.

*Caterina*

Măgarii doar îs făcuţi să poarte sarcini, şi aşa eşti şi d-ta.

*Petruchio*

Femeile sânt făcute să poarte sarcină, şi aşa eşti şi d-ta.

*Caterina*

Dar nu sânt aşa mârţoagă ca să te port pe D-ta, dacă de mine vorbeşti.

*Petruchio*

Vai, buna mea Kati, eu nu vreau să te însărcinez...

*Petruchio*

Titico, bună ziua; căci dacă nu mă înşel, — Aşa te chiamă.

*Caterina*

Poate că eşti cam surd de fel, — Sau, cel care ţi-a spus-o, erâ smintit. Pe mine Mă chiamă Caterina.

*Petruchio*

Minţi, dragă! Eu ştiu bine, — Că toţi îţi zic Titica. Atâta. Nici mai mult — Nici mai puţin. Îmi pare cam rău că nu te-ascult, — Dar ştiu c' aşa te chiamă şi-aşa-ţi zic de-azi 'nainte. — Ba unii pun pe lângă Titica şi cuvinte, — Pe care greu îţi vine să le repeţi cuiva; — Dă-mi însă voie mie să-ţi spun vre-o câteva:

(numără pe degete)

— Nebună, îndrăcită, rea, încăpăţânată, Şi încă multe de-astea, pe care niciodată — Nu le-am crezut, ca unul, ce-aşi fi jurat că eşti — Divinitate-ascunsă sub forme femeieşti. — Nu le-am crezut. Nu dragă Titico creatură — Din raiu de abia ieşită, poetică făptură... —

*Caterina*

Mult are să mai ţie ăst cântec copiat? —

*Petruchio*

Da mult şi pretutindeni, căci sânt — înamorat — Şi inima mea bate cu atâta 'nflăcărare, — Că simt cum se sfâşie...

*Caterina*

Ba, mie mi se pare — Că dumneata baţi câmpii. Mai taci odată!

*Petruchio*

Nu! —

Amanţii niciodată nu tac. Eu cânt, iar tu — Titica mea iubită, tu singură pe lume — Asculţi a mea cântare şi laşi să-ţi zic pe nume. —

*Caterina*

Ah! nu pot să te sufăr!

*Petruchio*

Cum? Mă iubeşti, ai zis? — Mai spune-mi înc'odată, să văd că nu e vis!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Tot în acelaşi fel a prelucrat acelaşi autor mai târziu, „pentru teatru“ (ca şi cum Shakespeare ar fi scris pentru altceva) piesa *Romeo şi Julieta*, publicată în Biblioteca pentru toţi, în 1907. Despre aceasta din urmă a publicat o recensie, G. I. [brăileanu?], în Viaţa românească din 1908, arătând că lasă afară imaginile cele mai frumoase şi lucrurile cele mai semnificative; e în deficit cu vre-o 500 de versuri şi adaogă umpluturi inutile.

In *Biblioteca pentru toţi* s'au mai publicat, pe la 1908, şi mai târziu, câteva traduceri în proză, şi anume: Hamlet, Othello şi Regele Lear.

Traducerea dramelor *Hamlet* şi *Othello* făcută de V. Anestin „din englezeşte“, e plină de greşeli, după cum, cu dreptate, a arătat d. A. Stern în Adevărul Literar, 1922 (Anul IV, no. 116). Câteva din greşelile relevate de d. Stern ca provenite din neînţelegerea textului, sânt, ce e drept, simple greşeli de tipar (distinge—distruge; poezie—poziţie sau în alt loc câteva cuvinte rămase afară), dar cele mai multe dovedesc nu numai slabe cunoştinţe despre limba lui Shakespeare, ci sânt chiar greşeli elementare, căci traduce „mirth“ prin „mirţi“, în loc de „veselie“; vorbeşte de arcurile trăsurii în loc de grebenii calului (withers) etc., sau dă înţelesul contrar celui adevărat ca: „am auzit laudele ce le aduceau altora“ în loc de „i-am auzit lăudaţi de alţii“, „cărora le voi fi încredinţat“ în loc de „în care mă voiu încrede“ etc.[1]

Şi în traducerea lui „Othello“ sânt greşeli de acelaşi fel, ca spre exemplu când traduce cuvintele Maurului: „since these arms of mine had seven years pith“ prin „de când aceste braţe au luptat şapte ani“; (pag. 22), în loc de „de când aceste braţe aveau vigoare avârstei de şapte ani“, sau, pe aceeaşi pagină, când traduce: „in spite of... credit“ prin „în contra... averii“, în loc de: „a faimei“ (e vorba de Desdemona) etc.

Pe lângă acestea, traducerea este făcută într'o limbă cu totul nepotrivită pentru Shakespeare, o limbă de reportaj de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Intr'un loc greşesc împreună traducătorul şi criticul lui, când traduc »heart with strings of steel be soft as sinews of the new-born babe«. La Anestin: „Tu inimă, cu coardele de oţel, fii *înduioasă* ca *nervii* unui copil de curând născut« (Traducătorul a vrut, de sigur, să creeze un cuvânt, combinând verbul a îndoi şi adjectivul duios). La d. Stern: Fii fragedă ca nervii pruncului cel nou născut. Traducerea bună este: Fii moale (mlădioasă) ca vinele pruncului nou născut. Sinews înseamnă şi nervi, dar nu aici.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

ziar, plină de neologisme ca: devorează, propice, avantajele etc., cu fraze ca „aceasta nu poate să susţină examenul judecăţii", în loc de „aceasta nu se poate, oricât te-ai gândi" (this cannot be, by no assay of reason), etc.

Traducerea dramei „*Regele Lear*" de Ludovic Dauş este făcută din limba franceză, probabil după traducerea, de altfel foarte bună, a lui G. Duval. E în proză, dar poeziile sânt în versuri rimate, destul de bune, deşi câteodată prea libere, şi evită unele din greşelile traducerilor „din englezeşte", pentru că textul francez dă o bună interpretare. Totuşi are greşeli ca acelea de a vorbi despre „o casă vârtoasă", etc. sau când „demanding after you" (întrebând de Măria ta), tradus în franţuzeşte prin „malgré mon insistance", ajunge în româneşte „cu toate opinteile mele" (Act. III., sc. II.), sau: „O indistinguished space of woman's will" (nelămurită întindere a voinţei femeieşti), liber, dar destul de bine tradus în franţuzeşte prin: „Comment s'y reconnaître dans les caprices d'une femme" devine în româneşte „poftă nesăţioasă a femeii" (Act. IV, sc. VII). Câteodată te întrebi după ce a putut traduce, ca atunci când în text avem: „Kent is unmannerly", tradus bine în franţuzeşte prin „discourtois", şi care ajunge în româneşte „îşi desleagă cuvântul". Poate că aici e de vină altă traducere mai slabă, cu care va fi corectat-o pe cea bună. Exagerări de acestea în traducere se mai găsesc pe alocurea şi sânt inevitabile pentru acela ce n'are înainte textul original, sau cel puţin încă o altă traducere bună în altă limbă, ca să facă comparaţie.

Traducerea lui *Iuliu Cesar* făcută tot în proză de D. N. Ghica, şi publicată în editura Minerva, 1908, este mai slabă încă decât celelalte. Ea e făcută de sigur din franţuzeşte, cum se vede din expresiuni ca: Eh bine! păziţi tăcerea (Eh bien! gardez le silence) etc. Are greşeli ca acelea de a traduce: „here is he himself, marr'd with taitors" prin „aici zace el *aruncat* de trădători", în loc de „pângărit"; sau „a noble prisoner" care devine „o prindere însemnată"; sau „pluck down forms, windows, anything" tradus, nu ştiu de ce, prin „dărâmaţi bănci, *scaune, prăvăiii*" etc. Alteori, pe lângă greşala traducerii, are un stil prolix, provenit din neîndemânatica redare a traducerii franceze, ca atunci când „Did not great Julius bleed for justice sake?" devine în româneşte „Nu a fost legalitatea oare pentru care marele

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Julius şi-a pierdut viaţa?", în loc de „n'a sângerat el pentru dreptate?" etc.

Traducerea dramei „*Macbeth*", în proză, de C. A. Ştefănescu, Buc. 1912, este făcută „din englezeşte" însă cu o cunoştinţă imperfectă a limbei. Are unele greşeli elementare ca atunci când traduce: „the banners... fan our people cold" prin „steagurile fac vânt oamenilor noştri *îngheţaţi*" (pag. 7), în loc de „îi fac să îngheţe"; sau tot acolo: „Bellona's bridegroom, lapp'd in proof" e tradus prin „logodnicul Bellonei împlătoşat cu încercarea-i", în loc de „într'o armură încercată"; pe pagina următoare, vorbele vrăjitoarei: „sleep shall not... hang upon his pent-house lid", traduse prin „somnul nu va spânzură de pleoapa adăpostului său", în loc de „adăpostul pleoapei sale" sau „pleoapa sa ca o streaşină".

Traducerea e de multe ori prolixă, ca atunci când Macbeth, adresându-se lui Duncan, îi spune: „slujba şi credinţa ce datoresc, plătindu-şi datoria, ele înşişi îşi plătesc lor înşişi" (pag. 13) în loc de „sânt răsplătite chiar prin fapta lor" (The service and the loyalty I owe, in doing it, pays itself), sau în scrisoarea lui Macbeth: „stăteam pierdut în uimirea ce mi-o pricinuia întâmplarea aceasta" (pag. 14) în loc de: „uimit de aceasta" (rapt in the wonder of it). Unele cuvinte sânt rău alese: surori prooroceşti, în loc de ursitoare; lipcani, conaccii, în loc de soli, vestitori etc.

Totuşi ca limbă românească, această traducere e mai bună decât cele anterioare, căutând expresii româneşti adevărate, şi autorul ei, cu o cunoştinţă mai temeinică a limbei engleze, ar fi putut face ceva mai bun.

In 1909 Pompiu Eliade, pe atunci director general al teatrelor, a avut buna idee de a începe o „Bibliotecă a Teatrului Naţional", a căreia apariţie s'a întrerupt nu mult după retragerea iniţiatorului ei, şi mai târziu a reapărut, dar numai pentru scurt timp. Ar fi de un real folos ca această publicaţie să fie reluată şi continuată.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intre puţinele piese apărute în această bibliotecă sânt şi două traduceri din Shakespeare şi anume: Regele Lear (în 1910) şi Noaptea Regilor sau Ce-ai voi (fără dată). *Regele Lear* este tradus de D-na Margarita Miller-Verghi, în proză. Această traducere este făcută direct din englezeşte, în genere cu cunoaşterea mai mult a limbei engleze de astăzi, ceea ce nu ajunge pen-

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

tru traducerea lui Shakespeare. E scrisă însă într'o limbă românească clară şi poetică în acelaşi timp[1].

O neatenţie este, desigur, când traduce „fools by heavenly compulsion" (Act. I, sc. II) prin „mişei din pricina cerului" (p. 23); traducătoarea a fost probabil influenţată de cuvântul „villains", care se află cu un rând mai sus. De ce traduce însă, în ultimele versuri din cântecul bufonului din Act. II, sc. IV (pag. 54) „knave" prin „prost" în loc de mişel? De sigur pentrucă pasagiul i s'a părut obscur aşa cum este, cum a mai părut multora. Dau aici cântecul întreg şi traducerea d-nei M. V. (îndreptând greşelile de tipar) ca să se lămurească ce ar puteà să fie.

That sir which serves and seeks for gain,
And follows but for form,
Will pack when it begins to rain,
And leave thee in the storm.
But I will tarry: the fool will stay,
And let the wise man fly:
The knave turns fool that runs away;
The fool no knave, perdy.

Cine te urmează căţând câştig
Numai de formă că te urmează —
Îşi ia bocceaua cum cade ploaia
Şi în viscol singur pe drum te lasă.
Dar eu rămân. Nebunul stă,
Cumintele să plece;
Cel prost nebun e dacă fuge,
Nebunul însă nu-i un prost.

Se ştie că textul lui Shakespeare, aşa cum îl avem, nu e totdeuna sigur (vezi pag. 328 n. 3) şi deaceea unii comentatori au propus să se transpuie cuvintele „knave" şi „fool" în amândouă rândurile din urmă, alţii au propus transpunerea numai în rândul întâiu, nimeni însă nu s'a gândit să dea cuvântului „knave"

[1] Intr'un articol apărut în Adevărul literar din 3 Decemvrie 1922, d. Stern, criticând traducerea aceasta, arată câteva greşeli de interpretare. In privinţa unora are dreptate, de exemplu atunci când D-na Miller-Verghi traduce „the best and soundest of his time was rash" prin „timpul cel mai bun al lui... teafăr n'a ţinut mult", raportând pe *rash* (iute) la timp, pe când întreg contextul arată că e vorba de iuţeala firii lui Lear; sau când traduce „long engraffed" prin „de mult părăginit" în loc de „altoit" sau „înrădăcinat" sau „lubber" prin „hoit" în loc de „mojic"; „partial" pin „părtaş" în loc de „părtinitor". Pe lângă cele arătate de d. Stern s'ar mai puteà adăogà şi alte greşeli: traduce vorbele nebunului: He that has a house to put's head in has a good head piece (Act. III, sc. II) prin „Cine are o casă unde să-şi adăpostească capul, are mare minte" în loc de „are un coif bun, sau o căciulă bună"; sau tot acolo când traduce: „Keep that dreadful pother" prin „pedepse îngrozitoare" în loc de „fac acest zgomot îngrozitor" (e vorba de tunetul zeilor); sau mai departe: „this hard house, more harder than the stones whereof tis raised" tradus prin „acea casă *cruntă*, mai *cruntă* decât pietrele din care e clădită" în loc de „aspră" sau la pag. 58 când traduce „sumpter" prin „cărăuş" în loc de „vită de povară"; apoi „in the mature time with this ungracious paper (I will) strike the sight of the death practised duke" tradus prin: „la vremea cuvenită voiu *orbì* cu astă ruşinoasă scrisoare vederea ducelui amenințat cu moartea" (pag. 101) pe

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

un înţeles pe care nu l-a avut niciodată. Eu cred că aceste versuri s'ar puteà redà în felul următor:

Cel care cu tine de formă doar merge
Cătându-şi câştigul când vremea e bună,
Când vremea se strică îndată o şterge
Şi singur te lasă apoi în furtună.
De vrea înţeleptul să fugă şi el,
Nebunul rămâne, aşa fac şi eu,
De fuge nebunul atunci e mişel
Dar nebun şi mişel nu e tot una, zău.

Asonanţa eu — zău ar puteà să treacă drept destul de bună pentru nişte versuri spuse de un nebun, cu atât mai mult că traducerea ar fi astfel mai exactă, cred eu, şi ne lămureşte mai bine asupra înţelepciunii nebunului.

Aş face apoi observaţia că, deşi traducerea e în proză, ar fi trebuit totuşi să traducă în versuri, ca în original, pasagiile în care nebunul „cântă" şi care nu sună bine în proză. Cânte-

să înţeleagă". Mai sânt şi alte greşeli mai mici, dar în unele privinţe greşeşte şi criticul traducerii, d. Stern: de exemplu când la cuvintele bufonului „Ce n'are voie măgarul să vadă când trage căruţa pe cal", adică „n'are şi prostul voie să vadă că lucrurile merg pe dos", pe care le citează greşit scriind „nevoie" în loc de „voie", d-sa face observaţia: „Măgarul să tragă căruţa pe cal! Curioasă nevoie a măgarului!" D-sa crede că *pe* aici înseamnă *peste* şi uită că se pune la acuzativ, chiar şi în cazuri ca acesta, ca de pildă în basmul cu cocoşul moşului: „şi-a venit un lup, şi-a mâncat pe vulpe, vulpea pe cocoş" etc. Tot aşa, arătând că „a curious tale" nu trebue tradus prin „o poveste ciudată", îndreaptă greşit punând în loc „o istorie bună" căci „curious" înseamnă aici „elaborate", „Kunstvoll", meşteşugită, frumoasă. In câteva locuri greşala traducătoarei constă în faptul că din pudoare feminină înlocueşte expresii ca: „ţi-ai lăsat jos nădragii" prin „ţi-ai întors spatele", sau lasă afară cuvinte ca „vlaga şi vigoarea ce se cheltuesc într'un pat"; dar şi d. Stern, care nu vede motivul pentru care traducătoarea a scurtat textul, îndreptând, lasă afară versul în care se vorbeşte de „furtul plin de poftă al naturii", pentru acelaşi motiv de bună seamă. Dl Stern, care vede la alţii mai multe greşeli decât sânt, nu prea le vede pe ale sale căci, cum se va vedeà mai jos, traducerile d-sale conţin mai multe greşeli decât acelea pe cari le critică.

Intre acèle arătate ca greşeli de interpretare vre-o 2—3 sânt doar greşeli de tipar, căci volumul este foarte neîngrijit tipărit. Aşa când vorbeşte de „făptura îngrijită" când, cum arată criticul, textul spune „degenerată", desigur că avem o greşală de tipar pentru „înjosită". Greşeli de acestea sânt mai multe, de ex.: învinuirea stelelor, în loc de înrâurirea (pag. 23), sfat în loc de oftat (pag. 26), a nu mă teme, în loc de a mă teme (pag. 102), nu s'ar deslipi, în loc de *mi* s'ar deslipi (pag. 33), cuvintele noastre, în loc de curţile noastre; sau una mică, care însă schimbă cu totul înţelesul (pag. 12): teama n'am s'o pierd, în loc de: teamă n'am s'o pierd (eră mai bine poate să se zică: n'am teamă sau nu mi-e teamă, în care caz confuzia s'ar fi evitat). Tot o greşală de tipar sau o neatenţie e când, la pag. 651 jos, se pun în seama slujitorului cuvintele lui Kent: Te-

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

cul de obiceiu este în versuri şi aşa este şi la Shakespeare[1].

S'ar fi putut indică în câte o notă pasagiile în care originalul conţine jocuri de cuvinte, care nu se pot redà în traducere, dar care uneori se pot înlocuì cu altele corespunzătoare, cum de altfel a şi făcut uneori traducătoarea, de ex. când Lear spune lui Gloster să citească, iar acesta, orb, îl întreabă: Cu ce? Cu locul unde mi-au fost ochii? Lear îi răspunde: „Oho, aici ne potrivim. Tu n'ai ochi în cap şi eu n'am nimic în pungă! Greu e pentru ochi şi prea uşor pentru pungă". Cred însă că acest pasagiu se puteà redà mai bine traducând mai exact textul. Intrebarea lui Gloster ar fi fost poate şi mai bine redată prin: „Cu punga în care mi-au fost ochii?" In original este: „What with the *case* of eyes", la care Lear face un joc de cuvinte cu cele două înţelesuri ale cuvântului *case*: 1⁰ pungă şi 2⁰ întâmplare, nenorocire, şi zice: „O, ho, are you there with me? No eyes in your head, nor no money in your purse. Your eyes are in a heavy case, your purse in a light". Pe româneşte: Aceasta vrei să spui? N'ai nici ochi în cap, nici bani în pungă? Greu e pentru ochi şi uşoară e punga.

---

[1] In cel de la pag. 30, strofa I se puteà versificà uşor cu atât mai mult cu cât strofa II-a este versificată.

Acel ce te îndeamnă
Regatul să ţi-l dai
Ici lângă mine pune-l
Şi ţine-i locul tu.

Erà destul să se schimbe ultimul rând în: „Tu locul să i-l iai". Tot aşa de uşor se puteà versifica cântecul de pe pagina următoare:

Ele au jelit de bucurie — Iar ele-au plâns de bucurie,
Eu de durere am cântat, — De durere eu cântai,
Văzând că regele se joacă — Văzând cum joacă baba-oarba
De-a baba-oarba între nebuni. — Cu nebunii, mândrul crai.

Tot aşa şi cel de la pag. 68 (Act. III, sc. II) şi care în proză e urât de tot:

Cine are minte câtuşi de puţin, — Cine-i cuminte necaz nu-şi face,
Hei, hei, că-i vânt şi ploaie, — Hei, Hei, că-i vânt şi ploaie,
Trebui să se împace cu norocul său, — Cu soarta-i cată să se 'mpace
Chiar când plouă zilnic. — Chiar de-ar fi zilnic să-l înmoaie.

Ceva mai greu de versificat ar fi fost cel de la sfârşitul actului I, care are mereu aceeaşi rimă şi care este rău tipărit în traducerea românească la pag. 36. Cred că s'ar puteà redà în româneşte astfel:

Hoaţa vulpe'n laţ picată
Sau aşa căţea de fată
Toţi ar spânzura-o'ndată,
Dac'ar fi ca să se poată
Din căciula-mi ţuguiată
O fringhie să se scoată.
Hai, de drum, nebune-ţi cată.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Un defect al traducerii acesteiă este că lasă afară câteva scene, mici ce e drept, dar care au totuşi un rost acolo unde sânt şi pentru respectul ce-l datorăm textului lui Shakespeare ar fi trebuit traduse.

Traducerea aceasta e făcută pentru scena modernă (Bühnenausgabe, cum zic Germanii), de aceea nici împărţirea scenelor nu corespunde cu cea clasică. Ar fi fost mai bine să se indice prin paranteze pasagiile ce credeă că ar fi putut fi lăsate la nevoie afară la reprezentaţie, din cauza greutăţilor scenice ale teatrului de azi [1].

Textul trebue revăzut cu îngrijire şi completat pentru o nouă ediţie.

Tot în Biblioteca Teatrului Naţional s'a mai publicat (No. 15) *Noaptea Regilor* sau *Ce-ai voi*, comedie în 5 acte şi 7 tablouri, traducere de I. Peretz (fără dată). Aceasta e traducerea piesei întitulată la Shakespeare *„Twelfth Night or What you will"*.

Titlul este rău tradus în româneşte, el reproduce traducerea franceză a acestuia „La Nuit des Rois", care în franţuzeşte este foarte potrivită, dar care în româneşte n'are nici un înţeles. Titlul englezesc ne arată că e vorba de o comedie uşoară, ca acelea ce se jucau după dramele religioase în „noaptea a douăsprezecea" după Crăciun adică *în ajunul Bobotezii*, când se serbă venirea după stea a celor trei Crai de la Răsărit; eră deci un fel de *Comedie pentru Vicleim*. Intru cât nu face nici o aluzie la evenimentul ce se serbă atunci, i-am puteă zice mai bine, pe româneşte *„O noapte de petrecere"*, căci ni se înfăţişază într'însa un chef ca acelea ce se făceau în această noapte a celor trei Crai, când se petreceă în toate felurile, ca la Carnaval: se bea şi se împărţeă o plăcintă mare, în care se aflau câte un bob de mazăre şi de fasole şi aceia care le găseau erau încoronaţi ca rege şi regină a zilei, petreceri în felul celor ce sânt înfăţişate mai ales în tablourile marelui pictor flamand Jordaens. Titlul cel de-al doilea, care aminteşte pe acela al altei comedii a lui Shakespeare „As you like it", (Cum vă place), ne arată indiferenţa lui în ce priveşte titlul, ca şi când ar fi zis: „Aceasta-i o

[1] Din scăpare din vedere, ori din adins, au rămas netraduse câteva rânduri sau pasagii întregi în mai multe locuri, la pag. 32, 54, 67, 68, 74, 99, 116, 118.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

comedie pentru o noapte de petrecere, ziceţi-i *Cum vreţi*"; sau face poate aluzie la faptul că nu poate fi clasificată în nici unul din genurile de piese obişnuite pe vremea aceea. Deşi titlul este tradus din franţuzeşte, piesa pare totuşi a fi tradusă după textul original, păstrându-i-se şi forma, cu unele părţi în pentametri iambici, altele în versuri rimate şi altele în proză. Versurile lasă de dorit de multe ori, ca de pildă în Act. II, sc. IV (pag. 39) sau acelea din Act. III, sc. II (pag. 59) în care Viola vorbeşte despre clown: din nouă versuri numai unul, al patrulea, e bun, etc [1].

Traducerea are câteva lipsuri. Aşa este lăsată afară întreaga scena I din Act. II, în care se lămureşte de la început ce este cu fratele şi sora travestită, care semănau atât de mult încât sânt luaţi unul drept celălalt. In mai multe locuri lipsesc câteva versuri sau rânduri de proză. Aşa de exemplu încă de la început sânt lăsate afară versurile tipărite mai jos cu litere cursive şi redate în forma originalului, care desigur au părut inutile traducătorului, dar care completează gândirea poetului:

Iubire cât eşti tu de schimbătoare,
*Incât deşi cuprinzi atât de mult*
*Cât marea, 'n tine nu intră nimic,*
*Oricât de preţ ori de înalt să fie,*
*Ce n'ar puteà căderà chiar într'o clipă*
*Oricât de jos*, Iubirea plăsmueşte
Inchipuiri cu atâta fantazie,
Incât fantastică e însăşi.

In felul acesta se completează cum trebue şi versul rămas prea scurt (Iubirea plăsmueşte) [2].

---

[1] Ritmul unora s'ar puteà îndreptà foarte uşor făcând o mică transpunere a unor cuvinte, ca în:

N'a mai fost
Veselie pe lume de când joasa
Minciună făurit-a complimentul (pag. 61).

Versul al doilea ar fi fost bun dacă se spuneà:

N'a mai fost
Pe lume veselie . . .

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sau în loc de: Eu aş fi fost, frate, luată chiar drept tine (pag. 79) care e prea lung şi nu are nici ritm, erà mai bine:

Eu frate, chiar drept tine-aş fi fost luată.

Tot aşa în multe alte locuri.

[2] Lipsuri de acestea întâlnim în pag. 18, 20, 31, 33, 42, 49, 59, 62, 64, 65, 68, 69, 73, 74, 75, 78, 87, 90, 96, uneori fără mare importanţă; dar câteodată, deşi cuvintele lăsate afară sânt o simplă repetiţie a celor spuse mai înainte, ele servesc la caracterizarea personagiului, ca în cazul lui

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

In câteva locuri traducerea e greşită. Aşa în Act. I sc. II

... Să menţie
Moartă iubirea unui frate drag
Ce-i încă viu în trista-i amintire.

Trebuià să traducă:

... Să menţie
Tot fragedă în sufletu-i iubirea
Pentru un frate ce-a murit, dar care
E încă viu în trista-i amintire.

In Act. I, sc. V, p. 286:

„In voices well divulged, free, learn'd, valliant",

nu trebuià tradus prin:

La vorba priceput, savant, viteaz.

Comentatorii explică cuvintele de la început prin: „of good reputation, well spoken of by all people", deci versul trebuià să fie: Cu nume bun, savant, viteaz şi darnic.

In Act. II, sc. III, după ce se vorbeşte despre scrisoarea cu care trebue, păcălit Malvolio, autoarea ei zice: Know my physic will work with him. Dl Peretz traduce: „Vă garantez am să am de furcă cu el", ceeace este tocmai contrarul înţelesului din text, unde se spune: „ştiu că doctoria mea o să aibă efect bun", sau dacă voia o expresie populară: „am să-i viu eu de hac cu asta".

In Act. IV, sc. II, clownul, care s'a travestit ca popă, ca să-şi bată joc de Malvolio, este lăudat de Sir Toby cu cuvintele: My most exquisite Sir Topas, adică: Prea strălucitul mieu părinte Topas (nu scumpul mieu, cum traduce Dl Peretz), la care cuvinte clownul răspunde; Nay I am for all waters; iar Dl Peretz traduce: „Uf, sânt leoarcă", ceea ce n'are aici nici un înţeles. Clownul zice: „Nu zău, sânt bun pentru toate apele, adică eu sânt un peşte care ştiu să înnot în toate apele, sânt bun pen-

---

Malvolio, pe care într'adins Shakespeare îl face să se repete ca să i se vadă prostia: ... de la Dumnezeu sânt toate şi Dumnezeu mă va face să-i fiu prea recunoscător ... Ei, toate amănuntele acestea se leagă între ele aşa că nu mai încape nici un dram de îndoială, nici o umbră de îndoială, nici o piedică, *nici o circumstanţă îndoielnică ori nesigură. Bine, nu eu, ci Dumnezeu a făcut toate acestea şi lui am să-i mulţumesc.*

Uneori lipsa pare a fi datorită unei greşeli de tipar, ca la pag. 69, unde se spune: „Pentru nimic în lume stăpâna mea nu-l preţueşte cât nu pot să spui", ceeace n'are înţeles; desigur că au scăpat la tipar câteva cuvinte, textul este: *Pentru nimic în lume stăpâna mea n'ar vrea să-l piardă, îl preţueşte cât nu pot să spun.*

Greşeli de tipar se găsesc dealtfel mai multe; blond în loc de blând, (pag, 9); *mai bine un bun înţelept* în loc de *mai bine un nebun înţelept decât un înţelept nebun* (pag. 21); *să zic* în loc de *şi zica* (pag. 66) etc.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

tru orice". In ultimele scene din Act. II şi III, se vorbeşte de „*Sophy*", pe care Dl Peretz îl traduce odată cu „Sopliciu" şi a doua oară cu „Marele Mogul", De fapt e vorba în amândouă cazurile de *Şahul Persiei*, din dinastia *Sophy*, după numele de „Înţelept" pe care-l căpătase întemeietorul ei.

In Act. II, sc. IV. versul 30:

Our fancies are more giddy and infirm ...
Than women 's are.

e tradus prin:

Nu e gândirea mai capricioasă ...
Ca a femeilor.

Probabil că e şi o greşală de tipar, „nu" în loc de „ne", dar nici aşa nu-i încă bine; trebuiă tradus: *Iubirea* noastră-i mai capricioasă ca a femeilor.

O mare greutate în traducerea comediilor, mai ales a acelora ale lui Shakespeare, constă în jocurile de cuvinte, ce se întâlnesc foarte des în ele şi care în cele mai multe cazuri nu se pot traduce, ci numai explică sau, dacă se poate, înlocui cu altele potrivite, mai ales într'o traducere făcută pentru a fi folosită pe scenă, nu numai citită acasă.

Aşa a făcut şi Dl Peretz uneori, alteori a preferat să lase pasagiul cu totul afară. Câteodată însă nu e nevoie de schimbări şi gluma se poate redà traducând numai prin cuvântul potrivit. Aşa în act. I, sc. IV, când contesa spune clownului ei: „You're a *dry* fool", iar acesta răspunde: „Give the dry fool drink, then is the fool not dry", nu erà nevoie să se traducă prin: „Eşti un nebun sărac la glume" şi „Dă nebunului sărac la glume băutură şi nebunul prinde limbă" (pag. 21). Se puteà traduce mai simplu şi exact cuvântul *dry* prin *sec*, şi am fi avut: „Eşti un nebun cam sec" şi răspunsul: „Dă nebunului care-i sec băutură, şi atunci nebunul n'o să mai fie sec".

In actul IV, sc. I, Sebastian, supărat, spune clownului: „Vent thy folly somewhere else", iar clownul îi răspunde: „Vent my folly! He has heard that word of some great man and now applies it to a fool, vent my folly! ... I prithee, ungird thy strangeness, and tell me what shall I vent to my lady: shall I vent to her that thow art coming?" Dl Peretz simplifică prea mult traducând „Du-ţi nebunia 'n altă parte" şi răspunsul: „Să-mi duc nebunia. A auzit vorba asta de la vreun om mare şi acum o aplică unui nebun, să-mi duc nebunia ... Te rog

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

despoaie-te de curiozităţile astea şi spune-mi ce trebune să duc stăpânei mele: să-i duc oare ştirea că ai să vii?" Traducând în acest fel se pierde tot înţelesul pasagiului căci „du-ţi nebunia" nu ar fi fost o vorbă atât de stranie, ca Sebastian să fi trebuit s'o audă de la un om mare şi pentru care nebunul să-i ceară să se despoaie de curiozităţile lui. Nebunul găseşte ciudat cuvântul *vent* şi face un joc de cuvinte cu el. Erà mai bine dacă se traduceà mai exact: „Du-te de-ţi vântură nebunia 'n altă parte", la care clownul răspunde: „la auzi, să-mi vântur nebunia!", iar la sfârşitul pasagiului se puteà traduce ceva mai liber, continuând gluma: „la spune-mi ce veste să vântur stăpânei mele? Să-i vântur oare vestea că vânturând ţara venişi ca s'o vezi?" [1].

Completând lipsurile şi îndreptând greşelile, pentru care ţin la dispoziţia traducătorului volumul cu toate adnotaţiile mele, traducerea aceasta ar puteà devenì definitivă într'o a doua ediţie, fiind în genere, în afară de defectele menţionate, corectă şi având o mare calitate, aceea de a fi scrisă într'o limbă potrivită.

Aproape din acelaşi timp avem trei traduceri în versuri din Shakespeare, care sânt cele mai bune din toate câte s'au făcut mai nainte, şi chiar în urmă.

Cea mai bună traducere românească din Shakespeare e aceea a lui *Iuliu Cesar*, făcută de I. B o r c i a şi publicată în „Luceafărul" din Sibiiu, în 1911. Traducerea aceasta e în forma originală, e făcută, se vede după textul englez, folosind de sigur şi traducerea lui Schlegel; ea e foarte exactă [2] şi e scrisă într'o limbă românească neaoşă şi foarte frumoasă şi într'o formă desăvârşită.

Această traducere, a rămas înmormântată în câteva numere de revistă, care nu se mai pot procurà, pe când altele, cu totul inferioare, au fost publicate în volum, şi sânt în mânile tuturor. Dăm aici un pasagiu, ca să poată judecà oricine, comparându-l

BCU Cluj / Central University Library Cluj

[1] Mai sânt greşeli mai mici ca acelea când pune în gura contesei expresia urâtă „de hatâru-mi" (pag. 73) în loc de a spune: de dragul mieu; sau când traduce verbal: „let him alone" prin: lasă-l singur (pag 84), în loc de: lasă-l în pace", sau „plague on't" prin „să-l ia molima" (pag. 75) în loc de: „lua-l-ar ciuma" sau „lovì-l-ar boala" etc.

[2] Unele mici observaţiuni, care s'ar puteà face ici-colo, ar fi mai mult diferenţe de interpretare, n'am puteà însă spune că a tradus greşit.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

mai ales ci alte taduceri, unele chiar mai noi, ale aceleaşi piese [1].

*Antoniu:*

Romani, prieteni, ascultaţi-mă
Vin ca să 'ngrop pe Cesar, nu să-l laud.
Păcatele trăesc şi după moarte,
Iar binele se 'ngroap' ades cu noi.
Să fie-aşa cu Cesar. — Slăvitul Brutu
V'a spus că Cesar a râvnit mărire:
De-a fost aşa, a fost un greu păcat,
Şi greu şi-a ispăşit greşala Cesar.
Ingăduindu-mi Brutu şi ceilalţi,
(Căci Brutu este om de omenie);
Aşa sânt toţi, toţi oameni de omenie,
Vin să vorbesc când prohodim pe [Cesar...
Dac'aveţi lacrimi, pregătiţi-vă
Să le vărsaţi acum. Voi toţi cunoaşteţi
Mantaua asta: îmi aduc aminte
Când a 'mbrăcat-o 'ntâia oară Cesar;
Erà supt cort, într'un amurg de vară,
In ziua 'n care-a 'nvins pe Nervieni.
Priviţi, aci-şi vârî pumnalul Cassiu,
Uitaţi ce gol făcù vicleanul Casca,
Pe-aici străpunse mult iubitul Brutu,
Şi când îşi smulse fierul blestemat
Vedeţi cum curse sângele lui Cesar,
Ca alergând la uşă, ca să afle
De-i Brutu cel ce bate-aşa vrăjmaş.
Căci Brutu, ştiţi, fu îngerul lui Cesar.
Voi, zei, să judecaţi ce drag i-a fost!
Izbirea lui fu cea mai grea din toate;
Când Cezar îl văzù pe el lovind,
Căzù zdrobit de nerecunoştinţă
Mai mult decât de armele haine.
Atunci se rupse inima-i măreaţă,
Şi acoperindu-şi faţa cu mantaua,
Chiar la icoana lui Pompeiu, udată
De sânge cald, căzù viteazul Cesar....

Traducerea lui *Othello*, făcută de poetul D. Nanu, şi publicată în „Convorbiri literare" din 1912—13, a avut la bază de sigur o traducere franceză şi probabil că autorul ei a consultat şi textul englez, deoarece traducerea e destul de exactă, deşi e făcută în versuri. Traducătorul n'a respectat însă forma originalului, s'a inspirat probabil de traducerea franceză a lui A. de Vigny şi a folosit peste tot un vers lung de opt picioare (în loc de cinci, ca la Shakespeare), în care redă chiar şi pasagiile ce sânt în proză în englezeşte şi prin aceasta schimbă oarecum, nu numai forma, ci chiar în parte caracterul piesei. Versul d-lui Nanu e foarte frumos, dar solemnitatea lui, care se potriveşte bine în unele locuri, nu redă în altele vioiciunea stilului lui Shakespeare, pentru care pentametrul iambic nerimat e mult mai potrivit, deoarece e mai scurt şi pe lângă aceasta are şi avantagiile versului şi ale prozei, având ritm, dar nefiind încătuşat de rimă. Versul lung permite traducătorului să redeà întotdeauna un vers englezesc prin unul românesc, dar de multe ori el este silit să întrebuinţeze cuvinte de umplutură şi textul se lungeşte astfel mai mult decât ar trebui. Afară de aceasta versul solemn al traducătorului nu se potriveşte aproape de loc

[1] Să se compare cu versurile date mai jos în traducerea d-lui Stern.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

în pasagiile care în englezește sânt în proză, al căror stil e de multe ori vulgar, și care de aceea au fost scrise astfel, redând vulgaritatea personagiului.

Cu toate acestea traducerea d-lui Nanu nu este numai o lucrare conștiincioasă (ea e aproape completă, nu lipsește decât o foarte mică scenă cu bufonul, pe care n'a putut-o pune în versuri), ea este o operă foarte frumoasă, care merită să rămâie în literatura românească și ar trebui să fie retipărită în volum și să nu stea îngropată în revistă, unde nu mai e citită decât de cercetători în biblioteci.

Dăm aici unul din pasagiile cele mai reușite, apărarea lui Othello în fața senatului:

Tatăl mă iubeà, și-adesea i-am păşit al casei prag.
De trecutul vieții mele mă 'ntrebà mereu cu drag.
An cu an voià să știe ce asalturi, și ce lupte
Am avut, și cum trecut-am prin necazuri ne'ntrerupte.
Și, — i-am povestit viața mea de prunc înstreinat,
Cum m'a aruncat restriștea când pe mări, când pe uscat,
Zbuciumul la muchea groapei, — cât p'aci să-i umplu golul
Și cum totuși ca prin farmec morții datu-i-am ocolul...
Desdemona la o parte, ca școlarul, nemișcat,
Ascultà cu ochii țintă și cu trupu 'nfrigurat.
Așa mult nu vrea să piardă șirul lungilor istorii,
Că de se 'ntâmplà pe afară s'o mai cheme servitorii
Isprăveà cu ei de grabă și 'napoi veneà curând.
Ochi în ochi sorbeà cuvântu-mi, cu nesațiu, tremurând...
Eu, văzând c'ar vrea să știe toată viața mea de luptă,
— Căci abia o auzise, la tot pasul întreruptă —
Prind prilejul, și 'ntr'o seară, — gândul nostru aveà ecou —
Ea mă roagă basmul vieții-mi să i-l spun întreg, din nou.
I l-am spus, — și lacrămi limpezi, mari, tăcute, picurară
Lung, de mila mea; suspine glasul ei întretăiară.
„O! ce stranie viață! M'a mișcat așa de mult,
Zise ea — încât mai bine aș fi vrut să n'o ascult.
Totuși dac 'ar fi ca soarta să-mi aleg chiar eu, aș cere
Soarta mândră-a vitejei zămislită în durere!»
Blând mi-a mulțumit si-n urmă alintată mi-a răspuns,
De-oiu află că vreun prietin o iubește într'ascuns,
Să-l învăț povestea vieții-mi să i-o spuie ca și mine,
Dacă vrea s'o cucerească. Înțelegeți foarte bine:
Admirându-mă'n primejdii, — ei iubirea i-a 'ncolțit.
Mila sa trezi la rându-mi dragostea, — și ne-am iubit![1]

Una din cele mai frumoase traduceri este aceea a comediei feerice *„Visul unei nopți de vară"* de St. O. Iosif, publicată în revista „Viața Românească" din Iași, în 1913. Această traducere este făcută în forma originală, în proză și în versuri, atât

[1] Această scenă mai fusese publicată de dl Nanu în Conv. lit. din 1911, dar a fost foarte mult modificată în bine în redacțiunea aceasta. Ea dovedește că autorul ei a muncit mult și conștiincios la această traducere.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

de reuşite încât câteodată eşti ispitit a spune că pe alocuri este mai frumoasă chiar decât originalul. Deşi autorul ei nu a făcut-o după textul original, ci mai ales după traducerea germană a lui Schlegel, îndreptându-se şi după foarte buna traducere în proză franceză a lui G. Duval, ea este în genere exactă şi dacă greşeşte câteodată nu este vina sa, ci a modelului pe care l-a urmat. Are, ce e drept, câteva lacune, lipsesc în total aproape 150 de rânduri, dar acestea s'ar puteà completà uşor, îndreptându-se în acelaşi timp unele mici greşeli şi revăzând-o cu textul original, pentru o editare în volum, care ar fi foarte necesară; căci şi această traducere, ca şi celelalte două de mai sus, a avut aceeaşi soartă de a rămâneà ascunsă în paginele unei reviste, de unde nici măcar cei cari ar fi trebuit neapărat să o cunoască n'au luat cunoştinţă de existenţa ei. Ea a avut totuşi norocul de a fi folosită pentru reprezentarea piesei la Teatrul Naţional, însă în graba unei reprezentaţii frumuseţile ei nu pot fi îndestul simţite. Dăm aici, pentru a se vedeà frumuseţea traducerii, descrierea lui Puck, acel spiriduş care face legătura între cele patru acţiuni deosebite ale piesei, descriere care la Shakespeare este în versuri albe, iar în traducerea românească în versuri rimate, care în cazul acesta contribuesc a-i da o formă şi mai desăvârşită, fără să piardă nimic din vioiciunea originalului.

*Zâna:*

Sau mutra şi făptura ta mă 'nşală,
Sau dacă-mi dau eu bine socoteală
Eşti duhul hâtru căruia îi spun,
Cei ce te ştiu, „Robin-băiatul-bun".
Nu eşti tu cel ce vâri pe fete 'n boale,
Şi noaptea furi smântâna de pe oale,
Te-ascunzi în iţe şi încurci urzeala,
Faci morile să umble alandala?
Tot tu împiedici untul să se-aleagă,
Că biata gospodină ziua întreagă
Asudă înzadar şi unt nu iese;
Strici vinurile care fierb, şi-adese
Inşeli pe călător şi râzi de el,
Pe-acel ce-ţi zice însă «Prichindel»,
Sau «micul Puck», pe-acela tu-l slujeşti
Şi chiar i-aduci noroc... Aşa-i că eşti
«Robin-băiatul-bun»...?

*Puck*

E-adevărat,
Sânt vagabondul duh neastâmpărat
Al nopţii, ce cu pozne de bufon
Adesea-l fac să râdă pe-Oberon...
Ades cea mai sfătoasă din bunici,
Când e rugată de nepoţii mici,
Să spuie-un basm, mă ia drept scăunel
Cu trei picioare: — vrea să stea pe el,
Atunci alunec, baba se trezeşte
Jos, pe podele, blastămă, tuşeşte;
Iar toţi ceilalţi fac haz, se ţin de şale
De râs, pufnesc, strănută în basmale
Şi jură că de când sânt ei pe lume
N'au pomenit aşa poznaşe glume!...

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

In ultimul an s'au publicat deodată de către mai mulţi scriitori o serie de traduceri, care au provocat o polemică foarte aprinsă între critici şi autorii lor.

Dl Adolphe Stern a publicat traducerea pieselor: *Hamlet*, *Macbeth*, *Iuliu Cesar*, *Antoniu şi Cleopatra*, *Coriolan*. A anunţat apoi publicarea altora în curând. Unele din traducerile d-lui Stern sânt o ediţie nouă şi revizuită complet a unor traduceri făcute tot de d-sa încă de acum aproape o jumătate de secol (vezi mai sus). In special traducerea dramei Hamlet, nu numai în prima ediţie criticată de A. D. Xenopol, ci şi în a doua, apărută în 1905, a fost aspru criticată de d. O. Densusianu în Viaţa Nouă, Anul I (pag. 192), şi Ion Gorun în „Revista Noastră" (1905), ambii arătând cu dreptate că, deşi s'au făcut îndreptări, are încă greşeli de limbă românească şi e scrisă într'un stil greoiu. De aceste imputări n'a scăpat nici a treia ediţie (1922) şi într'un lung articol despre traducera lui Hamlet şi Macbeth, apărut în Viaţa Românească Anul XV (1923), No. 5, d. I. Botez arată, de multe ori cu dreptate, că d. Stern face nu numai greşeli de limbă românească şi de întrebuinţarea cuvintelor, ale căror nuanţe de înţeles nu le cunoaşte, ci chiar şi de gramatică, pe lângă greşeli de interpretare a textului englez, precum şi erori de metrică. D. Barbu Lăzăreanu în Adevărul literar de la 29 Iulie şi 12 August 1923, ia apărarea d-lui Stern mai ales în privinţa versificării, arătând că libertatea ce şi-a permis o dl Stern de a face aşa numitele „enjambements", terminând versurile cu câte o proclitică care se leagă de cuvântul din versul următor (. . . aceasta a Făcut-o Banquo) este o licenţă poetică ce şi-au permis-o mulţi poeţi mari în toate timpurile. Aceasta e adevărat şi faptul nici n'ar fi fost de relevat, dacă libertatea d-lui Stern n'ar fi devenit anarhie, căci la d-sa aceasta se repetă prea des şi desfigurează de multe ori versurile cu totul [1]. D. Lăzăreanu mai apără pe dl Stern împotriva d-lui Botez şi în

[1] Iată de exemplu într'o singură scenă din Iuliu Cesar:

Răul ce-l
Fac oamenii trăeşte după ei . . .
Lasaţi-mă să vă
Arăt pe cel ce a făcut *diata* . . .
Vedeţi cum sângele lui Cesar l-a
Urmat, parcă ieşind din uşe, ca
Sa vază de e Brutu care bate
Aşa de nemilos . . .

Ingratitudinea, mai tare ca un
Braţ trădător, îl birui cu totul . . .
Chiar la picioarele statuei lui
Pompei, din care sângele curgeă,
Căzù măreţul Cesar.
(Să se compare aceste versuri cu cele citate mai sus în traducerea lui Borcia).

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

privinţa întrebuinţării cuvântului „bold" cu înţelesul de „imbold„ şi a formei „să plouă" în loc de „să ploaie", întrebuinţări care se găsesc şi la unii din cei mai de seamă scriitori români şi cred că are dreptate. D. Botez a greşit şi d-sa uneori, de pildă, în afară de cazurile arătate de dl Lăzăreanu, atunci când spune că nu se poate zice pe româneşte „grâu înfrăţit" sau „a poligni grâul". Amândouă expresiile se găsesc şi în dicţionar, iar cea din urmă este întrebuinţată în acelaşi pasagiu şi în traducerea lui Carp şi este expresia proprie pentru a culcà grâul la pământ. Are un singur defect această expresie, acela de a nu mai fi întrebuinţată curent, fiind prea arhaică şi ca atare prea necunoscută chiar profesorilor specialişti de limba română, după cum am constatat, nu numai d-lui Botez, care o ia drept o greşală de tipar pentru a poticni, făcând haz de o poticneală care în acest caz e a altuia decât a d-lui Stern. Pe lângă defectele de care a fost acuzat, şi pentru care vom mai da câteva exemple nouă, traducerile d-lui Stern mai au uneori şi păcatul, ca în cazul de mai sus, de a întrebuinţà foarte des arhaisme inutile, căutate de sigur prin dicţionare, aşa încât pentru a le pricepe, cineva este silit de mai multe ori se recurgă el însuşi la dicţionar, ca în cazul pomenit, sau când vorbeşte, de exemplu, despre *„terezii"* în loc de „talgerele cântarului" (Macbeth, Act. II, sc. III), etc. sau în discursul lui Antoniu către popor (Iuliu Cesar) când vorbeşte mereu de „diată", în loc de testament. In acest din urmă caz, cuvântul deşi nu mai e curent, totuşi e cunoscut încă; în acel pasagiu însă, şi pronunţat când în trei silabe, cum se cuvine, când în două când îi convine d-lui Stern pentru ritm, câte odată chiar în acelaşi vers în amândouă felurile, produce un efect comic, ca de pildă atunci când toţi cetăţenii încep să strige:

Sânt ucigaşi, mişei! Dïata! Dïata!

Unele le întrebuinţează greşit ca de exemplu în acelaşi pasagiu:

Vin să vorbesc aicea la alaiul
Lui Cesar...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sau în Hamlet unde traduce „mirth in funeral" prin „râset de alaiu" în care caz ultim expresia capătă un înţeles tocmai contrar celui pe care ar trebui să-l aibă. Se zice, e drept, alaiu de înmormântare, dar când se spune numai cuvântul alaiu singur, nimeni nu se gândeşte la înmormântare, de aceea trebue



BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

adăogată şi partea a doua a expresiei, şi în cazul de faţă, cuvântul al doilea singur ar fi fost potrivit, căci Shakespeare vrea să arate un contrast, pe care de altfel fireşte că l-a văzut şi d. Stern, dar n'a ştiut să-l redeà:

Cu un ochiu vesel şi cu altul umed,
Cu râs la 'mormântare, plâns la nuntă...[1])

In contrast cu această dragoste pentru limba veche (care, când nu este exagerată, ca în cazurile de mai sus, e de sigur un lucru frumos) avem la d. Stern un fel de preferinţă pentru cuvinte streine urîte şi vulgare ca: taman, daraveră, perdaf etc. (Vezi şi art. d-lui Botez), sau când de ex. Brutus zice poporului:

Şi în hatârul mieu, staţi icea cu Antoniu.

D-sa se înşeală şi asupra întrebuinţării unor cuvinte foarte curente, ca atunci când pune pe Antoniu să se adreseze poporului cu cuvintele: „Duioşi Romani", traducând astfel pe „Gentle Romans", în loc de „cinstiţi" sau „nobili", sau când traduce: „Mă tem să supăr *pe onorabilii* ce au înjunghiat pe Cesar" în loc de: „pe oamenii onorabili" sau „cinstiţi", fără să-şi dea seama de efectul comic pe care-l produce.

Pentru ritm înlocueşte cuvântul „pârghie" prin „pârgă", în versurile din Macbeth:

Chiar pârga sufletului mieu va fi
Şi pârga minţii mele.

In orice dicţionar ar fi putut găsi că pârgă se zice despre poame („trufandale" ar fi un sinonim al lui) dar nici decum despre minte şi suflet.

Găsim apoi alte expresii imposibile şi comice ca: *a frige fierul* (în Macbeth pag. 43) pentru „a încinge" sau „a încălzi fierul", sau: *abia aveà răsuflet*, (ibid. p. 27) pentru: „abia mai aveà suflet)", sau „abia mai răsuflà" (cuvântul răsuflet există de sigur în româneşte, dar nu în această expresie), sau un *leagăn împuiat* (ibid. p. 29) (procreant cradle) în loc de un „leagăn pentru pui", etc. (Vezi şi alte exemple în art. d-lui Botez).

Intrebuinţează cuvinte nepotrivite, care dovedesc că n'are simţul limbei şi pe deasupra înţelege greşit, când traduce: „vaulting ambition" prin „râvna săltăreaţă" (ibid. p. 32), în loc de

[1] Cu unele se înşală crezându-le arhaisme, ca atunci când pune în gura lui Hamlet cuvintele: mamă *svânturată*, în loc de nenorocită. Cuvântul, pe care nu ştiu de-l va fi găsit în vr'un dicţionar cu acest înţeles, este întrebuinţat astfel de Eliade, o imitaţie nereuşită a lui, după italienescul „sventura".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

„râ'na care se avântă", iar în versul următor „o'erleaps" prin „se poticneşte", în loc de „sare prea departe".

De asemenea, de multe ori traduce greşit.

In „Macbeth", Banquo, adresându-se vrăjitoarei, spune:

. . . My noble partner
You greet with *present grace* and great prediction.

Iar d. Stern traduce:

Voi salutaţi pe nobilu-mi tovarăş
Cu *har apropiat* şi proorociri (p. 18).

Traducerea exactă este: *Cu titlul de acum*, căci prima vrăjitoare îl sălutase ca *Than de Glamis*, ceea ce erà în momentul acela (Prin moartea lui Finel, ştiu că acum sânt Than de Glamis, dar cum de Cawdor?) şi numai celelalte două vrăjitoare îl salută cu proorociri sau cu titluri pe care le va aveà sau, dacă vrea d. Stern, cu „har apropiat".

In Act. I, sc. III Macbeth spune:

. . . Present fears
Are less than horrible imaginings:
My thought, whose murder is but yet fantastical,
Shakes so my single state of man that *function*
*Is smothered in surmise*, and nothing is
But what is not.

Dl Stern traduce:

Spaimele de faţă
Sânt mai puţin decât închipuiri
Grozave. Gându-mi căruia acuma
Ii năluceşte numai un omor.
Imi zgudue astfel firea mea, că *viaţa*
*In nesimţire se înnăbuşă*
Şi nu e decât ceea ce nu este. (p. 20).

Traducerea versului penultim e falsă şi n'are înţeles. Cum este această viaţă înnăbuşită în nesimţire nimic decât ceea ce nu este? Poate că d. Stern înţelege că Macbeth vrea să spună că i se pare c'a murit; un alt înţeles n'aş puteà vedèà în aceste rânduri. Ideea exprimată în text este cu totul alta şi anume: Mintea şi puterea de acţiune (function) copleşită de închipuirile grozave sau înnăbuşită de presupuneri (smothered in surmise) a ajuns într'o astfel de stare încât nu mai crede decât în cele ce nu sânt[1]. O traducere mai bună şi mai clară a acestor versuri în pentametri iambici ar fi:

Gându-mi căruia acuma
Ii năluceşte numai un omor,
Imi zgudue astfel sărmana-mi fire
Incât puterea minţii 'nnăbuşită-i
De presimţiri şi pentru mine-acuma
Nu mai e decât ceea ce nu este.

[1] Vezi orice ediţie comentată a lui Macbeth.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Chiar dacă am presupune că cuvântul „nesimţire“ (la d. Stern) e o greşală de tipar pentru „presimţire“, textul, cum l-a redat d-sa, n'ar aveà înţeles. Carp înţelesese mai bine:

Ideea de-a ucide, deşi numai un vis,
A slăbit însă'n mine omeneasca natură,
Incât puterea mea se trece în gândiri,
Şi nu mai este alta, decât ceea ce nu-i [1].

De multe ori devine confuz voind să fie prea concis — mai concis chiar decât Shakespeare.

Aşa, de exemplu, când traduce (Act. I, sc. III):

Măria Sa s'a bucurat, Macbeth,
De-a ta izbândă, şi când a aflat
Isprava ta în lupta cu rebelul,
Mirarea lui şi lauda se certau
Ce se cuvine lui, ce ţie. Şi apoi
El, cercetând urmarea-acelei zile...

Ultimele rânduri ar fi fost, poate, mai bine traduse:

Mirarea lui şi lauda stau de sfadă
Să-ţi dea ori să nu-ţi dea ce-ţi se cuvine,
Nehotărît *tăcù el*, dar apoi
Aflând ce-a mai urmat în acea zi...

In original e:

His wonders and his praises do contend
Which should be thine or his: *silenced with that*
In viewing o'er the rest of the selfsame day. . .

---

1 E mai puţin vinovat, deşi traducerea e greşită, atunci când redă vorbele portarului (Act. I, Sc. III.): «I thought to have let in some of all professions, that go the primrose way to the everlasting *bonfire*», prin: „gândeam să dau intrare la câţiva din toate breslele cari merg pe drumul brânduşelor către veşnicul *foc al bucuriei*“. Aici, ce e drept, împărtăşeşte greşala cu alţii, cu Carp şi chiar cu de altfel bunul dicţionar englez-român al lui Lolliot, care şi el a luat traducerea cuvântului *bonfire* din dicţionare franceze (Elwall), în care este tradus prin „feu de joie“, şi aceasta interpretând dicţionarul lui Johson, din sec. XVIII, care explică acest cuvânt prin „a fire made for triumph“, bazat pe o etimologie greşită = franc. bon şi engl. fire. Originea cuvântului este: *bone-fire*, „ignis ossium“, cum se găseşte în „Catholicon Anglicanum“, o carte de la sfârşitul sec. XV. Cf. şi expresia picardă: fu d'os (vezi Skeat, *Concise Etym. Dictionary of the English language*). Se poate compară expresia aceasta cu aceea din altă piesă a lui Shakespeare *All's well that ends well*, Act. IV, sc. V.: „the flowery way that leads to the broad gate and the great fire“. Pasagiul de mai sus trebuià tradus prin: „drumul înflorit (drumul brânduşelor) spre veşnicul *foc al morţilor*“.

Se mulţumeşte de multe ori cu primul înţeles găsit în dicţionar, ca atunci când traduce, în luliu Cesar, versul:

I thrice presented him a kingly crown
prin: De trei ori i-am înfăţişat coroana.

Verbul „to present“ nu înseamnă numai „a înfăţişa“, ci şi „a oferì, a îmbiâ“ şi aşa trebuià să traducă. Tot aşa în multe alte locuri.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

O traducere urîtă şi neexactă e când Macbeth spune (Act. I, sc. IV):

El, Prinţ de Cumberland! Un hop va fi
Să mă răstoarne de nu-l voi sări.

In original e:

The Prince of Cumberland! That is a step
On which I must fall down, or else o'erleap.

Se puteà traduce mai exact şi mai frumos, astfel:

El Prinţ de Cumberland! Aici e-o treaptă,
De nu o sar căderea mă aşteaptă.

Mici observaţiuni asupra stilului — ca aceasta din urmă — ar fi foarte multe de făcut. Ţin însă să atrag atenţia că mai toate cele spuse mai sus, sânt aprope numai asupra unei singure scene din Iuliu Cesar şi a două acte din Macbeth, fără a mai menţionà multele greşeli relevate de d. Botez în lungul şi, în mare parte, îndreptăţitul d-sale articol din „Viaţa Romînească". Dacă ar sta cineva să arate amănunţit toate greşelile traducerilor d-lui Stern, ar trebuì să scrie un volum întreg.

Nu vrem totuşi să fim nedrepţi cu o muncă de aproape o jumătate de veac şi vom recunoaşte că sânt în traducerile d-lui Stern şi multe versuri şi pasagii destul de bine redate şi credem că prietenul d-sale, finul literat Gala Galaction, care, cum spune, l-a sfătuit să publice aceste traduceri, i-ar face un mai mare serviciu ajutându-l să le mai îndrepteze, mai ales în ceea ce priveşte limba românească [1].

[1] Pe când dădeam la tipar rândurile de mai sus au apărut două articole de apărare ale d-lui Stern (în Adevărul literar, 1923, 2 şi 9 Dec.). În câteva cazuri are dreptate; pentru două l-am apărat şi noi mai sus, afară de acestea de sigur că este nedreaptă imputarea d-lui Botez pentru traducerea cuvintelor »thy face is valanced« prin »faţa ţi s'a umplut de ciucuri«, în loc de »ţi-ai lăsat barbă mare«; expresia lui Shakespeare e glumeaţă şi cuvântul »valance« înseamnă »draperie, ciucuri«, şi se poate spune în glumă şi în româneşte tot astfel. In expresia următoare însă „comest thou to beard me" d-l Stern s'a grăbit a luà primul înţeles al cuvântului din dicţionar şi pe lângă că traducerea d-sale: »vii să mă tragi de barbă«, n'are nici un înţeles aici, ea nu redă nici jocul de cuvinte din textul englez, cum pretinde. Erà poate mai bine să traducă vorbele lui Hamlet către actorul care-şi lăsase o barbă mare, astfel: „Ce prietene, ţi-ai împodobit faţa cu ciucuri! Ce vrei să mă sperii cu barba ta!" Nu vom imputà prea mult d-lui Stern nici traducerea »să nu neglige muzica" (let him ply his music), deşi cuvântul „neglige" nu prea e corect, şi desigur e mai bine să traducă pe „old" prin bătrân, decât prin tânăr şi nu puteà traduce mai bine pe »farewell«, decât prin »rămâi cu bine«, chiar având în vedere că cuvântul se adresează de regină Ofeliei, care erà moartă, căci e foarte probabil că Shakespeare credeà în viaţa viitoare şi puteà presupune acelaşi lucru despre regină, iar gluma d-lui Botez nu se potriveşte. Însă celelalte vorbe ale reginei care aruncă flori pe mormântul moartei: „sweets to the sweet", nu se puteau în nici un caz traduce, cum a făcut

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Traducerea piesei *„Visul unei nopţi de vară“* de G. Topârceanu (1922), în proză şi în versuri, fără a ţine seamă însă de forma textului original, traducând în proză şi pasagiile care la Shakespeare sânt în versuri albe, ar puteà aveà un rost dacă ar fi o traducere exactă, făcută după textul englez, cu o cunoştinţă aprofundată a limbei. Aşa cum este însă, întemeiându-se numai pe traduceri franceze sau germane, reproducând greşelile acestora, şi neavând nici măcar meritul unei interpretări poetice a acestei piese care, prin caracterul ei feeric, are mai mult decât oricare nevoie de aşa ceva, lucrarea d-lui Topârceanu este inutilă, având în vedere că vine după frumoasa tălmăcire a lui Iosif. Ea nu îndreaptă greşelile pe care acela erà firesc să le facă traducând după alţii şi îi este inferioară ca formă. (Traducerea aceasta a fost criticată de d-l Iorga şi apărată de autorul ei, în Viaţa românească din April 1922, dar apărarea d-sale dovedeşte că n'a putut traduce după textul original). E păcat că d-l Topârceanu, cu talentul său poetic şi în special cu uşurinţa ce o are de a face jocuri de cuvinte, nu s'a gândit să ne dea în româneşte vre-o alta dintre comediile lui Shakespeare, pentru care n'ar fi avut să se ia la întrecere cu Iosif, şi să facă astfel totuşi un lucru util.

---

d-l Stern, prin „dulceţuri celei dulci“, căci nu e vorba aici nici de dulceţuri, nici de dulceţi sau de dulciuri cum crede d-sa că s'ar mai puteà zice. Englezii întrebuinţează cuvântul „sweet“ vorbind despre flori, înţelegând prin aceasta că au „un miros plăcut“, dar în româneşte cuvântul „dulce“ nu ar fi aici la locul lui, cum nu s'ar puteà folosi nici vorbind de Ofelia, căci nu se zice româneşte „o fată dulce“, cum se poate spune în englezeşte, chiar şi în nemţeşte şi în franţuzeşte. Cuvintele reginei s'ar puteà traduce aici prin „flori pentru o floare“, sau poate şi altfel, în nici un caz însă nu aşa cum au fost traduse.

In cazul acesta, ca şi în cele mai multe dintre celelalte, în apărarea d-lui Stern, care lasă fără răspuns multe imputări, nu din lipsă de spaţiu, căci are loc pentru glume, ci fiindcă n'ar aveà ce răspunde în cele mai multe cazuri, d-sa dovedeşte singur încăodată că nu numai că nu ştie bine formele gramaticale româneşti, dar în genere n'are simţul limbei. Aşa d-sa se apără în unele locuri cu greşala tipografului, care a pus „ei înşile“, în loc de „ei înşii“ (sic.), ca şi când s'ar zice româneşte: „eu însul“, şi nu „eu însumi, tu însuţi“ etc. D-sa crede că poate traduce versul: „the wind sits in the shoulder of your sail“ prin „vântul şade în ceafa pânzei tale“, pentrucă Schlegel a tradus „der Wind sitzt in dem Nacken eures Segels“; tot aşa crede că s'ar puteà zice pe româneşte „toceşti a căzniciei muche“ sau în sfârşit, *pour la bonne bouche*, nu simte cât de urît sună pe româneşte „Crunte întâmplări din nou clocite“, sau „a da mâna cu orice nou clocit tovarăş“, şi se apără arătând că în textul englez se vorbeşte despre „each new-hatched comrade“, când cuvântul „new-hatched“ s'ar puteà traduce şi prin „abia ieşit din ou, abia născut“. În acelaşi fel sânt cele mai multe din răspunsurile d-lui Stern.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul“
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Traducerea piesei *Romeo şi Julieta* de Mihail Dragomirescu (Buc. 1922) este de sigur superioară celorlalte traduceri anterioare ale acestei piese. Ea este făcută în forma originală, în proză şi în versuri, în genere frumoase, deşi unele ar trebuì să mai fie îndreptate: pentametri iambici devin uneori hexametri şi ritmul e câteodată greşit[1].

Traducerea e făcută, după cum spune autorul ei, din englezeşte, fireşte, consultând şi alte traduceri bune, ca spre exemplu aceea a lui Schlegel şi se pare, şi una franceză; e păcat chiar că n'a consultat mai multe, de pildă ediţia îndreptată a lui Gundolf, sau şi mai multe dintre cele franceze, căci nu-i nici un rău a căutà să vezi cum au înţeles cât mai mulţi. Ar fi evitat astfel mai multe greşeli, dintre care unele i-au fost arătate de d. Iorga[2]. Afară de acelea mai sânt şi alte interpretări greşite; aşa de exemplu:

In Actul II, sc. III la sfârşit, călugărul spune lui Romeo despre Rosalina, prima lui iubită:

O, she knew well,
Thy love did read by rote, and could not spell.

Adică: O ştia ea bine:
Iubirea-ţi vorbeà doar pe de rost şi nu ştià citì (pag 59).

D. Dragomirescu traduce:

Ea erà prea fină,
N'aveà iubirea'n piept, ci'n căpăţână.

---

[1] Versurile acestea sânt însă mult mai bune decât acelea ale d-lui Stern, pe care le laudă dl Lăzăreanu, criticând mai mult decât trebue pe ale d-lui Dragomirescu, în Adevărul literar (1923). Criticul acesta n'a văzut probabil niciodată textul original al lui Shakespeare şi de aceea nu ştie că şi acolo se găsesc câteodată tetrametri în loc de pentametri şi că ritmul nu este nici la el întotdeauna de o regularitate perfectă, şi prin urmare şi traducătorul are puţină libertate în această privinţă, fireşte dacă nu abuzează de ea. In orice caz e de preferat, dacă nu se poate altfel, o mică greşală de ritm, unei falsificări a textului, interpretând greşit.

Unele din versurile date ca greşite de dl Lăzăreanu nu sânt astfel, ci foarte bune:

Ucis-ai pe Tybalt? Vrei şi tu moartea?
Dă-mi şi tu jurământul, ce ţi-am dat,

Accentuarea silabei de la începutul pentametrului, în loc de cea de-a doua, se găseşte de multe ori şi la Shakespeare, de ex. chiar în această piesă: Happily met, my lady, and my wife! Deci nici d-lui Dragomirescu nu i se poate considerà ca greşală traducerea: Bună'ntâlnire, doamnă şi soţie! şi nici altele ca:

Cine a'âţat-a iarăşi vechea vrajbă?
Zidul grădinii-i 'nalt şi greu să-l sări etc.

Sânt însă şi versuri rele şi unele s'ar puteà îndreptà uşor, ca de ex. în loc de «La fel e şi Montechio-ameninţat», ar fi mai bine dacă s'ar interverti ordinea celor două cuvinte din urmă: „La fel ameninţat e şi Montechio", şi tot astfel în multe alte cazuri.

[2] In revista «Ramuri», XVI, No. 15.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Cum se vede înţelesul e cu totul altul. D-sa însă a vrut să traducă în versuri, care de altfel nici ca formă nu sânt reuşite. S'ar fi putut traduce liber şi în versuri de ex. aşa:

Ţi-a înţeles ea firea,
O vorbă goală doar ţi-erà iubirea.

In aceeaşi scenă, mai sus, călugărul vorbind despre însuşirile ierburilor, care sânt copiii naturii, zice:

O, mickle ist the powerful grace that lies
In plants, herbs, stones, and their true qualities.

D. Dragomirescu traduce:

Când ştii să-i mânui au puteri adânci,
Căci iarba înăuntru-i are stânci (pag. 56).

De unde au ieşit ierburile cu stânci în ele? In ori ce caz nu din imaginaţia lui Shakespeare. Se putea traduce tot liber, dar mai exact, păstrând chiar şi rima:

In toţi aceştia sânt puteri adânci,
Sânt însuşiri ascunse'n ierburi, stânci...

In Act. III, sc. I Romeo, după ce a omorît pe Tybalt şi e sfătuit să plece, căci va fi condamnat la moarte, exclamă:

O! I am fortune's fool!

D Dragomirescu traduce:

Vai! Sânt smintitul fericirii! (pag. 84).

Această traducere, dacă are un înţeles, e tocmai contrar celui pe care trebuià să-l aibă şi anume: *Eu sânt bufonul soartei.* Nu e vorba aci de nici un smintit, şi mai puţin încă de fericire. Romeo vrea să spună că e nenorocit şi se compară cu acel personagiu ce se întâlneà deseori în dramele vechi şi care, deşi aveà atributele nebunului sau bufonului, nu trebue confundat cu clownul, bun doar de glume; el erà acel nenorocit, care orice ar fi făcut, tot rău trebuià să-i iasă, erà o *jucărie a soartei*; Shakespeare face de multe ori aluzie la el: Lear în nenorocirea sa spune tot astfel: I am even the natural fool of fortune; în Hamlet se vorbeşte iarăşi de: fools of nature; în Iuliu Cesar e numit: fortune's knave etc. Cum de a tradus d. Dragomirescu în felul arătat? D-sa a găsit în traducerea lui Schlegel: Weh mir, ich Narr des Glücks. Traducerea aceasta nu e greşită, dar d. Dragomirescu a înţeles rău; în nemţeşte „Glück" nu înseamnă numai fericire, ci şi soartă (bună sau rea): „sowohl günstiges, als ungünstiges Geschick".

Ceva mai jos în aceeaşi scenă, când contesa cere condamnarea la moarte a lui Romeo, pentrucă a omorît pe Tybalt, Principele se întreabă:

Who now the price of his dear blood doth owe?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Iar d. D. traduce:

Cum a ucis i s'a plătit la fel (pag. 87).

Versul se puteà traduce:

Cine-o plăti acuma scumpu-i sânge?

Acesta e înţelesul întrebării.

In scena următoare, Julieta care plânge moartea vărului ei Tybalt, e mai îndurerată încă de faptul că Romeo e surghiunit pentru fapta sa, şi exclamă:

Some word there was, worser than Tybalt's death!
That murder'd me: I would forget it fain;
But O! it presses to my memory,
Like damned guilty deeds to sinners' minds.
„Tybalt is dead, and Romeo — banished".

Dl D. traduce:

Mai greu decât omorul lui Tybalt
E junghiu acelei vorbe ce m'a 'mpuns.
O de-aş puteà să uit! Dar peste mintea-mi
Voiu căutà s'apăs aşa de greu,
Ca un păcat pe-un suflet criminal.

Lăsând la o parte figura riscată cu „junghiul vorbei", care e a traducătorului şi nu a autorului, ne oprim la versurile din urmă. Shakespeare nu spune că Julieta va căutà să apese asupra minţii ei, ceea ce n'are înţeles, ci: cuvântul acesta (surghiunit) apasă asupra minţii mele ca păcatele blestemate pe minţile păcătoşilor. In scena următoare (a III-a) golden axe — secure de aur, e tradus prin secure aeriană. Să fie greşală de tipar? In loc de ce? In aceeaşi scenă, călugărul spune lui Romeo: Thou fond mad man. Cuvintele fond şi mad sânt sinonime şi înseamnă: nebun; d. Dragomirescu traduce însă prin: neghiob. De ce? Pentrucă Schlegel tradusese: Du kindisch-blöder Mann. Erà poate mai bine să se ţie de Shakespeare. Schlegel a schimbat cuvântul, pentrucă în nemţeşte traducerea verbală „verrückter Mensch" ar fi fost prea tare, în româneşte însă cuvântul „nebun" n'ar fi sunat rău aici.

Tot în aceeaşi scenă Călugărul, auzind că cineva bate la uşă, spune lui Romeo: Run to my study. D. Dragomirescu traduce: Mergi în birou!... Birou la un călugăr! Sună în orice caz ciudat.

Sânt şi greşeli mai mici ca: „ce s'o puteà firește că va fi" în loc de: „ce trebue va fi" şi traduceri, care deşi nu se pot zice cu totul greşite, sânt neprecise.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Sânt şi pasagii confuze, ca acesta:

Romeo: Precum de carte fugi, aşa mergi spre iubit
Şi-ai vrea să-l laşi precum ai vrea... citit (pag. 54).

Ce să însemneze aceasta? Shakespeare spune:

Love goes toward love, as schoolboys from their books;
But love from love, toward school with heavy looks.

Adică: Iubitul aleargă spre iubită, cum fug şcolarii de carte,
El se desparte însă de ea, cum merg aceia spre şcoală, cu ochii grei.

D-sa a vrut însă o traducere în versuri rimate ca în textul englez. In cazul acesta păcatul ar fi fost mai mic dacă ar fi fost mai puţin concis, în loc să fie confuz.

Ar fi fost poate mai bine cam aşa:

Iubitul spre iubita lui aleargă
Cum fuge leneşul şcolar de carte,
Cum el spre şcoală nu dă zor să meargă
Tot astfel greu iubitul se desparte.

In Act. II, sc. IV, când vine doica bătrână să-l cheme pe Romeo la Julieta, prietenii lui, ştiindu-l îndrăgostit, glumesc pe socoteala lui şi a bătrânei, zicând că ea vrea să-l încurce, dându-i o întâlnire cu vre-o fată. Sânt aici jocuri de cuvinte care nu se pot traduce, dar s'ar puteà în parte redà prin altele corespunzătoare. Unul dintre prieteni, glumeţul Mercutio, strigă, văzând pe bătrână: E o codoaşcă! sau în englezeşte: bawd, cuvânt care seamănă cu un strigăt de vânătoare, ceea ce-l face pe veselul prieten să exclame alt strigăt de acelaşi fel: so ho. Romeo îl întreabă: Ce-ai găsit? El, prin asociaţie de idei, gândindu-se la vânat, răspunde: Nu un iepure; doar poate vreunul într'un paté de post („lenten pie" un fel de plăcintă proastă), ceva învechit şi mucezit înainte de a fi mâncat. (Prin aceasta face aluzie la vârsta doicii). Apoi începe să cânte câteva versuri caraghioase care în englezeşte, apoi în traducerea d-lui D. sună astfel:

An old hare hoar, — Iepure bătrân cu barbă,
And an old hare hoar, — Iepure bătrân cu barbă
Is a very good meat in Lent: — Este 'n post mâncare bună;
But a hare that is hoar — Dar un iepure cu barbă
Is too much for a score, — Birue o sută de-oameni
When it hoars ere it be spent. — De-i cu barba mucedă.

Ce să însemneze aceasta? De sigur cântecul e greu de tradus, mai ales în versuri, şi la aceasta din urmă a renunţat şi dl D.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Schlegel a renunţat de a-l traduce chiar în proză; nu se află cel puţin în ediţia pe care o am eu, şi faptul aceasta ar fi o dovadă că d-l D. a folosit şi textul original, nu numai traducerea lui Schlegel, cum a fost acuzat; totuşi traducerea d-sale n'are nici un înţeles. Aceasta provine din faptul că d-sa a înţeles greşit unele cuvinte: „hoar", nu înseamnă „cu barbă", ci e vorba de un iepure a cărui carne a mucezit, a putrezit pentru că a fost ţinut prea mult. De sigur că dl D. a găsit în vreo traducere franceză cuvântul *barbe*, care însă nu înseamnă aici „barbă", ci „mucegaiu"; iar *score* din penultimul vers nu e de luat în înţelesul obişnuit de numeral (douăzeci, fie chiar şi o sută, pentru a avea un cuvânt mai scurt), căci acest cuvânt, care însemnă la început răboj, a ajuns să mai însemneze şi *datorie*, apoi *cinste* făcută la plata datoriei şi în sfârşit *petrecere, mâncare*. Tot pasagiul s'ar putea deci reda, poate, astfel:

Mercutio: E-o codoaşcă, ho, ho!
Romeo: Dar ce-ai găsit?
Mercutio: Nu vr'un vânat, doar poate vr'un iepure copt într'o plăcintă proastă de post, ceva învechit şi putrezit înainte de a-l mâncă.

Cântă: Vânatul dacă-i învechit,
Vânatul dacă-i frăgezit,
E-o bună bucăţică'n post,
Dar dacă putrezit a fost,
Mai înainte de-al mâncă,
Atunci e o mâncare rea.

Sau poate aşa: Vânatul dacă-i învechit,
Vânatul dacă-i frăgezit
In post e bună bucăţică;
Dar dacă-i prea vechiu
şi se strică,
Ori câtă poftă ai aveă,
E totuşi o mâncare rea.

Traducerea întâia este aproape literală, cea de-a doua e mai liberă, dar cred că ar fi mai bună în româneşte.

In ce priveşte jocurile acestea de cuvinte trebue recunoscut că d-l D. şi-a dat uneori osteneala de a găsi ceva corespunzător în româneşte, ca în acela de la începutul piesei, care, deşi ar fi putut să fie redat şi altfel — şi poate mai bine — soluţia d-sale ni se pare însă acceptabilă.

Mai e o observaţie de făcut asupra limbei întrebuinţate de traducător. Sânt unele greşeli ca: o cred, o pot s'o spun (pag. 104), care s'ar putea îndreptă uşor înlocuind pe *o* de la mijloc cu un şi; acestea însă sânt rare.

In loc de „rudă" şi „înrudit", traducătorul întrebuinţează termenii rubedenie şi înrubedit. Cuvântul din urmă, dacă există în româneşte, e foarte rar; eu cred mai curând că e o creaţie inutilă a d-sale. Cel dintâiu nu se potriveşte nici el aici; înseamnă, cum se ştie, o rudă de departe, o rudă care nu prea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

e rudă, pentru care n'ai un interes deosebit şi nu acesta e înţelesul textului (la pag. 85 de pildă e vorba de Tybalt, nepotul contesei, pentru omorîrea căruia aceasta cere condamnarea la moarte a lui Romeo).

D. Dragomirescu întrebuinţează câteodată expresii urîte. De sigur că doica Julietei vorbeşte vulgar, dar expresiile nu trebue să fie mai vulgare decât la Shakespeare, caci astfel exagerăm intenţia acestuia, mai ales acolo unde vorbirea e în versuri, în care nu întrebuinţează cuvinte urîte. Aşa când doica zice: „I am aweary — my bones ache", adică „sânt obosită ... mă dor oasele"; dl D. traduce „m'am dăhulat". Când tot aceasta spune Julietei că e acolo un bărbat care s'o facă femeie (to make you a wife), d. D. zice „să te facă damă". Tot aşa în loc de „ucise" sau „omorî" (killed) d-sa zice „căsăpi" care nu se potriveşte cu respectul pe care aceasta trebuiă să-l aibă faţă de vărul stăpânei ei, despre care e vorba, etc. Nu mai insistăm asupra unor expresiuni ca „sositul" (în loc de sosirea), „mult dulcele" etc., care greşeli s'ar puteà îndreptà, revâzând textul cu îngrijire.

Traducerea aceasta are însă şi calităţi, în special pe aceea de a fi foarte concisă (câteodată, cum am văzut, chiar prea concisă), nu are cuvinte de umplutură şi redă aproape regulat, într'un vers românesc cuprinsul unui vers englez, ceea ce e foarte greu, dacă ţinem seamă, cum am mai arătat aiurea, de lungimea cuvintelor româneşti faţă de scurtimea celor engleze.

Afară de aceasta, traducerea are pasagii frumos, chiar foarte frumos traduse, ca vestita descriere a reginei Mab [1] (câte un cuvânt, ca de ex. capotă în loc de coviltir, ar trebui totuşi schimbat) sau scena din zorii zilei, în odaia Julietei (Act. III, sc. V) şi altele. Iată un pasagiu din aceasta din urmă (pag 105):

| *Julieta.* | *Romeo.* |
|---|---|
| Ce vrei să pleci? Mai este pân' la [ziuă! | N'a fost privighetoarea ah! a fost |
| Ceea ce simte-auzu-ţi turburat | A zilei vestitoare ciocârlia. |
| Privighetoarea e, nu ciocârlia. | Vezi dunga cea pismaşă'n răsărit |
| Ea cântă, noaptea-acolo pe un rodiu; | Cum norii dimineţii'n cer tiveşte! |
| Mă crede, dragă, e privighetoarea. | Au ars acum făcliile de noapte, |
| | Şi, pe'nălţimi, voioasă urcă ziua. |
| | Plecarea-i viaţă, moarte e zăbava. |

[1] Pasagiul acesta precum si scena de iubire în grădină (Act. II) au

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

In biblioteca Teatrului Naţionat se mai află câteva traduceri din Shakespeare în manuscript, şi anume afară de traducerea lui Hamlet, de actorul Gr. Manolescu, pomenită mai sus, mai este *Macbeth* tradus de Bengescu-Dabija, probabil tot din franţuzeşte, *Othello*, tradus de Sfinx, care a făcut foarte bine să-şi ascundă numele supt un pseudonim, şi *Nevestele vesele de la Windsor*, traducere făcută de D-ra Mihăescu (azi D-na Burnea), şi care judecând după reprezentaţie pare a fi bună [1].

Afară de piese s'au mai tradus în timpul din urmă şi unele dintre *Sonetele lui Shakespeare* şi anume unul (Dacă muzica e soră cu plăpânda poezie...) foarte frumos redat de St. Braborescu în „Floarea Darurilor", vol. II, altul în volumul de traduceri de C. N. Eremie (Iaşi, 1918), altele mai multe publicate într'un volum, în 1923, de Henry Marcus. Unele din acestea, în versuri albe, sânt reuşite, dar altele sânt confuze şi versurile prea nere-

[1] De la Teatrul Naţional am primit următoarele date asupra reprezentării pieselor lui Shakespeare la noi:

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| *Hamlet* | s'a jucat de | 145 | ori, prima dată în | 1848, | rolurile princip. interpretate de: | Rossi, Gr. Manolescu, Nottara, Mounet-Sully, Demetriad şi Aristizza Romanescu. |
| *Macbeth* | „ | 14 | „ | 1885, | „ | „ Rossi, Nottara şi Agata Bârsescu. |
| *Romeo şi Iulieta* | „ | 38 | „ | 1886, | „ | „ Rossi, Manolescu şi Aristizza Romanescu. |
| *Othello* | „ | 16 | „ | 1887, | „ | „ Rossi, Salvini, Nottara şi Ar. Romanescu |
| *Lear* | „ | 18 | „ | 1888, | „ | „ Rossi, Nottara şi Maria Giurgea. |
| *Shylock* | „ | 5 | „ | 1891, | „ | „ Rossi, Nottara, Liciu. |
| *Iuliu Cesar* | „ | 2 | „ | 1891, | „ | „ Nottara. |
| *Visul nopţii de Sânziene* | „ | 6 | „ | 1893, | „ | „ Nottara, Leonescu, Catopol. |
| *Femeea îndărătnică* | „ | 9 | „ | 1897, | „ | „ Leonescu şi Marioara Voiculescu. |
| *Antoniu şi Cleopatra* | „ | ? | „ | 1899, | „ | „ Nottara şi Constanţa Gănescu. |
| *Nevestele de la Windsor* | „ | 16 | „ | 1905, | „ | „ V. Leonescu şi Maria Ciucurescu. |

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Datele de mai sus nu sânt însă complete. Ele privesc numai reprezentaţiile din Bucureşti, nu şi cele din provincie, care au fost poate chiar mai numeroase. Afară de aceasta unele din aceste piese au fost jucate încă şi mai înainte la noi, după cum se vede din cele arătate la începutul acestui studiu asupra lui Shakespeare în România, şi primul actor român care a jucat în unele dintre aceste piese a fost Matei Millo (vezi

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

gulate, pe lângă că traducerea e prea liberă, pentru forma în care sânt prezentate.

Iată de pildă unul din aceste sonete în traducerea d-lui Marcus:

Sătul de viaţă — chem moartea să vină,
Căci, biet nevoiaş, am văzut doar destul:
Văzut-am netrebnici gătiţi ca păuni
Şi dalbe fecioare batjocorite;
Credinţa jurată cu gândul ascuns
Şi-umilu-adevăr ocolit — ca naiv;
Simţire şi suflet dispreţuite
Şi cinstea de aur în lume hulită,
Arta de braţul de fier izgonită,:
Vlaga în sarbede lupte sleită;
Cei buni în căluşe, cei răi în belşug;
Prostia, stăpână pe cei iscusiţi...
Sătul sânt de toate, şi aş vrea să mă duc,
Dar plâng că las singur amorul cu ei[1].

In ultimul vers din cele trei traduceri posibile ale cuvântului „love": iubirea, iubitul, iubita, cea mai nepotrivită e aceea aleasă de d. Marcus, care introduce în această poezie de un lirism atât de zguduitor cuvântul abstract amorul, care pe lângă aceasta e şi confuz.

Din alţi poeţi decât cei amintiţi mai sus nu s'a tradus nimic până aproape de sfârşitul secolului trecut[2].

Singurul scriitor român care pomeneşte măcar numele altor

[1] Dau aici şi o traducere aproape literală a acestui sonet:

Sătul de toate acestea, doresc liniştea morţii,
Decât pe cel ce-i vrednic să-l văd un cerşetor,
Nimicnicia toată'n podoabă îmbrăcată,
Şi tot ce-i mai curată credinţă laş călcată,
Onoruri aurite la cei ce nu sânt vrednici,
Şi cinstea de fecioară aşa crud pângărită,
Desăvârşirea pură atât de rău sluţită,
Şi vlaga şi puterea slăbite de nevolnici,
Şi-a artei gură'nchisă de aspra stăpânire,
Nebunul judecându-l pe cel ce e cuminte,
Curatul adevăr numit în râs prostie,
Şi Binele'n robie la rău a-tot-puternic,
Sătul de toate-acestea să mor mai bine vreu,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

scriitori englezi este B o l i a c, într'o *Epistolă* către Maior Voinescu II, scrisă probabil pe la 1840[1].

Vorbind de suferinţele poeţilor el zice:

Cea mizerie sublimă înaintea mea treceà
Şi aievea a ei scene una, una îmi veneà:
. . . . . .
Milton iar, fără vedere, îl priveam când au vândut
Pentru zece livre-sterling ast colos: Raiul pierdut;
Ş'un librar cruntat în gânduri, îl vedeam când numărà
Foile nemuritoare spre a nu se înşelà . . .
Dreïdin[2] gârbov, alb de vârstă, în neajungere murind,
Îl vedeam în desperare-i, cerul, stelele privind.
Rătăcind pe-astrologie să se poată mângâià
De a lumii nedreptate, ce-aşa rău îl preţuià.
De-aci iară, în Irlanda, întâlneam pe-acel Spenser[3]
Singur, fără locuinţă, spărgând ceaţa-acelui cer,
Rozalinda'n veci pe buze-i, capul lui de fee plin, —
Vai! şi nici un pic de pâne! . . .
. . . Poetul lui Hudibras,
Butler[4], mort în sărăcie.
Sceaterton[5] când bea otrava, îl vedeam cum îşi rupeà,
Ardeà scrierile sale, şi'n cârcee reci crăşneà
Corpul său ca să se vânză, spre a se puteà plăti
Trei ginee, plata casii unde Bel abia-l primì.
Pare că mi-era de faţă:
«He was violent and impetuous to a strange degree».[6]
In minutul când Belfor,
Ca favor, îi zise slugă, al lui cel întâiu fecior.
. . . . . .

[1] Se află în «Colecţiune de Poesii vechi şi nouă» între acèle compuse de la 1835 – 1840, cu menţiunea «scrisă fiind surghiunit în Kamciatca României»; ştim că a fost închis pe timp de şapte luni în 1840, pentru un complot politic. (G. B. Duică, *op. cit.*, p. 295).

[2] Dryden (citeşte Draidn) poet englez de la sfârşitul sec. XVIII, dramaturg şi critic în felul lui Boileau. Asupra lui a publicat în timpul din urmă un interesant studiu dl Dragoş Protopopescu, în «Viaţa românească» din 1923.

[3] Spenser, unul din cei mai mari poeţi englezi, contimporan cu Shakespeare, autorul epopeei «Regina Zânelor».

[4] Poet satiric din jumătatea a doua a sec. XVII, care în poemul lui «Hudibras», un fel de Don Quixote în versuri comice, îşi bate joc de Puritani.

[5] Chatterton, cel mai precoce poet englez, mort în vârsta de 18 ani, vestit mai ales prin balade în stil arhaic, de care spuneà că le-a găsit într'un vechi manuscript din sec. XV, pentru a atrage mai mult atenţia asupra lor, întocmai că contimporanul său Macpherson cu Ossian.

[6] «Era violent si foarte iute». Boliac mai citează şi în alte locuri versuri în englezeşte, totuşi nu pare să fi ştiut prea mult; poate că din cei

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

El mai vorbeşte aici şi de alţi scriitori mai puţin însemnaţi. Din nici unul din poeţii pomeniţi de Boliac, afară de Milton, nu s'a tradus nimic în româneşte şi unii dintre ei nici nu aveau o valoare deosebită şi opera lor nici nu merită să fie tradusă. Nu s'a tradus nici din alţi poeţi mai de seamă, de sigur pentrucă se tradusese şi în franţuzeşte foarte puţin. Abia în „Literatorul" de pe la 1880—81 încep să apară în proză câte unele din poeziile lui *Burns*, *Walter Scott* şi alţii mai puţin însemnaţi, toate traduceri făcute din franţuzeşte de *Bonifaciu Florescu*.

În „Contimporanul" de la Iaşi (1883) s'a publicat vestita poezie socială a lui *T. Hood* „Cântecul Cămeşii", tradusă în versuri de C. Mille, redând numai ideea, nu şi forma, care de astfel este foarte greu de imitat.

Ceva mai multe traduceri din *Burns*, *Shelley* şi alţi poeţi englezi şi americani, ca *Longfellow*, până atunci aproape necunoscuţi la noi, în versuri de astă dată, unele bunişoare, făcute însă mai ales din nemţeşte, se găsesc în volumul de Traduceri de Gr. Lazu (Iaşi, 1896).

Un număr mai mare de traduceri în proză şi în versuri din diferiţi poeţi englezi, frumoase şi bine făcute după textul englez a dat mai ales N. Iorga, în revista „Floarea Darurilor", în anii 1906 şi 1907. Cea mai mare parte din acestea au fost republicate în volumul „Din Opera poetică a lui N. Iorga", alături cu poeziile sale originale şi cu traduceri din alte limbi, formând altfel o frumoasă antologie. Sânt foarte reuşite unele traduceri din poeţi mai vechi ca *Wordsworth* sau unii mai noi ca *Kipling*, care apar acum pentru întâiaşi dată în româneşte, şi din poeţi americani ca *Longfellow* şi alţii.

Din acesta din urmă se mai publicase în româneşte mai ales o poezie: *Excelsior*, care a avut parte de patru traduceri dar cea mai reuşită este aceea a lui St. O. Iosif, în „Tălmăciri" Buc. (fără an). In acelaşi volum se mai găsesc: o poezie de *Burns „In ciudă"* şi două deosebit de frumoase din Shelley: *Oda către ciocârlie* şi *Imnul către Noapte*, acesta din urmă tradus împreună cu D. Anghel. Iosif a tradus de sigur din nemţeşte, însă traducerile în această limbă fiind de obiceiu fidele şi Iosif fiind nu numai un mare poet original, dar şi cel mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

cele mai minunate lucrări ce avem în acest fel în românește [1].

[1] Dau aici ca exemplu de traducere de Iosif poezia următoare, nu numai pentru frumusețea ei, dar și pentru bogăția de sinonime și pentru faptul ca Iosif însuși a uitat să o republice în volumul lui de «Tălmăciri» și a rămas înmormântată într'o revistă de provincie «Cumpăna» de la Bârlad, din 1910. Autorul ei este un poet din așa numita școală a «Lakiștilor», romantici de la începutul secolului XIX, mari admiratori ai naturii (Wordsworth e cel mai de seamă dintre ei). Școala lor a fost numită astfel, în glumă, pentrucă trăiau toți în frumoasa regiune a lacurilor din nord-vestul Angliei.

*Southey.* *Cataracta Lodorei,*

. . . . . .

Din obârșia plină de izvoară
Care țâșnesc într'un adânc basin
Al muntelui stâncos, apele vin
Și se preling încet și se strecoară,
Alunecă'n zigzaguri, dau ocol
Prin feregă și mușchiu făcându-și cale,
Se duc aproape nesimțit la vale,
Apoi adorm ici colo'n câte-un ghiol;
De-acolo apa ce păreà că-i moartă
Deodată-și sparge singură o poartă
Și-acum curgând prin stuf o întrevezi,
Printre mesteceni, pajiști și livezi,
Prin rariști trece vesel strălucind
Sau umbrele pădurii o cuprind,
Sărind ca o războinică vitează
Zăgazele ce drumul i-l brăzdează
Pân'la 'nălțimea malului râpos.
Cum curge apa la Lodora'n jos?
Aicea, iat-o viu fierbând în clocot,
Dincoace iat-o iarași atițită,
Ici fumegând, vuind, fugind cu ropot,
Înfuriată și nepotolită
Urmându-și calea'n goană ne'ntreruptă,
Săltând în sus și'n jos, chemând la luptă
Și-amenințând să surpe, să prăvale
Stânci, peșteri — tot ce i se pune'n cale.

Sărind șăgalnică
Crescând năvalnică
Slăbind, târâindu-se
Țâșnind, lărâindu-se
Fugind, azvârlindu-se
Aiurând zvârcolindu-se,
Ocolind plecându-se,
Săltând re'ntorcându-se,
De peste tot și-adună
În goana-i ce detună
Șuvițele ei săltărețe,
Din care sar alte răzlețe,
Pe care-apoi iarăși le'ndrugă
Pân'la o nouă fugă.
Scurmând și opintindu-se,
Luptând și despletindu-se,

Că stai uimit și pleoapele
Le'nchizi fara să vrei.
Rămâi așa nedumerit
Și asurzit și aiurit
De larma ce o fac apele
În cursul lor nemaioprit.

Săgeată pornind,
Șopotind, forfotind,
Clocotind și cotind,
Smorcăind, horâind,
Ici picând strop cu strop,
Ici jucând în potop,
Năruind, stăruind,
Tremurând, murmurând,
Țârâind, pârâind,
Ropotind, bobotind,
Duduind, zguduind,
Vâjâind, gâfaind,
Aromind și momind
Și murind, tresărind și sărind
Și fierbând și turbând.

Galopând și săpând și rupând și surpând,
Strălucind, clipocind, nălucind, rătăcind,
Lunecând, zdrumicând, și jucând și [trecând,
Unduind, șerpuind și suind și vuind.
Spumegând, fumegând, răpăgând și [strigand,
Dănțuind, chefuind, duduind și hiind
Bolborosind, regăsind, poposind și [sosind,
Șopăind, ropăind, țopăind, hopăind,
Frământând și cântând, desfatând și [saltând.

Mereu, mereu coboară, domoală ori [zglobie
Bătrâna cataractă, vulcan de apă vie,
Impreunând tot soiul de zgomote ciudate
Cu-a valurilor sale schimbări neîncetate
Și-și trâmbiță sonora
Și vesela solie . . .

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

In „Biblioteca pentru toţi“ s'au publicat două traduceri frumoase din doi dintre cei mai mari poeţi englezi ai sec. XIX.

Prima este aceea a duiosului poem *Enoch Arden* de **Tennyson,** tradus în versuri de poetul Haralamb Lecca, din franţuzeşte de sigur, dar mai bine ca traducerile făcute de el după Shakespeare. Din acest poet au mai tradus şi alţii bucăţi mai scurte, aşa d-l Iorga, în volumul pomenit mai sus, sau ici-colo în câte o revistă, ca de ex. în "Luceafărul“ din 1919 un pasagiu din *Moartea lui Arthur*, tradus în forma originală de D. Vlasan[1] sau în „Ramuri“ din 1923 poema *Ulise* tradusă frumos de A. Iacobescu.

A doua traducere publicată în „Biblioteca pentru toţi“ este aceea a dramei lirice *Mildred* de **Robert Browning**, în versuri albe, ca în original, de Margarita Miller.Verghy. Şi aceasta este mult mai bună decât traducerea făcută de aceeaşi autoare din Shakespeare; păcat însă că n'a ales din acest mare poet o operă mai caracteristică. Tot d-sa a tradus bine, din englezeşte, şi foarte frumos, în versuri albe, *Sonetele Portugheze* ale soţiei poetului de mai sus, **Elisabeta Barret-Browning,** un roman în sonete, în care se descrie dragostea curată a acestor doi poeţi, unul din cele mai frumoase volume de poezii lirice, neîntrecute prin delicateţa lor în toată literatura engleză. Traducătoarea ar face bine să republice acest volum, acum epuisat (însă cu mai puţine greşeli de tipar). O bucată mai scurtă de aceeaşi poetă „Nenorocirea vieţii omeneşti“ este tradusă de N. Iorga; am tradus şi eu în versuri duioasa poezie *Plânsul copiilor*, care va fi publicată împreună cu alte traduceri din diferiţi poeţi englezi, unii încă necunoscuţi la noi, într'o Antologie a literaturii engleze, ce va apare în curând şi în care se vor republică şi cele mai bune dintre traducerile făcute de alţii.

In ultimul timp s'a tradus foarte mult din **Oscar Wilde,** dar mai ales din operele lui în proză, din operele poetice s'au tradus frumos numai *Poemele în proză*, de Al. Stamatiad, din franţuzeşte însă şi vreo două-trei poezii scurte. S'a tradus şi *Balada de la Reading Gaol*, însă foarte rău.

Din poeţii cei mai noi s'a tradus foarte puţin. D-l O.

[1] Am tradus-o şi eu şi am publicat-o în revista „Gândirea“, de asemenea şi alte bucăţi de acelaşi poet, publicate în »Conştiinţa românească«

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Densusianu într'un scurt, dar frumos studiu asupra lui **A. C. Swinburne** (în Vieaţa nouă, din 1909) dă în proză câteva pasagii caracteristice din lirica exuberantă de viaţă a acestui poet. Din lirismul mistic al unor scriitori de azi, ca **A. Simons** şi **W. Yeats** ne dă câte o bucată frumos tradusă d-l Dragoş Protopopescu (în Vieaţa nouă, 1913), dar ne mai aşteptăm la altele din partea d-sale. Traduceri exacte, în proză, de bucăţi întregi şi de pasagii, pentru exemplificare, din scriitori mai vechi şi mai noi, dă M. Beza, în interesantul său studiu „Romantismul englez" şi în volumul „Din Anglia", din anii din urmă. Multe pasagii din scriitori englezi se găsesc de asemenea şi în „Istoria literaturilor romanice" de N. Iorga, care vorbeşte în această carte şi despre cei mai de seamă scriitori englezi, pentru influenţa pe care au exercitat-o asupra lor acèle literaturi şi pentru fondul celtic comun unora şi altora.

In general putem spune că mai ales în ultimii ani ai secolului trecut şi la începutul secolului nostru literatura engleză, care erà cunoscută în România în cea mai mare parte prin traduceri franceze şi germane, ajunge să se răspândească în cercuri mai largi, la început mai mult prin traduceri indirecte din acèle două limbi, mai cunoscute la noi, dar din ce în ce mai mult şi prin traduceri directe, şi deci mai exacte, din limba engleză. In acelaşi timp ajung să fie cunoscuţi mulţi dintre scriitorii mai noi, cari până atunci abia erau ştiuţi din nume, sau de multe ori nici măcar atât. Paralel cu grija pentru o mai mare exactitate în interpretare, la care se ajunge cu greu, din pricină că această limbă e încă puţin cunoscută la noi, se observă în acelaşi timp din ce în ce mai mult o preocupare estetică de a redà într'o formă frumoasă, cât mai apropiată şi mai conformă cu textul original, opera poetică a scriitorilor englezi, care tradusă numai exact în proză pierde mai mult decât atunci când este tălmăcită în versuri de un scriitor de talent, care are în acelaşi timp grija de a intrà cât mai mult în spiritul scriitorului pe care vrea să-l interpreteze şi imitându-i în acelaşi timp pe cât se poate şi forma în care acesta a socotit potrivit să-şi îmbrace şi să-şi împodobească gândurile şi simţimin'ele sale.

Din ce în ce se răspândeşte mai mult convingerea că traducerile nu trebue să fie simple afaceri comerciale, că ele sânt

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

nale şi pentru care e nevoie de ştiinţă, talent şi muncă, din nenorocire adesea cu atât mai puţin răsplătită cu cât este mai conştiincioasă.

Pentru a puteà aveà traduceri bune trebuiau să se împlinească mai multe condiţiuni.

Prima erà aceea de a aveà o limbă destul de bogată în care să se poată redà nuanţele de gândire şi simţimânt ale unor scriitori, care aveau înaintea lor o civilizaţie mult mai desvoltată decât aceea în care se află poporul român în vremea când au început aceste traduceri. Limba românească de acum un veac erà de sigur în unele privinţe o limbă foarte bogată, mai cu seamă în cuvinte concrete, dar erà lipsită mai ales de cuvinte pentru noţiuni abstracte. Pentru ştiinţă limba erà cu totul insuficientă, pentru poezie însă ea aveà un vocabular bogat, care nu aveà nevoie de prea multe adaose, pentru a puteà redà chiar simţiminte mai complicate. Se exprimase doară în ea toată bogăţia de gândiri şi simţiminte cuprinse în Biblie, nu fusese însă destul mlădiată pentru poezie.

Eliade, care mai mult decât oricare a lucrat la formarea limbei literare româneşti, spune despre limba în care aveà să scrie:

„După ce dară mi-am format limba ştiinţelor şi a duhului, am vrut pe urmă să păşesc şi la limba inimei sau a simţimântului ... Fără să mă abat din drumul literaturei cei sfinte sau bisericeşti, în care se exprimă aşa de frumos şi de înţeles prin cele mai multe tonuri, simţimintele cele mai înalte şi mai tinere, entusiasmul cel mai viu şi patimile cele mai dureroase ... şi în care poate cineva află limba epopeei, a odei şi a elegiei; fără să mă abat din toate aceste, fără să stric limba cea legiuită odată de moşii noştri, ci numai după drumul şi metodul lor să îndeplinim lipsele ce ei n'au avut vreme a îndeplini, adică întru aceea ce atingeà de limba ştiinţelor, a literaturei cei nouă şi a ideilor ce lumea a dobândit de atunci încoace; mi-am pus înainte a traduce ceva din autorii ce mai vestiţi noi; mi-am ales după a mea aplecare pe de *Lamartine* şi pe *Byron;* am vrut să văz pe cât se mlădià limba şi cât este destoinică să exprime acèle idei aşa de frumoase, înalte şi pline de patimă. Limba am aflat-o destoinică, căci ea mi-a fost învăţătorul şi ea singură m'a povăţuit cum trebue să o mâiu, şi cine o va ascultà, cine nu va ieşì

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

din regulile prescrise ale naturei ei, va ajunge în scurtă vreme departe..."

El o găseşte chiar „mai destoinică decât pe cea franţuzească". Recunoaşte însă că „vorbele-i lipsesc şi frazele", dar „urzirea sau scheletul ei este mare, e elegant, e nobil. Energia nu-i lipseşte, armonia se simte pretutindeni..." [1]

E păcat că Eliade nu a căutat totdeauna să puie în practică ceeace spusese aici şi că, după 1838, vrea să creeze o limbă pe care nimeni n'o mai pricepeă. Prin aceasta el întârzie procesul de formare al limbei. Totuşi chiar şi greşala lui a fost până la un punct folositoare, căci cu toate că lipsurile limbei poetice nu erau prea mari, lipsuri erau totuşi, cuvinte nouă trebuiau introduse în limbă şi unele dintre cele vechi trebuiau să fie adaptate pentru a puteà redà o lume de cugetări şi simţiminte mai bogate decât aceea cu care fuseseră deprinşi Românii până atunci şi trebuià chiar creată o *sinonimie* mai bogată, pentru redarea nuanţelor. Multe din cuvintele care astăzi ni se par un vechiu patrimoniu al limbei au fost introduse sau create în vremea aceea [2].

Pentru ca aceste cuvinte nouă să poată însă aveà o valoare poetică ele trebuiau să fi fost folosite de poeţi care să exprime cu ele gândirile şi simţimintele lor, să le întrebuinţeze în aşa fel încât oricine să le simtă ca singurele cuvinte potrivite acolo unde erau folosite, prin nuanţa pe care aveau să o redeà sau chiar prin sonoritatea lor şi să se impuie astfel, să capete un drept de cetăţenie, pe care nu orice intrus inutil îl poate aveà. Ideea de a se înlocuì pur şi simplu cuvintele de origină streină, care erau vechi în limbă, prin cuvinte de origină latină, a trebuit să fie înlăturată, a trebuit să se ajungă la ideea de a introduce cuvinte numai unde se simţeà nevoie şi a se păstrà în acelaşi timp toate acèle cuvinte al căror conţinut se îmbogăţise prin faptul că cu ajutorul lor îşi exprimaseră cugetările şi simţirile lor atâtea generaţii mai nainte.

Trebuià în orice caz cel puţin o generaţie de poeţi care să mlădieze această limbă, în parte nouă, să o facă în stare de a redà ceea ce simţiseră oameni care reprezentau o cultură mai veche şi mai rafinată.

Intr'un studiu asupra lui „Shakespeare şi spiritul german",

[1] Vezi G. B. Duică. *Ist. lit. rom. moderne*, p. 124 5, Cluj 1923.

[2] Vezi P. V. Haneş. *Desvoltarea limbii literare române în prima ju-*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

*Fr. Gundolf*, unul dintre cei mai buni cunoscători ai marelui poet englez, scrie:

„Spiritul german trebuià să fi trăit destul, să fi trecut prin destule destine, pentru a creà în limba lui valorile sufleteşti care să corespundă acelora ale lui Shakespeare în ce priveşte adâncimea şi cuprinsul. Aceste valori s'au creat treptat, începând mai ales de la Lessing, în legătură chiar cu Shakespeare, şi în sfârşit în Goethe abia s'a născut un suflet destul de cuprinzător, care a străbătut toată adâncimea şi întinderea limbei germane, cu toată viaţa ei, care a redat viaţa trecutului ei înţepenit şi i-a asigurat un viitor nemărginit. Abia acum aveà spiritul german un poet a cărui limbă să se poată luà la întrecere cu aceea a lui Shakespeare şi care să poată, dacă nu să creeze din nou valorile sufleteşti ale lui, totuşi cel puţin să le trăiască din nou. Această limbă o întrebuinţă însă Goethe pentru a exprimà ceea ce a cunoscut şi trăit el (seine eigenen Erkentnisse und Erlebnisse), în spiritul său larg şi adânc. Pentru ca posibilităţile de limbă create de el, cunoştinţa limbei înălţată de el să devie liberă, erà nevoie deci:

1. De o generaţie care să trăiască din nou în această limba (adică spiritul devenit expresie) pe care Goethe o încătuşase cu totul în formă, să-i dea o nouă mişcare şi să o întrebuinţeze ca ceva viu. Această generaţie a fost Romantismul. Dacă a venit acum:

2. Un om care cu această întinsă mişcare a limbei nu căutà să pună în formă şi să exprime o viaţă personală, ca Goethe, şi nici nu o lăsà să fie numai un joc, ca unii romantici, ci cu ea urmăreà cel mai întins complex de viaţă care a fost întrupat în altă limbă, îl transformà în mişcare de limbă germană, şi prin această îi dădeà o formă în limbă germană, el realizà astfel posibilitatea unei traduceri germane a lui Shakespeare, în care spiritul german şi sufletul lui Shakespeare să se poată exprimà printr'un mediu comun, prin care Shakespeare să devie în adevăr un scriitor în limbă germană. Acest om este A. W. Schlegel...

Ca simplu maestru al limbei a putut el să-şi îndeplinească datoria, pentrucă Goethe prin experienţa lui de viaţă şi romantismul prin tendinţa lui generală au prelucrat limba înaintea lui. De aceea n'a reuşit Wieland mai 'nainte, şi n'ar fi reuşit nici chiar Herder; căci experienţa de viaţă a lui Shakespeare nu puteà să fie redată în limba germană, până ce un suflet uni-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

tru a exprimà pe Shakespeare. Se vede deci că nu e o simplă întâmplare că Shakespeare a fost tradus tocmai atunci. Shakespeare al lui Schlegel este o producţie colectivă" [1].

Cele arătate aici de Gundolf îşi găsesc o confirmare şi în ceea ce priveşte traducerea lui Shakespeare şi a altor scriitori în limba românească.

Nu puteam aveà traduceri bune în româneşte până ce limba n'a fost îmbogăţită şi mlădiată de generaţiile de poeţi români, de Alexandrescu, Alecsandri, dar mai ales de Eminescu şi cei mai mari dintre contimporanii lui. De aceea de fapt nici nu avem traduceri care să ne poată mulţumì deplin înainte de sfârsitul secolului trecut şi începutul secolului nostru, şi de aceea nici nu putem judecà lucrările făcute mai înainte numai din punct de vedere estetic, ci mai mult din punctul de vedere al istoriei culturale, ca încercări mai mult sau mai puţin izbutite de a redà în limba românească acèle lucruri cari preocupau pe contimporani în lumea mai înaintată a apusului, a cărui modă o urmau şi în această privinţă, chiar prin operele pe care le traduceau.

Traducerile de care am vorbit până aici răspundeau unei nevoi adânc simţite, unei stări sufleteşti generale în ţările româneşti. Alegerea scriitorilor şi a operelor traduse nu a fost întâmplătoare, ea ne arată la început spiritul religios al epocei şi starea de apăsare sufletească, din care aveà să izbucnească mai târziu revolta şi să aducă iarăşi vremurile măreţe de odinioară.

Când după unirea principatelor şi mai ales după războiul pentru independenţă acel simţimânt de apăsare încetează, preocupările încep să devie cu totul altele şi ele se resimt chiar şi în alegerea aceasta a operelor de tradus din limbi streine. Popularitatea unora dintre autori încetează sau scade, şi chiar atunci când ea se menţine într'o măsură oarecare, ea capătă alt caracter, punctul de vedere estetic începe să predomine, preocuparea artistică se resimte din ce în ce mai mult şi forma în care se înfăţişează aceste traduceri devine mai desăvârşită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Deşi nu avem a face aici cu opere originale, putem totuşi spune că ele formează un capitol în istoria sufletului românesc.

Traducerea unei opere literare nu corespunde numai spiritului unei epoce; cum se poate observà de cele mai multe

[1] Friedrich Gundolf, *Shakespeare und der deutsche Geist*, 1922, p.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

ori, dacă ea nu este o simplă afacere comercială, ci o operă artistică cu adevărat, ea răspunde unei nevoi sufleteşti a aceluia care a făcut-o şi care a găsit în opera pe care o traduce unele din gândurile şi simţimintele lui exprimate mai bine decât ar fi putut-o face el însuşi.

Aceasta este de altfel a doua condiţie esenţială pentru o bună traducere. Traducătorul trebue să simtă o deosebită *simpatie* pentru opera pe care o tălmăceşte în limba lui, el trebue să lucreze cu aceeaşi plăcere la aceasta ca şi scriitorul care a compus-o; el trebue să aibă un spirit *congenial* cu al acestuia, un spirit care să fie în stare să se încălzească pentru aceleaşi gândiri şi simţiminte şi să nu cruţe nici o osteneală pentru a le reda într'o formă cât mai desăvârşită şi cât mai apropiată de aceea pe care a folosit-o autorul, fără ca pentru aceasta să fie servil, ci retrăind opera pe care are s'o interpreteze în spiritul limbei sale. *G. Bariţiu* spunea foarte bine, încă de la 1838, în „Foaia p. minte", într'un articol despre traduceri: „Exprimă cugetul poetului aşa după cum ar fi făcut acesta de ar fi scris în limba ta; numai aceasta va fi traducere adevărat poetică". Numai întru cât traducătorul va fi izbutit să facă aceasta, lucrarea sa va fi bună, va fi o operă de artă ea însăşi, putând să devie în acest fel câteodată chiar o lucrare mai desăvârşită decât originalul. Acesta este fireşte un caz foarte rar şi, când scriitorul a reuşit să realizeze un astfel de lucru, opera lui nici nu se mai poate numi o traducere, ci o operă originală inspirată de alta streină. Totuşi o bună traducere trebue să tindă cât mai mult să fie ea însăşi o creaţiune artistică, redând cât mai mult spiritul operei originale şi nu o simplă copie, o simplă traducere cuvânt de cuvânt, care, în poezie mai ales, reduce într'o formă prea prozaică şi banală lucruri cari în textul original aveau un farmec deosebit prin ritmul care le însoţeă, sau prin expresiunea întrebuinţată, care însă tradusă prea verbal poate păreà nu numai stranie, dar câteodată chiar neplăcută în altă limbă, stricând astfel efectul artistic. De altă parte traducătorul nu trebue nici să se depărteze prea mult de textul pe care-l interpretează, să nu facă schimbări decât întru cât vede că gândul sau simţimântul scriitorului nu ar fi destul de limpede sau destul de frumos redat în limba sa, şi să-l reproducă cât poate mai adecvat în forma în care l-a exprimat autorul său.

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31

Pentru aceasta însă se mai cer două condiţii elementare, dar esenţiale.

Una este ca acela care traduce să-şi cunoască bine limba, să-i studieze toate posibilităţile de exprimare în operele ei originale, să nu fie un simplu răsfoitor de dicţionare, care-şi au de sigur utilitatea lor, dar care nu pot fi folositoare decât întrucât acel care le întrebuinţează simte toată valoarea diferitelor nuanţe de înţeles ale cuvintelor pe care acestea i le pun la îndemână, şi să-şi dea seama că nici un dicţionar, mai ales în starea de astăzi a filologiei române, nu este o operă desăvârşită, ci una la care trebue el însuşi să contribuiască spre a o desăvârşi.

Cealaltă condiţie tot atât de elementară şi tot atât de esenţială este ca traducătorul să cunoască bine limba din care traduce şi să folosească toate mijloacele ce-i stau la îndemână pentru a pătrunde cât mai bine în spiritul scriitorului pe care vrea să-l tălmăcească. Pentru aceasta trebue ca traducerea să fie făcută după opera originală, căci, deşi se întâmplă uneori ca un poet mare să facă o lucrare bună chiar după o traducere, cea mai bună lucrare făcută astfel va avea de multe ori lipsuri, va conţine interpretări greşite, care nu pot fi îndreptate decât confruntând-o cu textul original.

Cum am văzut, cele mai multe dintre traducerile despre care am vorbit mai sus nu au îndeplinit una sau alta dintre aceste condiţiuni, uneori chiar nici una din ele, şi aceasta este mult mai regretabil pentru cele făcute în vremea din urmă.

Dacă ne este permis să încheiăm cu o comparaţie, am spune că traducerile faţă de literatura din care au fost luate sânt ca o apă care izvoreşte din pământ proaspătă şi plină de substanţe folositoare sănătăţii, care în curgerea ei îşi pierde în orice caz prospeţimea, însă dacă a curs pe un teren pe care s'a putut păstrà curată i-au mai rămas cel puţin o parte din substanţele folositoare nealterate, dar de cele mai multe ori ajunge sarbădă, şi fără folos, ba se încarcă chiar cu alte substanţe streine care-i dau un gust neplăcut. Pentru a o puteà aveà curată şi bună, trebue s'o luăm sau deadreptul de la izvor, sau în orice caz, nu prea departe de acolo.

**Petre Grimm.**

BDD-A14671 © 1922-1923 Editura Institutului de Arte Grafice „Ardealul"
Provided by Diacronia.ro & www.dacoromanica.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 01:56:31